Panteia
Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel

Ton Grimmius; Silvia Rossetti; Melanie de Ruiter; Paul Vroonhof

Zoetermeer, 10 juni 2020

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Voorwoord

Dit rapport doet verlag van een – door Instituut Gak gesubsidieerd – onderzoek naar inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel.

Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS heeft speciaal voor dit onderzoek een databestand samengesteld waarin inkomens- en vermogensgegevens van alle zzp'ers van 2009 tot en met 2013 bijeen zijn gebracht. Panteia is verantwoordelijk voor de op dit bestand uitgevoerde analyses.

Het onderzoek is begeleid door een commissie bestaande uit de heer E. Berkhout (Centraal Planbureau), mevrouw M.A.S. van Noort (FNV), mevrouw, M. Opdam (Movir), de heren M. Buitenhuis en M. Voogd (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid), de heer W.J. Liebregts (Universiteit van Tilburg), mevrouw M. Rijken (Verbond van Verzekeraars), mevrouw M.F. Exterkate en mevrouw K.R. Keller (CBS).
Wij zeggen de begeleidingscommissie hartelijk dank voor de constructieve en plezierige samenwerking.

Het onderzoeksteam,
Zoetermeer, juni 2020.

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Samenvatting 7

1 Vraagstelling en opzet van het onderzoek 19
1.1 Probleemstelling: weerbaarheid van zelfstandigen zonder personeel tegen verlies van ondernemersinkomen 19
1.2 Vraagstelling 19
1.3 Onderzoeksopzet 20
1.4 Leeswijzer 21

2 Karakteristiek van de onderzoekspopulatie 23
2.1 Verschillende definities van het begrip 'zzp'er' 23
2.2 Ontwikkeling van het aantal zzp'ers 23
2.3 Kenmerken van zzp'ers 25
2.4 Samenvatting / conclusie 30

3 Inkomens- en vermogenskenmerken van zzp'ers en hun huishouden 31
3.1 Andere bronnen van inkomsten naast het ondernemersinkomen 31
3.2 Persoonlijk inkomen en huishoudinkomen 31
3.3 Vermogens zzp-huishoudens 33
3.4 Arbeidsongeschiktheidsverzekering 34
3.5 Samenvatting / conclusie 35

4 Inkomensalternatieven zzp'ers 37
4.1 Wat zijn alternatieve inkomensbronnen? 37
4.2 Wanneer is een inkomensbron een inkomensalternatief voor een dalend ondernemersinkomen? 38
4.3 Inkomensalternatieven zzp'ers 39
4.4 Clusters van inkomensalternatieven zzp'ers onder de AOW-leeftijd 42
4.5 Samenvatting / conclusie 46

5 Daling van het ondernemersinkomen en levensgebeurtenissen 49
5.1 Aantal zzp'ers met een grote daling van het ondernemersinkomen 49
5.2 Daling van ondernemersinkomen en levensgebeurtenissen 50
5.3 Samenvatting / conclusie 52

6 Mutaties in andere inkomens- en financiële reserves bij een daling van het ondernemersinkomen 55
6.1 Aantal zzp'ers met een grote daling van het ondernemersinkomen 55
6.2 Daling ondernemersinkomen en verandering hoofdbron inkomen 56
6.3 Mutatie inkomens- en vermogensbestanddelen bij een daling van het ondernemersinkomen 58
6.4 Mutatie inkomens- en vermogensbestanddelen bij een daling van het ondernemersinkomen bij sterke stijging ziektekosten 62
6.5 Samenvatting /conclusie 62

7 Maatschappelijke kosten 63
7.1 Zzp'ers in de bijstand na een daling van het ondernemersinkomen en de kosten daarvan 63
7.2 Ziekte en bijstand 67
7.3 Bijstand naar achtergrondkenmerken 71
7.4 Samenvatting / conclusie 73

8 Slotbeschouwing 75

Bijlagen 81
Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen 83
Bijlage 2 Zzp'ers onder de lage-inkomensgrens (2013) 85
Bijlage 3 Zzp'ers met andere inkomstenbronnen naast het ondernemersinkomen (2013) 89
Bijlage 4 Gemiddeld bruto inkomen zzp'ers en hun huishouden (2013) 93
Bijlage 5 Gemiddeld huishoudvermogen zzp'ers (2013) 97
Bijlage 6 Zzp'ers verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid (2013) 101
Bijlage 7 Inkomensalternatieven specifieke groepen zzp'ers 105
Bijlage 8 Clusters van inkomensalternatieven 109
Bijlage 9 Hoofdactiviteit zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen 113
Bijlage 10 Ontwikkeling inkomens- en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen 117
Bijlage 11 Ontwikkeling inkomens- en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen, naar clusters 119
Bijlage 12 Ontwikkeling inkomens en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen wel en niet gepaard gaande met een sterke stijging van de ziektekosten 127
Bijlage 13 Zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen dat in de bijstand belandt naar cluster 133
Bijlage 14 Kosten bijstand zzp'ers met daling ondernemersinkomen naar cluster 137

C12287

Samenvatting

Synopsis

In dit onderzoek is nagegaan welke inkomensalternatieven zzp'ers hebben voor het wegvallen van het ondernemersinkomen.

Het blijkt dat een vijfde van de zzp'ers geen enkel inkomensalternatief heeft. Toch belandt 'slechts' 7 procent van hen in de bijstand bij het daadwerkelijk wegvallen van het ondernemersinkomen. Dit komt doordat ze tegelijk met het wegvallen van dit inkomen of daarop volgend andere inkomensbronnen aanboren. De voornaamste nieuwe bronnen zijn (verhoging van) het partnerinkomen en de eigen inkomsten uit loondienst. Opgemerkt zij dat het hier gaat om bijstand die als schenking wordt verstrekt.*
Vooral laag opgeleide zzp'ers in eenpersoons- en eenouderhuishoudens hebben een verhoogd risico in de bijstand te belanden wanneer hun ondernemersinkomen wegvalt.

Een arbeidsongeschiktheidsverzekering beperkt de val in de bijstand wanneer het wegvallen van het ondernemersinkomen gepaard gaat met ziekte.** Van de zzp'ers bij wie het verlies van het ondernemersinkomen gepaard ging met ziekte, raakte 4 procent van de onverzekerden in de bijstand tegen 2 procent van de verzekerden. Tien procent van de dalingen van het ondernemersinkomen ging gepaard met ziekte in het zzp-huishouden. Zo beschouwd zou een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor maximaal een tiende van alle dalingen soelaas bieden.

De vraag naar inkomensalternatieven van zzp'ers is plotseling zeer actueel als gevolg van de coronacrisis waardoor veel zzp'ers te maken kregen met vraaguitval. Hoewel de vraagstelling van het onderzoek geen rekening hield (en kon houden) met deze crisis, is met de nodige voorzichtigheid (voor de nodige voorbehouden verwijzen we naar het laatste gedeelte van deze samenvatting en hoofdstuk 8) wel een enkele opmerking te maken. Op grond van het onderzoek kan worden verwacht dat maximaal ongeveer zestig procent van de zzp'ers in aanmerking komt voor de eerste tranche (maart-mei 2020) van de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Deze regeling is onderdeel van het uitgebreide steunpakket van de rijksoverheid om de financiële gevolgen van de crisis voor ondernemers en werknemers te beperken. Eind april 2020 had zich ongeveer 40% voor de regeling aangemeld. Omdat voor de tweede tranche van de Tozo de partnertoets van toepassing is, komt naar verwachting nog maximaal circa een kwart van de zzp'ers voor deze tranche in aanmerking.
Deze percentages liggen fors hoger dan de 7% van de zzp'ers zonder inkomensalternatieven die 'normaliter' bij verlies van hun ondernemersinkomen in de bijstand belandt. Een belangrijke verklaring hiervoor is het genoemde plotselinge karakter van het inkomensverlies als gevolg van de coronacrisis. Hierdoor waren zzp'ers niet in staat planmatig en tijdig andere inkomensbronnen te ontwikkelen. Dit wordt door de crisis nog extra bemoeilijkt, omdat de vraag naar arbeid op de arbeidsmarkt als geheel is afgenomen.

* Zoals verderop in deze Samenvatting toegelicht, is bijstand in de vorm van een lening in het onderzoek buiten beschouwing gelaten omdat deze lening in principe wordt terugbetaald.
** Ziekte is gemeten door een sterke stijging in de ziektekosten van een zzp-huishouden (de ziekte kan dus ook betrekking hebben op een ander lid van het huishouden dan de zzp'ers zelf).

1. Achtergrond

De duurzame economische zelfstandigheid van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) is al geruime tijd onderwerp van politieke en beleidsmatige discussies. Mede tegen de achtergrond van een gestage toename van het aantal zzp'ers en de lage en dalende verzekeringsgraad, is de meest gestelde vraag of zzp'ers voldoende inkomensalternatieven hebben om een eventuele derving van ondernemersinkomen als gevolg van arbeidsongeschiktheid te kunnen opvangen. Behalve bezorgdheid om het risico dat zzp'ers en hun huishouden lopen tot armoede te vervallen bij het wegvallen (van een deel) van het ondernemersinkomen, spelen ook de eventueel daarmee gemoeide maatschappelijke kosten een rol in de discussie. In tegenstelling tot werkenden in loondienst zijn zzp'ers niet 'automatisch' verzekerd tegen inkomensverlies door ziekte, arbeidsongeschiktheid en omzetverlies (werkloosheid in het geval van werkenden in loondienst). Dit betekent dat zzp'ers – wanneer deze omstandigheden zich voordoen – mogelijk een beroep moeten doen op de bijstand.

2. Vraagstelling en onderzoeksopzet

Vraagstelling

Tegen deze politieke en beleidsmatige achtergrond heeft Panteia in samenwerking met het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) – door Instituut Gak gesubsidieerd – onderzoek gedaan naar de inkomensalternatieven van zzp'ers: welke alternatieven hebben ze en hoe gaan ze om met een daling van hun ondernemersinkomen? Bij dalingen van het ondernemersinkomen valt bijvoorbeeld te denken aan dalingen als gevolg van vraaguitval, ziekte of arbeidsongeschiktheid.

Onderzoeksbestand

Om deze vraag te beantwoorden is een speciaal door het CBS samengesteld databestand geanalyseerd. Hierin zijn verschillende inkomens- en vermogensbestanddelen en sociaaleconomische kenmerken van zzp'ers voor het eerst bijeengebracht. De basis van het onderzoeksbestand wordt gevormd door personen die woonachtig zijn in Nederland en die in 2009, 2010, 2011, 2012 en/of 2013 actief waren als zzp'er. Van deze zzp'ers kunnen we de inkomens- en vermogensgegevens volgen tot en met 2016 (het meest recente jaar waarvoor ten tijde van het samenstellen van het onderzoeksbestand inkomens- en vermogensgegevens beschikbaar waren).[1]

Doelpopulatie

In overleg met de begeleidingscommissie is er voor gekozen het onderzoek te richten op dat gedeelte van de zzp'ers dat het grootste deel van hun inkomen (hoofdinkomen) verdiende uit het zzp-schap. In 2009 ging het om 766.000 en in 2013 om 825.000 zzp'ers met een hoofdinkomen uit het zzp-schap.

[1] De vraag doet zich voor in hoeverre de conclusies die zijn gebaseerd op (onvermijdelijk) enigszins gedateerde onderzoeksgegevens ook in 2020 (en los van de gevolgen van de coronapandemie) nog actueel zijn. Een indicatie dat het onderzoek ook voor 2020 de nodige zeggingskracht heeft, is dat één van de verderop gepresenteerde hoofduitkomsten, namelijk dat 18% van de zzp'ers geen inkomensalternatief heeft, sterk overeenkomt met de uitkomsten van de Zelfstandigen Enquête Arbeid (ZEA) 2019 van het CBS en TNO. Volgens dit onderzoek namelijk, gaf 20% van de zzp'ers aan hooguit voor drie maanden een inkomensalternatief te hebben voor het geval het ondernemersinkomen volledig zou wegvallen (https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/16/1-op-de-5-zelfstandigen-schatte-buffer-in-2019-op-hooguit-3-maanden).

Methode

Beschrijvende statistiek

Het onderzoek bevat voor een gedeelte beschrijvende statistiek, zoals kenmerken van zzp'ers, hun gemiddelde inkomens en vermogens en beschikbare inkomensalternatieven. Omwille van de overzichtelijkheid hebben we deze beschrijvende statistiek gebaseerd op het jaar 2013.

Mutaties in andere inkomens- en financiële reserves bij een daling van het ondernemersinkomen

Wat betreft een daling van het ondernemersinkomen en een daarmee gepaard gaande verhoging van andere inkomenscomponenten en/of verlaging van vermogen of financiële bezittingen, merken we op dat uit het onderzoeksbestand niet valt op te maken of de daling van het ondernemersinkomen oorzaak of gevolg is. Zo kan een daling van het ondernemersinkomen als gevolg van bijvoorbeeld vraaguitval of arbeidsongeschiktheid worden opgevangen door het verhogen van andere inkomensbronnen of het aanspreken van vermogen of financiële bezittingen. Andersom kan daling van het ondernemersinkomen ook het gevolg zijn van een bewuste keuze om andere inkomensbronnen (bijvoorbeeld werk in loondienst) te verhogen of in te teren op het vermogen of financiële bezittingen (bijvoorbeeld bij een keuze om minder te werken of met pensioen te gaan).
In het onderzoek focussen we daarom op de samenhang van een daling van het ondernemersinkomen met (eventuele) mutaties in andere inkomens- en vermogensbestanddelen.

Om deze mutaties te onderzoeken richten we ons op zzp'ers die in 2012, 2013 of 2014 ten opzichte van het voorafgaande jaar (dus respectievelijk 2011, 2012 of 2013) een daling van het ondernemersinkomen meemaakten. Voor deze groep onderzoeken we hoe dit inkomen en andere inkomens- en vermogensbestanddelen zich ontwikkelden in het jaar van de daling en de twee daarop volgende jaren.
De mutaties in inkomens- en vermogensbestanddelen zijn onderzocht voor drie verschillende dalingen van het ondernemersinkomen:

- een volledig verlies van het ondernemersinkomen (inclusief dalingen tot onder nul euro)
- dalingen van ten minste 50 procent van het ondernemersinkomen
- dalingen van het ondernemersinkomen tot onder zeventig procent van het minimumloon.

3. Bevindingen

Zzp'ers onder de lage-inkomensgrens

In 2013 leefde 1 procent van de 825.313 zzp'ers onder de lage-inkomensgrens (min of meer bijstandsniveau), tegen 2 procent van de werknemers[2]. Van de zzp'ers onder de lage-inkomensgrens had 6,8 procent (aanvullende) bijstand, tegen 1,3 procent van alle zzp'ers in 2013.
Twee procent van de zzp'ers bevond zich langdurig onder de lage inkomensgrens. Dat wil zeggen dat ze zich behalve in 2013, ook in 2014, 2015 en 2016 onder deze grens bevonden.

[2] De gegevens voor de werknemers zijn niet ontleend aan het onderzoeksbestand, maar aan: https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/10/van-werkenden-loopt-zzp-er-meeste-risico-op-armoede

Of een zzp'er zich al dan niet onder de lage inkomensgrens bevindt, blijkt vooral samen te hangen met het huishoudtype: van de zzp'ers met een eenouderhuishouden en een eenpersoonshuishouden leefde 28 respectievelijk 23 procent in 2013 onder de lage inkomensgrens. Bij de overige huishoudens ging het om 7 procent.

Inkomensalternatieven van zzp'ers

In het onderzoek zijn, voor zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013, de volgende inkomensalternatieven onderscheiden.

- Loon: een zzp'er verdient naast het zzp-schap zoveel loon als werknemer dat een inkomen op ten minste bijstandsniveau (70%minimumloon) is gegarandeerd.
  In 2013 beschikte slechts 3 procent van de zzp'ers tot 65 jaar over dit alternatief. Van alle zzp'ers (dus ook 65-jarigen en ouderen) had 18 procent een baan in loondienst, maar het gemiddelde jaarloon bedroeg nog geen 9.000 euro.
- Partnerinkomen: een zzp'er heeft een partner met een inkomen dat voorziet in een bestaan op bijstandsniveau voor het gehele huishouden (100% van het minimumloon).
  Bijna tweederde (64 procent) van de zzp'ers beschikte in 2013 over dit alternatief.
- Financiële bezittingen: een zzp'er heeft financiële bezittingen (het liquide gedeelte van het vermogen zoals bank- en spaartegoeden en effecten) van een dusdanige omvang dat deze voorzien in een bestaan op minimaal bijstandsniveau (70% van het minimumloon) voor ten minste één jaar.
  In 2013 kon ruim de helft (58 procent) van de zzp'ers zo nodig terugvallen op dit alternatief. Het gemiddeld aantal jaren dat de financiële bezittingen een bestaan op bijstandsniveau mogelijk maakten was 1,5 jaar. In verband met grote uitschieters is dit gemiddelde uitgedrukt in de mediane waarneming. Een periode van 1,5 jaar is wellicht voldoende om tijdelijke omzetverlaging bijvoorbeeld als gevolg van vraaguitval of kortdurende ziekte op te vangen, maar is waarschijnlijk onvoldoende bij (langdurige) arbeidsongeschiktheid.
- Vermogen: een zzp'er heeft een vermogen van een dusdanige omvang dat dit kan voorzien in een bestaan op minimaal bijstandsniveau (70% van het minimumloon) voor ten minste één jaar. In tegenstelling tot financiële bezittingen is het vermogen doorgaans niet direct beschikbaar.
  Tweederde van de zzp'ers (68 procent) beschikte in 2013 over dit alternatief. Gemiddeld genomen (eveneens uitgedrukt in de mediaan) was dit vermogen toereikend voor 6,6 jaar op bijstandsniveau.
- Pensioen of overige uitkering. Van dit alternatief is alleen bekend of het al dan niet beschikbaar is, maar niet om welk bedrag het gaat. In 2013 beschikte 8 procent van de zzp'ers over dit alternatief.
- Particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering: een verzekering tegen derving van inkomsten als gevolg van arbeidsongeschiktheid. Ook van dit alternatief is alleen bekend of het al dan niet beschikbaar is. Verzekeringen kunnen sterk verschillen naar eigenrisicoperiode en andere voorwaarden. Bovendien zij opgemerkt dat ze geen soelaas bieden bij inkomensverlies om een andere reden dan arbeidsongeschiktheid. Bijna eenderde (29 procent) van de zzp'ers onder de 65 jaar had in 2013 een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering (28 procent wanneer ook zzp'ers van 65 jaar en ouder worden meegerekend). De verzekeringsgraad was laag (10 procent) wanneer het ondernemersinkomen minder dan 25 procent van het totale huishoudinkomen uitmaakte. Van de zzp'ers van wie het ondernemersinkomen ten minste 50 procent van het huishoudinkomen uitmaakte, was 41 procent verzekerd (deze percentages gelden voor alle zzp'ers, dus ongeacht de leeftijd).

Clusters van zzp’ers op basis van hun inkomensalternatieven

Dikwijls zal niet sprake zijn van één, maar meerdere inkomensalternatieven naast elkaar. Op basis van de beschikbare inkomensalternatieven in 2013, zijn de in onderstaand overzicht opgenomen clusters van zzp’ers te onderscheiden. Het overzicht bevat tevens de voor een cluster typerende sociaaleconomische kenmerken. De cluster zijn bepaald op grond van de alternatieven van 793.337 zzp’ers jonger dan 65 jaar.

Uit het overzicht blijkt dat 18 procent van de zzp’ers in 2013 geen enkel inkomensalternatief voor een eventueel geheel of gedeeltelijk wegvallend ondernemersinkomen had. Deze groep, die het grootste risico loopt wanneer het ondernemersinkomen wegvalt, wordt onder meer gekenmerkt door relatief veel zzp’ers in eenpersoons- en eenouderhuishoudens.
Een kwart van de zzp’ers had alleen het partnerinkomen als alternatief.

Clusters van zzp'ers (met hoofdinkomen uit zzp-schap) naar kenmerkende inkomensalternatieven (2013)

Cluster	*Aandeel in totaal aantal zzp'ers (2013)*	*Kenmerkende alternatieven*	*Typerende kenmerken zzp'ers*
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	18%	Geen alternatieven (100%)	Mannen Jonger 35 jaar Lager en middelbaar opgeleid Eenpersoonshuishoudens Eenouderhuishoudens Winstaangevers Minder dan twee jaar ervaring Bouwnijverheid
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	27%	Partnerinkomen (100%)	Niet-economisch zelfstandigen Vrouwen Paren met kinderen Resultaatgenieters
3. Zzp'ers met allen een arbeidsongeschikt-heidsverzekering (AOV) en deels een partnerinkomen	16%	AOV (100%) Partnerinkomen (56%)	Economisch zelfstandigen Mannen Laag opgeleiden Paren met kinderen Winstaangevers Minder dan twee jaar ervaring Bouwnijverheid
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	14%	Partnerinkomen (65%) AOV (52%) Pensioen/andere uitk. (30%) Persoonlijk loon (16%) Vermogen (62%)	Economisch zelfstandigen Mannen 45 jaar en ouder Paren met kinderen
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	18%	Vermogen (100%) Partnerinkomen (78,4%)	45 jaar en ouder Paren zonder kinderen Landbouw, bosbouw, visserij
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	7%	Financiële bezittingen (100%) Vermogen (100%) Partnerinkomen (82%)	55 jaar en ouder Paren zonder kinderen Landbouw, bosbouw, visserij
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	1%	Vermogen (100%) Financiële bezettingen (74%) Partnerinkomen (92%)	45 jaar en ouder Dga's Paren zonder kinderen Financiële dienstverlening

Mutatie van andere inkomensbronnen en financiële reserves bij een daling van het ondernemersinkomen

De cruciale vraag van dit onderzoek is met welke mutaties in andere inkomensbestanddelen en/of financiële reserves een daling van het ondernemersinkomen gepaard gaat. In onderstaande tabel is voor de hierboven onder 'Methode' onderscheiden dalingen van het ondernemersinkomen aangegeven bij

hoeveel zzp’ers onder de 65 jaar zich in de periode 2012-2014 een dergelijke daling voordeed.

Aantal zzp'ers jonger dan 65 jaar (met hoofdinkomen uit zzp-schap) met een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014

Daling ondernemersinkomen	*Aantal*	*Gemiddeld per jaar*
Naar 0 (nul) of daaronder	165.597	55.199
>= 50%	318.032	106.010
Tot onder 70% van het minimumloon	194.814	64.938

Een tiende van alle dalingen ging gepaard met ziekte in het huishouden van de zzp’er. Ziekte is gemeten door een aanzienlijke stijging van de ziektekosten van het huishouden. Deze kosten kunnen dus ook betrekking hebben op een ander lid van het huishouden dan de zzp’er. Wanneer deze ziekte zou hebben geleid tot arbeidsongeschiktheid van de zzp’er zou een arbeidsongeschiktheidsverzekering een inkomensalternatief hebben kunnen zijn.

In onderstaande figuur zijn de gemiddelde inkomens en financiële reserves van zzp-huishoudens met een daling van het ondernemersinkomen weergegeven in het jaar voor en van de daling en de daarop volgende twee jaren. T0 is het jaar voorafgaand aan de daling, T1 het jaar van de daling en T2 en T3 het eerste en tweede jaar na de daling.

Ontwikkeling inkomens en financiële reserves van zzp'ers jonger dan 65 jaar met een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder in de jaren 2012 tot en met 2014

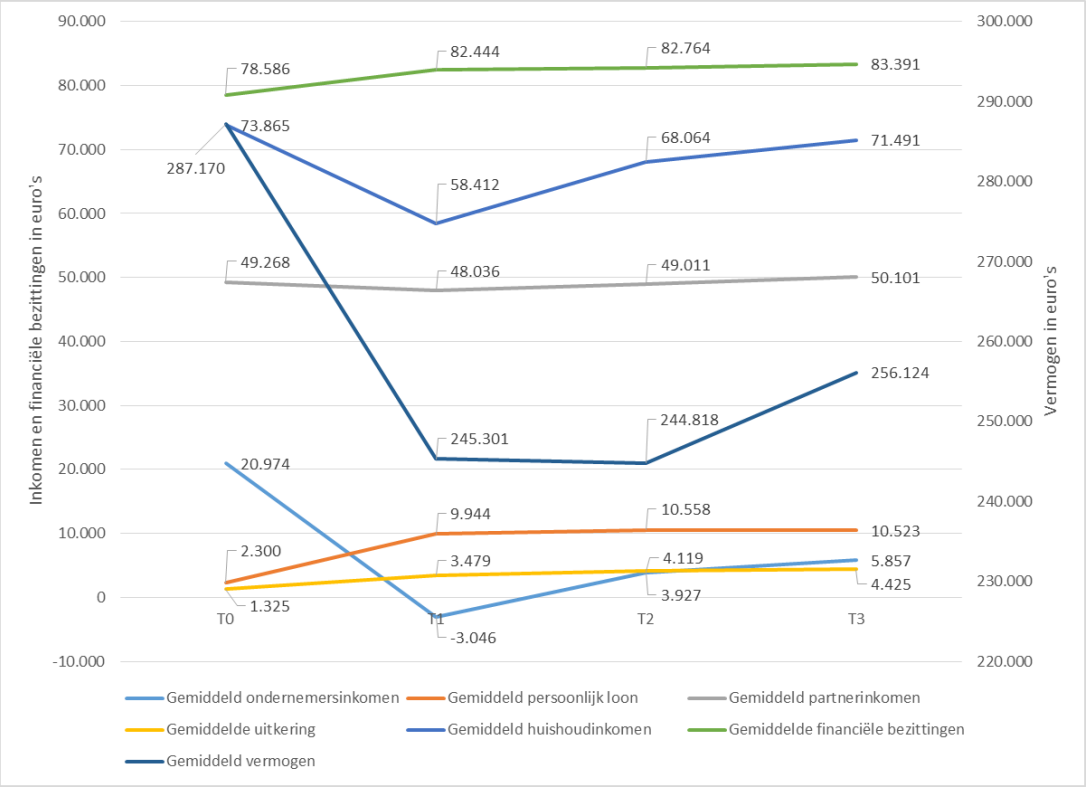

Het blijkt dat een daling van het ondernemersinkomen gepaard ging met een daling van het gemiddelde vermogen en een stijging van de gemiddelde financiële bezittingen in het jaar van de daling van het ondernemingsinkomen. Het gemiddelde vermogen nam in het tweede jaar na de daling weer toe.
Verder steeg het gemiddelde loon en het pensioen en overige uitkeringen. Opvallend is dat het gemiddelde ondernemersinkomen zich in de jaren na de daling weer enigszins herstelde.
Voor de andere dalingen (>=50% en tot onder 70% van het minimumloon) is het patroon vrijwel identiek.

Hieronder is dit overallbeeld verbijzonderd naar de zeven hierboven onderscheiden clusters van inkomensalternatieven. Het blijkt dat de met de daling van het ondernemersinkomen gepaard gaande mutaties in andere financiële grootheden grotendeels overeenkomen met dat wat op grond van de aanwezige alternatieven kan worden verwacht.
In alle clusters zien we het hierboven geconstateerde lichte herstel van het gemiddelde ondernemersinkomen in de jaren na de daling terug. Verder ging een daling van het ondernemersinkomen in alle clusters gepaard met mutatie(s) in andere inkomens en/of financiële reserves.
Bij zzp'ers zonder inkomensalternatieven (cluster 1) steeg vooral het gemiddelde partnerinkomen en in mindere mate het persoonlijk loon. Hierdoor nam – ondanks de daling van het ondernemersinkomen – het gemiddelde huishoudinkomen toe. Dit is een op het eerste gezicht opmerkelijke constatering, die haaks lijkt te staan op het feit dat deze groep geen inkomensalternatieven heeft. Dit laat zich verklaren doordat

een belangrijk gedeelte van dit cluster weliswaar op voorhand geen feitelijke inkomensalternatieven had om op terug te vallen, maar dat ze gepaard aan de daling van het ondernemersinkomen deze wel hebben 'ontwikkeld': de partner is (meer) gaan werken en/of de zzp'er zelf is (meer) in loondienst gaan werken. Het op een bepaald moment niet voorhanden hebben van een inkomensalternatief wil dus niet zeggen dat zo'n alternatief niet alsnog kan worden gecreëerd.
Zzp'ers met alleen het partnerinkomen als alternatief (cluster 2), hadden voorafgaand aan de daling al een relatief laag ondernemersinkomen. Het verlies daarvan maakten ze deels goed door een stijging van het gemiddelde loon en pensioen/uitkeringen.
Bij zzp'ers die alleen over een arbeidsongeschiktheidsverzekering beschikten en voor de helft over een partnerinkomen (cluster 3), was sprake van een sterke stijging van het gemiddelde persoonlijk loon en een stijging van het gemiddelde partnerinkomen en daarmee van het gemiddelde huishoudinkomen en in het tweede jaar na de daling een sterke stijging van het vermogen.
In de clusters 4 (zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en aanzienlijk vermogen) en 5 (vermogende zzp'ers met partnerinkomen) ging de daling van het gemiddelde ondernemersinkomen gepaard met een daling van het huishoudinkomen, een daling van het vermogen en een stijging van financiële bezittingen wat wijst op het interen op het vermogen.
De zzp'ers met een inkomensdaling in de kleine clusters 6 (vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen) en 7 (zeer vermogende zzp'ers met grote financiële bezittingen en hoog partnerinkomen) hadden, mede door een daling van de gemiddelde partnerinkomsten, een dalend gemiddeld huishoudinkomen en teerden in op zowel hun vermogen als financiële bezittingen.
Vanaf cluster 4 lijken de dalingen van het ondernemersinkomen vooral het gevolg van een bewuste keuze: door de opgebouwde financiële reserves en/of het naderen van de AOW-leeftijd is ervoor gekozen de zzp-activiteiten te verminderen of te stoppen.

Behalve naar clusters is het overallbeeld van bovenstaande grafiek ook verbijzonderd naar zzp'ers bij wie de daling van het ondernemersinkomen wel en niet gepaard ging met ziekte (zoals hierboven aangegeven uitgedrukt in sterk gestegen ziektekosten). Bij zzp'ers bij wie de daling van het ondernemersinkomen gepaard ging met ziekte namen het gemiddelde inkomen uit een uitkering en de gemiddelde financiële bezittingen sterker toe dan bij de andere 'dalers'. Dit komt voor rekening van de zzp'ers met ziekte die een arbeidsongeschiktheidsverzekering hadden. Blijkbaar heeft de ziekte geleid tot een uitkering uit die verzekering.

Daling van het ondernemersinkomen en bijstand

Overall beeld

Vervolgens is onderzocht in welke mate zzp'ers bij wie sprake is van een daling van het ondernemersinkomen in de bijstand geraken en welke kosten hiermee zijn gemoeid. Bijstand aan zelfstandigen wordt in eerste instantie verstrekt in de vorm van een lening. Achteraf wordt bepaald of, gegeven de financiële omstandigheden van een huishouden, deze lening wordt omgezet in een schenking. In het onderzoek is gekeken naar de bijstand in de vorm van een schenking, omdat een lening (los van uitvoeringskosten en dergelijke) niet leidt tot maatschappelijke kosten. Omdat het onderzoeksbestand noch vermeldt of sprake is van een lening of schenking noch de daarmee gemoeide bedragen bevat, hebben we zelf het onderscheid tussen lening en schenking berekend en de bijbehorende bedragen zelf berekend (zie voor de gehanteerde methode paragraaf 7.1).

Van alle zzp'ers met een volledig verlies van ondernemersinkomen belandde 2 procent in het jaar van de daling in de bijstand (schenking). In cluster 1 (zzp'ers zonder inkomensalternatief) was dit met 7 procent ruim driemaal zo hoog. Van de clusters 4 en hoger belandde (afgerond) 0 procent van de zzp'ers met een volledig verlies van het ondernemersinkomen in de bijstand. In de twee jaren volgend op de daling nam het percentage zzp'ers in de bijstand in cluster 1 af (4 procent in het eerste jaar en 3 procent in het tweede jaar na de daling). Bij de andere in dit onderzoek onderzochte dalingen liggen de percentages zzp'ers dat in de bijstand raakt, iets lager.

Het blijkt dat het per zzp'er met een daling van het ondernemersinkomen gemiddelde bedrag aan bijstand (schenking) nauwelijks verschilt per type daling. Voor zowel volledig verlies van ondernemersinkomen, een daling van 50 procent en een daling tot onder 70 procent van het minimumloon ligt de gemiddelde bijstandsuitkering rond 5.000 euro in T1, rond 4.100 in T2 en 3.800 euro in T3.

Uitgaande van een volledig verlies van het ondernemersinkomen, bedroeg de totaal uitgekeerde bijstand in het jaar van de daling en de daarop volgende twee jaren respectievelijk 20, 10 en 8 miljoen euro. Dit komt neer op een gemiddelde van 13 miljoen per jaar.
Wanneer we een verlies van het ondernemersinkomen van 50 procent als uitgangspunt nemen, bedraagt de uitgekeerde bijstand in het jaar van de daling en de daarop volgende twee jaren achtereenvolgens 25, 14 en 11 miljoen euro, oftewel gemiddeld 17 miljoen euro per jaar.
Uiteraard liggen de daadwerkelijke kosten hoger, omdat in dit onderzoek de kosten zijn beperkt tot in totaal drie jaren. Het is aannemelijk dat een aantal zzp'ers na de daling van hun ondernemersinkomen voor een langere periode een beroep doen op de bijstand.

Ziekte en arbeidsongeschiktheidsverzekering
Zzp'ers bij wie een daling van het ondernemersinkomen gepaard ging met ziekte (gemeten door sterke toename van de ziektekosten van het zzp-huishouden) belandden in het jaar van de daling twee keer zo vaak in de bijstand als degenen bij wie de daling niet gepaard ging met ziekte (respectievelijk 4% en 2% uitgaande van een volledig verlies van het ondernemersinkomen).

Bij dalingen van het ondernemersinkomen die gepaard gingen met ziekte, blijkt het hebben van een arbeidsongeschiktheidsverzekering het risico in de bijstand te belanden te verkleinen. Van de 'dalers' zonder verzekering belandde 4% in de bijstand tegen 2% van degenen met een verzekering. Opvallend is wel dat de gemiddelde bijstandsbedragen in laatstgenoemde groep hoger lagen.

Sociaaleconomische kernmerken en bijstand

Tot slot is nagegaan met welke sociaaleconomische kenmerken van zzp'ers het al dan niet ontvangen van bijstand samenhangt. Om voor deze analyse zoveel mogelijk bijstandsgenieters beschikbaar te hebben, is deze analyse uitgevoerd voor alle zzp'ers in 2013 en ongeacht of sprake is van de bijstand als lening of schenking. Voor genoemde zzp'ers is nagegaan wie van hen in 2016) bijstand genoot en met welke achtergrondkenmerken dit samenhing. Dit blijkt in de eerste plaats samen te hangen met opleiding: van de laag opgeleiden in 2013 had 8 procent bijstand in 2016, tegen 4 procent van de middelbaar en 2 procent van de hoog opgeleiden. In de tweede plaats blijkt het hebben van bijstand samen te hangen met het huishoudtype van een zzp'er. Binnen iedere opleidingscategorie ontvingen zzp'ers in eenpersoons- en

eenouderhuishoudens in 2016 vaker bijstand dan hun collega's in andere huishoudtypen.
Kortom: zzp'ers met een lage opleiding in een eenpersoons- of eenouderhuishouden lopen een relatief hoog risico een beroep te moeten doen op de bijstand. Dit sluit aan bij de eerdere bevindingen dat relatief veel zzp'ers in eenpersoons- en eenouderhuishoudens onder de lage-inkomensgrens leven en relatief veel voorkomen in het cluster van zzp'ers zonder inkomensalternatieven.

De onderzoeksresultaten in het licht van de coronacrisis van 2020

Begin maart 2020 werd Nederland getroffen door de Coronapandemie die eind 2019 uitbrak in China. De overheid nam in het belang van volksgezondheid en om de pandemie te beheersen en terug te dringen ingrijpende maatregelen als gevolg waarvan grote delen van de economie 'op slot gingen'. Onder meer zzp'ers zijn hierdoor zwaar getroffen.
Om de financiële gevolgen voor zzp'ers te beperken is – naast steunprogramma's voor andere doelgroepen – de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) in het leven geroepen. Deze regeling voorziet in een aanvullende uitkering voor levensonderhoud als het inkomen van zzp'ers door de crisis tot onder het sociaal minimum daalt en in een lening voor bedrijfskapitaal. Om in aanmerking te komen voor de regeling moet een zzp'er in 2019 ten minste 1225 uur in het eigen bedrijf hebben gewerkt.
Voor de eerste tranche van de Tozo (looptijd begin maart tot en met mei 2020) hadden zich eind april 2020 naar schatting 343.000 zzp'ers gemeld.[3] Naar schatting is dat ongeveer 40 procent van de zzp'ers die op grond van het urencriterium voor de regeling in aanmerking komt.
Hoewel de vraagstelling van het onderzoek geen rekening hield (en kon houden) met de gevolgen van de coronapandemie is met de nodige voorzichtigheid – vooral omdat in het onderzoeksbestand geen informatie is opgenomen over het aantal als zzp'er gewerkte uren – te schatten dat maximaal ongeveer 60 procent van de zzp'ers in aanmerking kan komen voor de eerste tranche van de Tozo. Voor de tweede tranche van de Tozo (looptijd 1 juni tot en met 31 augustus 2020) ligt dit aandeel – doordat in tegenstelling tot de eerste tranche de aanvragen worden getoetst aan het partnerinkomen – opnieuw met de nodige voorzichtigheid op ongeveer een kwart van de zzp'ers. Dit, omdat de aanvragen in de tweede tranche, in tegenstelling tot de eerste tranche, worden getoetst aan het partnerinkomen. Hierbij is ervan uitgegaan dat de het partnerinkomen niet is getroffen door de crisis.

[3] Ministerie SZW, Kamerbrief *Monitoring arbeidsmarkt en beroep noodpakket*'. Den Haag, 1 mei 2020.

1 Vraagstelling en opzet van het onderzoek

1.1 Probleemstelling: weerbaarheid van zelfstandigen zonder personeel tegen verlies van ondernemersinkomen

De 'duurzame economische zelfstandigheid' van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) is al vele jaren onderwerp van politieke en beleidsmatige discussies. Tegen de achtergrond van een gestage toename van het aantal zzp'ers en de lage en dalende verzekeringsgraad, is de meest gestelde vraag of zzp'ers voldoende inkomensalternatieven hebben om een eventuele derving van ondernemersinkomen als gevolg van arbeidsongeschiktheid te kunnen opvangen. Behalve bezorgdheid om het risico dat zzp'ers en hun huishoudens tot armoede vervallen bij het wegvallen van (een gedeelte van) het ondernemersinkomen, spelen ook de eventuele maatschappelijke kosten daarvan een rol. Immers, in tegenstelling tot werkenden in loondienst zijn zzp'ers niet 'automatisch' verzekerd tegen inkomensverlies door ziekte, arbeidsongeschiktheid en omzetverlies. Dit betekent dat een zzp'er bij een dergelijk verlies mogelijk een beroep doet op de bijstand.
Ingevolge het in 2019 gesloten Pensioenakkoord zijn zzp'ers in de toekomst verplicht zich te verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid. In februari 2020 hebben de sociale partners een voorstel gedaan voor de wijze waarop deze verplichting wordt ingevuld.[4]

Een arbeidsongeschiktheidsverzekering biedt echter alleen soelaas tegen inkomensverlies als gevolg van arbeidsongeschiktheid en niet tegen kortdurend verlies als gevolg van ziekte en tegen omzetverlies. Bovendien hebben arbeidsongeschiktheidsverzekeringen doorgaans een wachttijd (een half, één of twee jaar) totdat de verzekering tot uitkering overgaat. Een zzp'er moet deze wachttijd financieel kunnen overbruggen, bijvoorbeeld door een ander inkomen of het aanspreken van financiële reserves.
Een arbeidsongeschiktheidsverzekering biedt derhalve maar beperkte zekerheid tegen inkomstenderving. Zzp'ers kunnen zich niet verzekeren tegen omzetverlies. Volgens van Ewijk (2016) ontberen verzekeraars de organisatorische capaciteit om dergelijke verzekeringen te kunnen uitvoeren. Zo is het voor verzekeraars vrijwel ondoenlijk er op toe te zien dat zzp'ers – die doorgaans zelf hun werkvolume, de spreiding daarvan in de tijd en hun tarieven bepalen – zich voldoende inspannen om opdrachten binnen te halen (de Beer 2017; Schmid 2006).

De 'weerbaarheid' van zzp'ers tegen verlies van ondernemersinkomen is dus niet slechts een kwestie van het al dan niet verzekerd zijn tegen arbeidsongeschiktheid (Berkhout & Euwals 2016). De vraag is of zzp'ers voldoende inkomensalternatieven hebben die voorkomen dat ze bij een verlies van ondernemersinkomen in de bijstand raken. Voorbeelden zijn een bijverdienste in loondienst en een partnerinkomen (Berkhout & Euwals 2016). Een andere mogelijkheid is dat zzp'ers interen op hun financiële bezittingen (gedeelte van het vermogen dat snel kan worden aangesproken) en hun vermogen (Buitenhuis 2019).

1.2 Vraagstelling

Centrale vraagstelling

In het verlengde van de hierboven geschetste probleemstelling doet zich de vraag voor hoe zzp'ers een eventueel verlies van ondernemersinkomen (kunnen) opvangen.

[4] Stichting van de Arbeid, *Keuze voor zekerheid. Zelfstandigen standaard verzekerd tegen langdurig inkomensverlies door arbeidsongeschiktheid.* Den Haag, maart 2020.

Vervallen ze tot de bijstand – wat leidt tot maatschappelijke kosten – of hebben ze voldoende alternatieven om (eventueel) verlies van ondernemersinkomen op te vangen?

Onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling is uiteengelegd in onderstaande onderzoeksvragen.

1. Hoe ziet de groep zzp'ers er in Nederland uit op het moment van zelfstandige beroepsbeoefening, uitgesplitst naar leeftijd, geslacht, opleiding, sector, ervarenheid, type zzp'er?
2. Welke feitelijke inkomensalternatieven hebben zzp'ers voor handen in het geval van inkomensverlies en welke maatregelen treffen zij?
   - Ruim eigen vermogen
   - Partner in loondienst
   - Aanvullend inkomen uit loondienst
   - Pensioen en andere uitkeringen
   - Arbeidsongeschiktheidsverzekering.

   In hoeverre verschilt dit voor verschillende groepen zzp'ers?
3. Bij hoeveel zzp'ers is sprake van inkomensverlies in de vorm van:
   - volledig verlies van inkomen uit eigen onderneming
   - aanzienlijke daling van het inkomen uit eigen onderneming?
4. Hoe vaak wordt inkomensverlies voorafgegaan door:
   - ziekte
   - verandering in samenstelling van het huishouden door echtscheiding of het overlijden van een naaste?
5. Hoe vangen zzp'ers inkomensverlies op wanneer dit plaatsvindt?
   - Inkomen uit loondienst (naast de eigen onderneming)
   - Inkomen uit loondienst (als vervanging van de eigen onderneming)
   - Bijstandsuitkering of Bbz
   - Interen op eigen vermogen
   - Partnerinkomen
   - Pensioen en andere uitkeringen
   - Arbeidsongeschiktheidsverzekering
6. Welke feitelijke inkomensalternatieven hebben onverzekerde zzp'ers voorhanden voor het geval er sprake is van inkomensverlies. Verschillen zij hierin van andere zzp'ers?
   - Ruim eigen vermogen
   - Partner in loondienst
   - Aanvullend inkomen uit loondienst (deeltijd zzp-schap)
   - Pensioen en andere uitkeringen.
7. Wat zijn de kosten voor de maatschappij van de aanspraak van zzp'ers op het sociale zekerheidsstelsel?
8. Hoeveel zzp'ers hebben een huishoudinkomen onder de lage-inkomensgrens? Hoeveel van hen zitten langdurig onder die grens? Hoe verhoudt een laag huishoudinkomen zich tot verzekeringsgedrag of andere inkomensalternatieven?

1.3 Onderzoeksopzet

Definities

Zzp'ers zijn personen die voor eigen rekening en risico arbeid verrichten en geen personeel in dienst hebben.

Het onderzoek richt zich op zzp'ers die het merendeel van hun persoonlijk inkomen verwerven uit het zzp-schap.

Zzp'ers kunnen naar de aard van hun ondernemersinkomen worden onderverdeeld naar:

- zelfstandige ondernemers of 'winstaangevers'
- directeur-grootaandeelhouders (dga's)
- overige zelfstandigen (bijvoorbeeld in een zelfstandig uitgeoefend beroep), hierna ook aangeduid als 'resultaatgenieters'.

Bestandsanalyses

Het onderzoek heeft voornamelijk bestaan uit analyses op een speciaal door het CBS voor het onderzoek samengesteld databestand. Hierin zijn verschillende inkomens- en vermogensgegevens van zzp'ers voor het eerst bijeengebracht. Het bestand omvat alle zzp'ers van 2009 tot en met 2013. Hun inkomens- en vermogensontwikkeling kunnen we volgen tot en met 2016, het meest recente jaar waarvoor bij de start van het onderzoek financiële gegevens beschikbaar waren.
Naast dit bestand zijn enkele aanvullende analyses uitgevoerd op de gegevens van CBS-Statline.

Het genoemde onderzoeksbestand is samengesteld op basis van de volgende onderliggende bestanden.

- Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden (SSB). Dit is een stelsel van registers en enquêtes, die op persoonsniveau aan elkaar zijn te koppelen. Per jaargang worden meer dan vijftig verschillende registers gebruikt. Deze registers hebben betrekking op verschillende sociaaleconomische onderwerpen, zoals banen, uitkeringen, woningen en onderwijs. Gegevens over inkomen van zelfstandigen in het SBB zijn afkomstig uit de inkomensstatistiek. De belangrijkste leverancier hiervoor is de Belastingdienst.
- Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB is een doorlopende enquête onder personen van 15 jaar en ouder die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (de institutionele bevolking). De EBB is een steekproef waarop elk jaar ongeveer 90 duizend personen responderen. Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. De EBB is van belang voor onder meer opleidingsgegevens van zzp'ers.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 volgt een korte typering van de onderzoekspopulatie naar een aantal sociaaleconomische achtergrondkenmerken. In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen 1 en 8 geadresseerd.

Hoofdstuk 3 beschrijft de financiële kenmerken van zzp'ers en hun huishoudens.

In hoofdstuk 4 onderzoeken we de inkomensalternatieven die zzp'ers hebben voor het geval ze hun ondernemersinkomen mochten verliezen en beantwoorden we de onderzoeksvragen 2 en 6.

Hoofdstuk 5 gaat in de op de onderzoeksvragen 3 en 4 hoe vaak een aanzienlijke daling van het ondernemersinkomen voorkomt en voorafgegaan wordt door een levensgebeurtenis (ziekte, scheiding, overlijden naaste).

In hoofdstuk 6 adresseren we onderzoeksvraag 5 door te onderzoeken met welke mutaties in andere inkomens en financiële reserves een daling van het ondernemersinkomen gepaard gaat.

Hoofdstuk 7, ten slotte gaat in op de kosten voor de maatschappij die voortvloeien uit het beroep dat zzp'ers doen op de sociale zekerheid (onderzoeksvraag 7).

2 Karakteristiek van de onderzoekspopulatie

2.1 Verschillende definities van het begrip 'zzp'er'

Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven bestaat de doelgroep van het onderzoek en daarmee het onderzoeksbestand uit zzp'ers die in 2009, 2010, 2011, 2012 en/of 2013 het belangrijkste gedeelte van hun persoonlijk inkomen (hierna: hoofdinkomen) verdienden als zzp'er.

Deze definitie van de doelgroep wijkt af van de in de meeste onderzoeken naar de ontwikkeling van het aantal zzp'ers gebruikte definitie. In deze onderzoeken is iemand zzp'er, wanneer hij of zij het merendeel van het totaal aantal gewerkte uren besteedt als zzp'er (hoofdactiviteit). De meeste cijfers van CBS-Statline over zzp'ers en de cijfers van het CBS 'Zzp-dossier' gaan uit van deze urendefinitie.[5]

In CBS-Statline is een beperkt aantal tabellen opgenomen die uitgaan van het hoofdinkomen om te bepalen of iemand al dan niet zzp'er is. In principe moeten de aantallen zzp'ers volgens dit criterium in CBS-Statline en in het onderzoeksbestand met elkaar overeenkomen. Desondanks bevat het onderzoeksbestand in de jaren 2009 tot en met 2013 jaarlijks 13.000 tot 15.000 zzp'ers meer dan CBS-Statline. Dit verwaarloosbare verschil – dat in de jaren varieert van 1,6 tot 1,9 procent van het aantal zzp'ers volgens CBS-Statline – wordt veroorzaakt door een prioritering in Statline.[6] Dit kleine verschil betekent dat we de cijfers van CBS-Statline verantwoord kunnen gebruiken voor de ontwikkeling en typering van onze onderzoeksdoelgroep na 2013.

2.2 Ontwikkeling van het aantal zzp'ers

In onderstaande grafiek is de ontwikkeling van het (absolute) aantal zzp'ers in de tijd weergegeven. Het aantal zzp'ers met als hoofdactiviteit het zzp-schap ligt vanaf 2013 jaarlijks ongeveer 140.000 hoger dan het aantal zzp'ers die hun hoofdinkomen uit het zzp-schap verkrijgen. Om zicht te krijgen op hoe onze onderzoekspopulatie zich na 2013 heeft ontwikkeld, is ook het aantal zzp'ers met hoofdinkomen uit het zzp-schap volgens Statline weergegeven.

[5] In onderhavig onderzoek is om inhoudelijke en pragmatische redenen gekozen voor het criterium hoofdinkomen. Inhoudelijk, daar het een onderzoek specifiek naar inkomens en vermogens betreft en pragmatisch omdat het aantal gewerkte uren (als zzp'er en anderszins) ontbreekt.
[6] Wanneer iemand in één kalenderjaar zowel zzp'er als zelfstandige met personeel (zmp'er) is, wordt hij/zij in Statline geteld als zmp'er. Het onderzoekbestand omvat iedereen die in een kalenderjaar zzp'er was.

figuur 1 Ontwikkeling aantal zzp'ers (x 1.000)

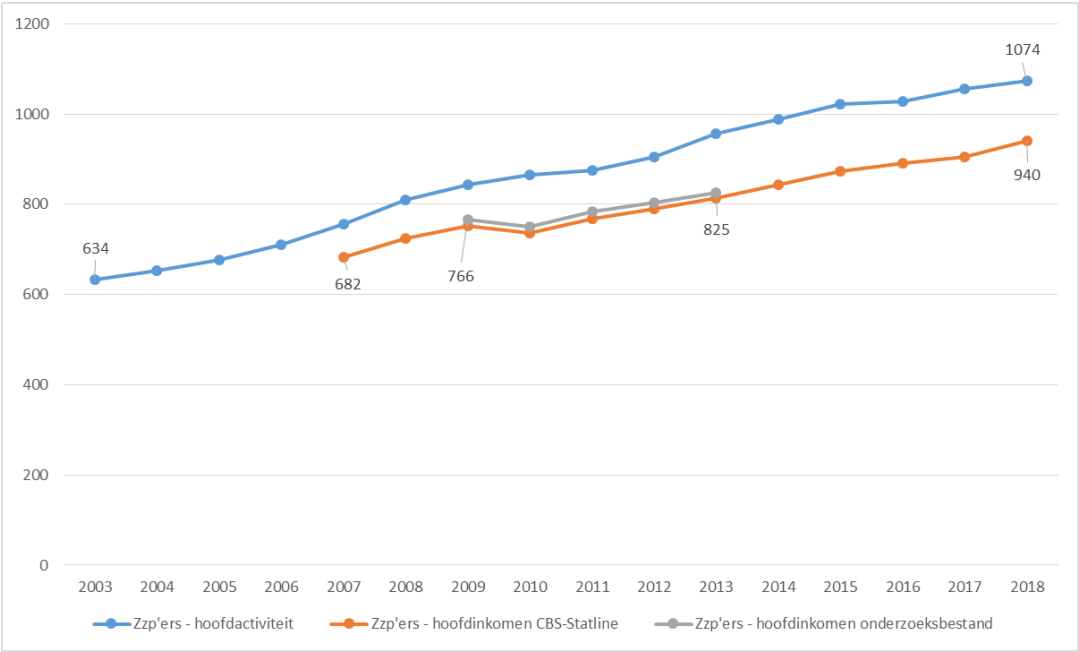

Bron: CBS-Statline, update 13 februari 2020 (hoofdactiviteit) en update 18 november 2019 (hoofdinkomen); CBS, Onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 - 2013.

Figuur 2 toont de relatieve ontwikkeling van het aantal zzp'ers volgens de verschillende definities en bronnen alsmede de ontwikkeling van het totale aantal werkzame personen vanaf 2009 (het eerste jaar van het onderzoeksbestand). Terwijl de werkzame beroepsbevolking in deze periode toenam met vijf procent (gemiddeld 0,54 procent per jaar) nam het aantal zzp'ers met (ruim) vijfentwintig procent toe (gemiddeld (bijna) 3 procent op jaarbasis).

figuur 2 Relatieve ontwikkeling werkzame beroepsbevolking en aantal zzp'ers (2009 =100)

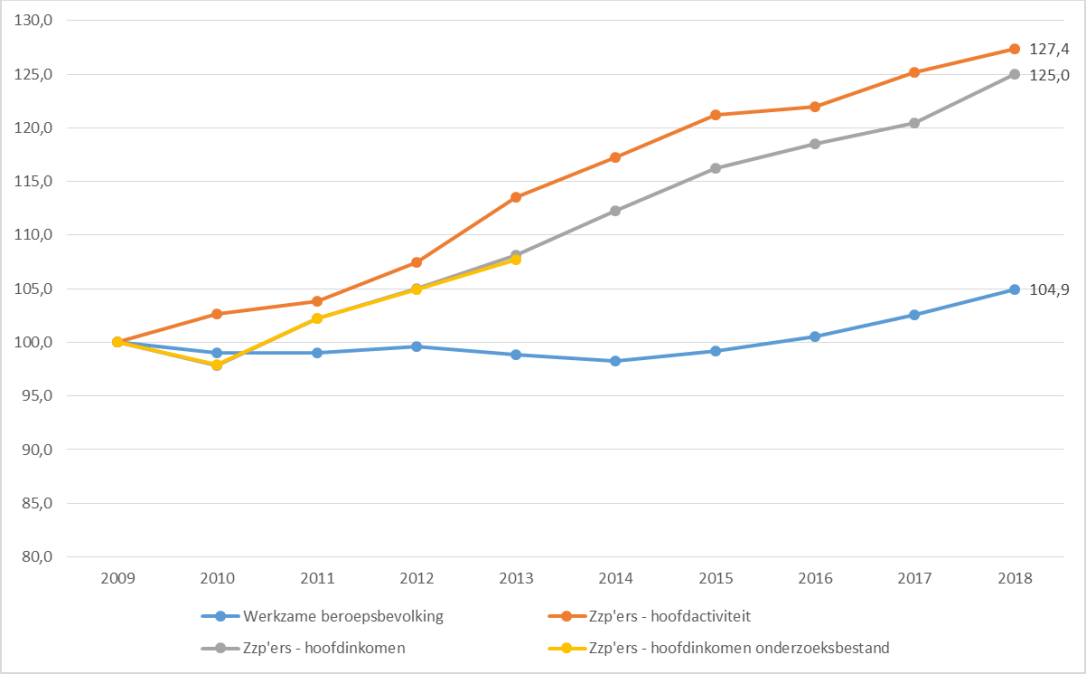

Bron: Berekend op basis van de bij figuur 1 genoemde bronnen.

2.3 Kenmerken van zzp'ers

Hieronder gaan we kort in op een aantal achtergrondkenmerken van de onderzoekspopulatie in 2013. Waar mogelijk vergelijken we deze met de totale werkzame beroepsbevolking in dat jaar.

Geslacht

Bijna tweederde (62%) van de zzp'ers in 2013 (in het onderzoeksbestand) was man (62%) en ruim een derde vrouw (38%). Ter vergelijking: in 2013 bestond de werkzame beroepsbevolking voor 54% uit mannen en 46% uit vrouwen.[7]

Leeftijd

Uit tabel 1 blijkt dat zzp'ers in vergelijking tot de totale beroepsbevolking in 2013 iets minder sterk vertegenwoordigd waren in de jongste leeftijdscategorieën (tot 35 jaar) en iets sterker in de hogere.

[7] CBS Statline.

tabel 1 Zzp'ers en werkzame beroepsbevolking naar leeftijd (2013)

Leeftijd	*Zelfstandigen zonder personeel*		*Werkzame beroepsbevolking*
	Aantal	*Percentage*	*Percentage*
15 tot 25 jaar	26.982	3,3%	14,8%
25 tot 35 jaar	125.912	15,3%	20,4%
35 tot 45 jaar	227.925	27,6%	22,8%
45 tot 55 jaar	251.229	30,4%	24,6%
55 tot 65 jaar	161.289	19,5%	15,4%
65 tot 75 jaar	31.976	3,9%	2,0%
Totaal	825.313	100%	100,0%

Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 - 2013; CBS Statline

Opleiding

Van de helft van de zzp'ers in het onderzoeksbestand is de opleiding onbekend (tabel 2). Vanwege dit hoge percentage is het moeilijk het opleidingsniveau van de onderzochte zzp'ers goed te duiden en zien we af van een vergelijking met de gehele werkzame beroepsbevolking. Ter vergelijking: de verdeling over de opleidingscategorieën van de zzp'ers die in 2013 het zzp-schap als hoofdactiviteit hadden, was: laag 18%, middelbaar 42% en hoog 42
We handhaven de variabele opleiding desondanks in het onderzoek, omdat het verderop een belangrijke onafhankelijke variabele blijkt te zijn. In dit verband is het belangrijk op te merken dat het al dan niet bekend zijn van de opleiding sterk samenhangt met de leeftijd van de zzp'ers. De opleiding is vooral niet bekend voor zzp'ers ouder dan 45 jaar (58% van de 45-55 jarigen, 70% van de 55-65 jarigen en 89 procent van de 65-jarigen en ouder). In de categorie 'opleiding onbekend' zijn oudere zzp'ers derhalve sterk oververtegenwoordigd: terwijl 45-jarigen en ouderen 54% uitmaken van de totale populatie zijn ze goed voor 69% van de onbekende opleidingen.

tabel 2 Zzp'ers naar opleiding

Opleiding	*Alle zzp'ers onderzoeksbestand*		*Zzp'ers onderzoeksbestand voor zover opleiding bekend*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Laag	66.380	8,0%	66.380	16,2%
Middelbaar	161.433	19,6%	161.433	39,4%
Hoog	181.922	22,0%	181.922	44,4%
Onbekend	415.578	50,4%		-
Totaal	825.313	100,0%	409.735	100,0%

Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 – 2013; CBS Statline.

Huishoudsamenstelling

Uit onderstaande tabel blijkt dat zzp'ers in 2013 vooral (79%) te vinden waren in partnerhuishoudens: ruim de helft (52,1%) van hen had een partner en kinderen en een kwart (26,6%) voerde alleen met de partner een huishouden.

De cijfers zijn niet direct vergelijkbaar met de cijfers voor de gehele werkzame beroepsbevolking in Statline, omdat deze de categorie 'Overig meerpersoonshuishouden' niet kent. De andere categorieën maken wel deel uit van Statline. Logischerwijs zouden de cijfers dus vergelijkbaar moeten zijn. Dat gezegd hebbende, blijkt onder zzp'ers wat vaker sprake van huishoudens bestaande uit paren met kinderen dan in de gehele werkzame beroepsbevolking en wat minder vaak van overige (meerpersoons) huishoudens.

tabel 3 Zzp'ers naar huishoudsamenstelling (2013)

Type huishouden	*Zelfstandigen zonder personeel*		*Werkzame beroepsbevolking*
	Aantal	*Percentage*	*Percentage*
Eenpersoons	110.368	13,4%	14,8%
Eenouder	34.589	4,2%	3,6%
Paar zonder kinderen	219.474	26,6%	26,1%
Paar met kinderen	430.199	52,1%	40,9%
Overig meerpersoons	30.683	3,7%	
Overig	-	-	14,5%
Totaal	825.313	100,0%	100,0%

Bron: Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 – 2013; CBS Statline.

Type zzp'er

Bijna driekwart (73,4%) van de zzp'ers in 2013 was winstaangever. Dga's en resultaatgenieters hebben beide een vergelijkbaar groot aandeel van ruim 10%.

tabel 4 Zzp'ers naar type (2013)

Type zzp'er	*Aantal*	*Percentage*
Zelfstandig ondernemer (winstaangever)	605.501	73,4%
Directeur-grootaandeelhouder (dga)	117.454	14,2%
Overige zelfstandigen (resultaatgenieter)	102.358	12,4%
Totaal	825.313	100,0%

Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 - 2013.

Ervaring als zzp'er

De ruime meerderheid (79%) van de zzp'ers had in 2013 ten minste twee jaar ervaring als zzp'er (tabel 5).

tabel 5 Aantal jaren ervaring als zzp'er (2013)

Aantal jaren ervaring als zzp'er	*Aantal*	*Percentage*
Twee jaar of korter	172.254	20,9%
Langer dan twee jaar	653.059	79,1%
Totaal	825.313	100,0%

Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 - 2013

Aanbieden van producten en/of arbeid

Evenals bij het achtergrondkenmerk 'opleiding' maar in veel mindere mate, is van een groot gedeelte van de zzp'ers in het onderzoeksbestand onbekend of zij arbeid of producten aanboden (tabel 6). Bijna tweederde van de zzp'ers in 2013 verdiende een inkomen door het aanbieden van arbeid.

tabel 6 Zzp'ers naar aanbieden arbeid/producten (2013)

Arbeid/producten	*Alle zzp'ers in onderzoeksbestand*		*Zzp'ers voor zover aanbod bekend*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Arbeid	437.907	53,1%	437.907	62,6%
Producten	261.781	31,7%	261.781	37,4%
Onbekend	125.625	15,2%	-	-
Totaal	825.313	100,0%	699.688	100,0%

Bron: CBS, Onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 – 2013

Bedrijfstak

Volgens tabel 7 waren zzp'ers waren in 2013 ten opzichte van de gehele beroepsbevolking oververtegenwoordigd in de bedrijfstakken:

- landbouw, bosbouw, visserij
- bouwnijverheid
- zakelijke dienstverlening
- cultuur, recreatie en overige diensten.

Daar stond een ondervertegenwoordiging van zzp'ers tegenover in:

- nijverheid en energie
- handel, vervoer en horeca
- overheid en zorg.

tabel 7 Zzp'ers en werkzame beroepsbevolking naar bedrijfseconomische sector (SBI, 2013)

Sector	*Zelfstandigen zonder personeel*		*Werkzame beroepsbevolking*
	Aantal	*Percentage*	*Percentage*
Landbouw, bosbouw, visserij	61.019	7,4%	2,0%
Nijverheid en energie	25.530	3,1%	10,5%
Bouwnijverheid	101.459	12,3%	5,2%
Handel, vervoer en horeca	124.185	15,0%	23,7%
Informatie en communicatie	30.976	3,8%	3,2%
Financiële dienstverlening	48.980	5,9%	3,4%
Verhuur en handel van onroerend goed	9.049	1,1%	0,8%
Zakelijke dienstverlening	163.792	19,8	12,2%
Overheid en zorg	117.876	13,3%	29,5%
Cultuur, recreatie en overige diensten	83.899	10,2%	4,5%
Onbekend	58.548	7,1%	5,0%
Totaal	825.313	100,0%	100,0%

Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 - 2013; CBS Statline

Economische zelfstandigheid en lage-inkomensgrens

Ruim een kwart van de zzp'ers in het onderzoeksbestand (29,0%) was in 2013 economisch niet-zelfstandig (tabel 8).
Een tiende (10,5%) maakte deel uit van een huishouden onder de lage-inkomensgrens en 1,8% bevond zich langdurig onder deze grens. Dit wil zeggen dat ze zich behalve in 2013, ook in 2014, 2015 en 2016 onder de lage-inkomensgrens bevonden.
Van de werknemers bevond zich in 2013 slechts 2,3% onder de lage-inkomensgrens. Uit gegevens van CBS[8] blijkt dat het aandeel zzp'ers onder de lage-inkomensgrens weliswaar dalende is, maar dat het aandeel werknemers onder deze grens nog sneller daalt. Het CBS concludeert dan ook dat van alle werkenden zzp'ers het meeste risico lopen op armoede.

[8] https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/10/van-werkenden-loopt-zzp-er-meeste-risico-op-armoede

tabel 8 Economische zelfstandigheid en lage-inkomensgrens (2013)

	Economisch niet zelfstandig		*Onder lage-inkomensgrens*		*Langdurig onder lage-inkomensgrens*	
	Aantal	*Aandeel*	*Aantal*	*Aandeel*	*Aantal*	*Aandeel*
Ja	239.069	29,0%	86.353	10,5%	14.931	1,8%
Nee	546.123	66,2%	737.456	89,4%	810.382	98,2%
Niet behorend tot de doel-populatie	40.121	4,9%	1.504	0,2%		
Totaal	825.313	100,0%	825.313	100,0%	825.313	100,0%

Bron: CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009 – 2013

Ten slotte is nagegaan of er een verband is tussen het al dan niet onder de lage-inkomensgrens verkeren in 2013 en achtergrondkenmerken van zzp'ers. Tegenover het overall aandeel van 10,5% dat onder de lage-inkomensgrens viel valt het volgende op (zie bijlage 2).

- Van niet-economisch zelfstandige zzp'ers leefde 28,6% in 2013 onder de armoedegrens. Voor de economisch zelfstandigen en de zzp'ers voor wie het economische zelfstandigheid niet van toepassing is (veelal 65-plussers) was dit respectievelijk 3,0% en 4,0%. Van de zzp'ers onder de lage-inkomensgrens was 79,0% niet economisch zelfstandig.
- Eenpersoons- en eenouderhuishoudens leefden in 2013 aanzienlijk vaker onder de lage-inkomensgrens (respectievelijk 27,9% en 23,4%) dan andere huishoudstypen (alle rond 7%). Eenpersoonshuishoudens en paren met kinderen hadden het grootste aandeel in het totaal aantal zzp-huishoudens onder de armoedegrens (respectievelijk 35,5% en 34,6%).
- Van de kleine groep directeur-grootaandeelhouders bevond zich in 2013 slechts 3% onder de lage-inkomensgrens.
- Naar bedrijfstak gezien, was het percentage zzp'ers in de lage inkomensgrens relatief hoog in de tak 'informatie en communicatie' (16,8%) en laag in de landbouw, bosbouw, visserij' (0,0%) en verhuur en handel van onroerend goed (3,0%).

2.4 Samenvatting / conclusie

In vergelijking tot de totale werkzame beroepsbevolking waren zzp'ers in 2013:

- wat vaker man
- wat ouder
- lid van een huishouden met partner en kinderen
- vaker werkzaam in de bedrijfstakken landbouw, bosbouw en visserij; bouwnijverheid; zakelijke dienstverlening; cultuur, recreatie en overige diensten.

Zzp'ers maken aanzienlijk vaker dan werknemers kans op armoede: in 2013 leefde ruim 10,5% onder de lage-inkomensgrens, bijna vijf keer zo veel als werknemers (2,3%). Vooral eenpersoons- en eenouderhuishoudens leefden in 2013 onder deze grens.

3 Inkomens- en vermogenskenmerken van zzp'ers en hun huishouden

3.1 Andere bronnen van inkomsten naast het ondernemersinkomen

Uit onderstaande tabel blijkt dat in 2013 17,5% van de zzp'ers naast hun ondernemersinkomen, inkomsten uit loondienst had. Ruim een tiende (11,5%) had neveninkomsten uit pensioen of overige uitkering. Een heel klein gedeelte (1%) zag het ondernemersinkomen aangevuld met bijstand of een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

tabel 9 Zzp'ers met andere inkomensbronnen naast het ondernemersinkomen (2013)

Inkomensbron	*Aantal*	*Aandeel in het totaal aantal zzp'ers (825.313)*
Loon	144.328	17,5%
Pensioen en overige uitkeringen	94.538	11,5%
Bijstand	11.109	1,3%
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	9. 091	1,1%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

In bijlage 3 zijn de gegevens van tabel 9 uitgesplitst over de in het onderzoeksbestand opgenomen achtergrondkenmerken. Hieruit blijkt een aantal – grotendeels logische – verschillen.

- Looninkomsten kwamen relatief veel voor bij jongeren (36,2% van de 15- tot 25-jarigen en 49,0% bij 35- tot 45-jarigen) bij dga's (40%), bij zzp'ers met maximaal twee jaar ervaring (27,4%) en zzp'ers in de financiële dienstverlening (39,0%).
- Pensioenen en overige uitkeringen kwamen vooral voor bij 65-plussers (99,8%), zzp'ers tussen de 55 en 65 jaar (20,9%) en paren zonder kinderen (21,8%).
- Het percentage bijstandgenieters lag bij zzp-huishoudens onder de lage-inkomensgrens met 6,8% ruim vijf keer zo hoog als onder de overige zzp'ers (0,7%). Het was ook relatief hoog bij:
    - niet economisch zelfstandigen (3,4%)
    - eenpersoons- (3,4%) en eenouderhuishoudens (4,2%)
    - laag opgeleiden (4,7).
- Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen ten slotte, kwamen relatief veel voor bij zzp'ers tussen van 55 en 65 jaar (2,5%).

3.2 Persoonlijk inkomen en huishoudinkomen

Zzp'ers hadden in 2013 een gemiddeld ondernemersinkomen van 33.146 euro (tabel 10). Het gemiddelde loon van hen die ook in loondienst werkten (zoals we hierboven zagen 17,5%) bedroeg gemiddeld 8.867 euro.
In 2013 hadden de zzp'ers een gemiddeld bruto persoonlijk inkomen van 36.498 euro. Dit lag 10% boven het gemiddelde ondernemersinkomen.

Gemiddeld genomen hadden zzp'ers in 2013 een bruto huishoudinkomen van 81.182 euro. Dit is ruim twee keer zo hoog als het gemiddelde persoonlijk inkomen.

tabel 10 Gemiddeld bruto inkomen zzp'ers en hun huishouden in euro's (2013)

	Gemiddelde	*Aantal zzp'ers*	
		Absoluut	*%*
Ondernemersinkomen	33.146	825.313	100,0%
Persoonlijk loon	8.867	144.328	17,5%
Persoonlijk bruto inkomen	36.498	825.313	100,0%
Positief	38.536	790.333	95,8%
Negatief	-9.550	34.980	4,2%
Bruto huishoudinkomen	81.182	825.313	100,0%
Positief	82.570	814.935	98,7%
Negatief	-27.813	10.378	1,3%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

In bijlage 4 zijn de gegevens van tabel 10 uitgesplitst naar achtergrondkenmerken van de zzp'ers. Uit deze gegevens komt onder meer het volgende naar voren.

- Niet economisch zelfstandige zzp'ers hadden een laag gemiddeld persoonlijk inkomen (4.565 euro), maar konden 'terugvallen' op een gemiddeld huishoudinkomen van 56.942 euro. Dit duidt erop dat ze vaak deel uitmaken van een huishouden dat 'drijft' op het partnerinkomen.
- Zzp'ers onder de lage-inkomensgrens hadden een gemiddeld persoonlijk inkomen van 4.926 euro en een gemiddeld huishoudinkomen van 10.235 euro.
- Het gemiddelde huishoudinkomen was ruim tweemaal zo groot als het persoonlijk inkomen van de zzp'ers. Dit gold uiteraard niet voor zzp'ers in eenpersoonshuishoudens voor wie het huishoudinkomen nauwelijks groter was dan het persoonlijk inkomen. Bij eenouderhuishoudens was het gemiddelde huishoudinkomen met ruim 52.000 euro 1,7 maal zo hoog als het gemiddeld persoonlijk inkomen.
- Het gemiddelde persoonlijk inkomen van mannelijke zzp'ers was tweemaal zo groot als dat van vrouwelijke zzp'ers (respectievelijk 44.938 en 22.749 euro). Omgekeerd hadden vrouwen een iets hoger gemiddeld bruto huishoudinkomen dan mannen (84.293 versus 79.272 euro). Het persoonlijk inkomen was relatief laag in de bedrijfstakken 'handel, vervoer, horeca' (26.389 euro) en 'cultuur, recreatie, overige diensten' (19.473 euro)
- Het gemiddelde ondernemersinkomen was het hoogst in de leeftijdsgroep van 35 tot 55 jaar (41.180 euro). Het gemiddeld persoonlijk inkomen en huishoudinkomen waren het hoogst in de groep 65-plussers (46.803 respectievelijk 90.738 euro).
- Inkomens stijgen naarmate de opleiding hoger is.
- Dga's hadden een beduidend hoger gemiddeld ondernemersinkomen (59.919 euro), persoonlijk inkomen (67.642 euro) en huishoudinkomen (122.922 euro) dan de andere zzp'ers.
  Resultaatgenieters hadden een relatief laag gemiddeld ondernemersinkomen (12.722 euro) en persoonlijk inkomen (14.645 euro), maar hadden de beschikking over een gemiddeld huishoudinkomen van 72.615 euro. Dit gemiddelde huishoudinkomen ligt maar iets lager dan dat van de winstaangevers (74.533 euro).

Uit onderstaande tabel blijkt dat in 2013 bij bijna een derde (32,8%) van de zzp'ers het ondernemersinkomen minder dan een kwart uitmaakte van het huishoudinkomen. Bij ruim de helft (57,9%) maakte het ondernemersinkomen minder dan de helft uit van het huishoudinkomen.

tabel 11 Aandeel ondernemersinkomen in het bruto huishoudinkomen (2013)

Aandeel ondernemersinkomen in bruto huishoudinkomen	*Aantal*	*Aandeel*
< 25%	270.790	32,8%
25 tot 50%	206.781	25,1%
50 tot 75%	160.094	19,4%
>= 75%	177.270	21,5%
Ten minste één van beide inkomenscomponenten nul (0) of negatief	10.378	1,3%
Totaal	825.313	100%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

3.3 Vermogens zzp-huishoudens

Onderstaande tabel bevat de gemiddelde vermogens en de financiële bezittingen van zzp-huishouden in 2013. Financiële bezittingen worden gevormd door dat gedeelte van het vermogen dat relatief snel kan worden aangesproken, zoals spaartegoeden en effecten. Opgemerkt zij dat de gemiddelde vermogens sterk beïnvloed kunnen zijn door een beperkt aantal extreme bedragen. Ruim een vijfde van de zzp-huishoudens had een negatief vermogen.

tabel 12 Gemiddeld huishoudvermogen en financiële bezittingen zzp'ers in euro's (2013)

	Gemiddelde	*Aantal zzp'ers*	
		Absoluut	*%*
Vermogen	342.755	825.313	100%
Positief	459.093	643.518	78%
Negatief	-69.057	181.795	22%
Financiële bezittingen	85.772	825.313	100%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

In bijlage 5 zijn de gegevens van tabel 12 uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. Hieruit is onder meer het volgende af te leiden.

- Negatieve vermogens kwamen relatief vaak voor bij zzp'ers van 25 tot 35 jaar (40%), zzp'ers met minder dan twee jaar ervaring en zzp'ers onder de lage-inkomensgrens (31%).
- Een negatief vermogen kwam relatief weinig voor bij zzp'ers – veelal ouderen – die niet tot doelpopulatie van het kenmerk economische zelfstandigheid behoren (6%). We zien dit ook terug in het lage percentage (5%) van de 65-plussers die een negatief vermogen hadden. Ook in de leeftijdsgroepen 45 tot 55 jaar en 55 tot 65 jaar was het aandeel met een negatief vermogen relatief laag (respectievelijk 17% en 10%).
  Relatief weinig dga's (15%) hadden een negatief vermogen.
- Het vermogen en de financiële bezittingen van de volgende zzp'ers waren relatief laag:
  - zzp'ers onder de lage-inkomensgrens en niet economisch zelfstandige zzp'ers

- zzp’ers in eenpersoons- en eenouderhuishoudens
- zzp’ers tot 45 jaar
- laag- en middelbaar opgeleiden
- winstaangevers en resultaatgenieters
- zzp’ers in de bouwnijverheid.

Cijfers van het CBS stellen ons in staat de vermogenspositie van zzp’ers op 1 januari 2016 (let op: een ander jaar dan het in dit onderzoek veel gebruikte jaar 2013) te vergelijken met die van zelfstandigen met personeel (zmp’ers) en werknemers (tabel 13). De cijfers voor de zzp’ers verschillen licht van de in tabel 12 gepresenteerde cijfers voor 2013. Het blijkt dat de gemiddelde vermogens en financiële bezittingen van zzp’ers lager liggen dan die van zmp’ers maar hoger dan die van werknemers.

tabel 13 Gemiddeld vermogen en financiële bezittingen zzp'ers, zmp'ers en werknemers op 1 januari 2016 in euro’s (voorlopige cijfers)

	Vermogen		*Financiële bezittingen*	
	Gemiddeld	*Mediaan*	*Gemiddeld*	*Mediaan*
Zzp’ers	357.590	101.500	83.615	22.500
Zmp’ers	643.968	217.000	100.452	27.000
Werknemers	111.558	23.100	46.921	16.200

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (2-2-2018), Vermogen zelfstandigen; maatwerktabel (https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2018/31/vermogen-zelfstandigen). Gemiddelde vermogens zijn berekend op basis van genoemde bron.

3.4 Arbeidsongeschiktheidsverzekering

Ruim een kwart (28,0%) van de zzp’ers in 2013 had een arbeidsongeschiktheidsverzekering (tabel 14). Zzp’ers die ook in loondienst werken, zijn voor hun looninkomsten verzekerd. Bij langdurige ziekte wordt (een deel van) het loon doorbetaald door de werkgever, waarna een beroep op de WIA of de Ziektewet (in geval van een tijdelijk contract) tot de mogelijkheden behoort. Zoals we eerder zagen, genoot 17,5% van de zzp’ers in 2013 looninkomsten naast hun ondernemersinkomen. Wanneer we hiermee rekening houden, was 40,9% van de zzp’ers verzekerd. Gezien het gemiddeld lage loon van ook in loondienst werkende zzp’ers, zal het ‘verzekerde bedrag’ beperkt van omvang zijn geweest.

tabel 14 Zzp'ers verzekerd voor arbeidsongeschiktheid (2013)

Verzekeringsgrond	*Aantal*	*Percentage van alle zzp’ers (N=825.313)*
Op basis particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering	230.909	28,0%
Op basis looninkomsten	144.328	17,5%
Op basis van beide	337.407	40,9%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp’ers) 2009-2013

Uit bijlage 6, waarin de gegevens van tabel 13 zijn verbijzonderd naar achtergrondkenmerken van zzp’er, blijkt onder andere het volgende.

- De verzekeringsgraad was laag wanneer het ondernemersinkomen minder dan 25 procent uitmaakte van het totale huishoudinkomen: 9,8% van deze groep zzp’ers

had een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering. Eenenveertig procent van de zzp'ers van wie het inkomen ten minste 50% uitmaakte van het totale huishoudinkomen had een particuliere inkomensverzekering.
- Weinig economisch niet-zelfstandigen (7,5%) en zzp'ers onder de lage-inkomensgrens (11,4%) hadden een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering.
- Vrouwen (13,7%) en ouderen (19,6% van de zzp'ers van 55 jaar en ouder) waren relatief minder vaak particulier verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid.
- Resultaatgenieters (4,4%) hadden nauwelijks een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering.
- De verzekeringsgraad (particuliere verzekering lag relatief hoog in de bouwnijverheid (44,2%), financiële dienstverlening (38,7%) en in de landbouw, bosbouw, visserij (37,3%).

3.5 Samenvatting / conclusie

Minder dan een vijfde van de zzp'ers had in 2013 neveninkomsten uit loondienst. Voor zover dit al het geval was, was het gemiddelde loon nog geen 9.000 euro. Loon als neveninkomen kwam vooral voor bij zzp'ers jonger dan 25 jaar (36%) en zzp'ers tussen 25 en 35 jaar (49%).

Voor bijna 60% van de zzp'ers vormde het persoonlijk inkomen in 2013 minder dan de helft van het totale huishoudinkomen.
Het gemiddelde huishoudinkomen van zzp'ers lag in 2013 ruim twee keer zo hoog als hun persoonlijk inkomen. Uiteraard was in eenpersoonshuishoudens het huishoudinkomen nauwelijks groter dan het persoonlijk inkomen van de zzp'er.

Het vermogen en de financiële bezittingen van de volgende zzp'ers waren relatief laag onder:
- zzp'ers onder de lage-inkomensgrens
- niet economisch zelfstandigen
- zzp'ers in eenpersoons en eenouder huishoudens

Verder hadden zzp'ers tot 45 jaar en winstaangevers en resultaatgenieters relatief kleine vermogens.

Ruim een kwart (28%) van de zzp'ers had in 2013 een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering. De mate waarin men verzekerd was, houdt verband met het aandeel van het ondernemersinkomen in het totale huishoudinkomen. Wanneer dit aandeel minder was dan 25 procent, was de verzekeringsgraad slechts 10 procent; bij een aandeel van meer dan 50 procent, was 41% van de zzp'ers particulier verzekerd.
Slechts een tiende van de zzp'ers onder de lage-inkomensgrens was particulier verzekerd.

4 Inkomensalternatieven zzp'ers

4.1 Wat zijn alternatieve inkomensbronnen?

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal in hoeverre zzp'ers over inkomensalternatieven beschikken voor het geval (een gedeelte) van het ondernemersinkomen wegvalt. In principe kunnen de volgende financiële bronnen een alternatief zijn:

- persoonlijke looninkomsten: een zzp'er geniet naast het ondernemersinkomen zoveel inkomsten uit een dienstbetrekking dat hierop kan worden teruggevallen
- partnerinkomen: het inkomen van de partner van een zzp'er is voldoende hoog om op terug te vallen wanneer het ondernemersinkomen daalt of wegvalt. In dit onderzoek gebruiken we het verschil tussen het huishoudinkomen en het persoonlijk inkomen van de zzp'er als 'proxy' voor het partnerinkomen
- financiële bezittingen en vermogen: de financiële bezittingen en/of het vermogen van het zzp-huishouden kunnen een verlies van ondernemersinkomen opvangen
- pensioen en uitkering: als een zzp'er voldoende pensioen of een andere uitkering heeft waarop hij kan terugvallen
- arbeidsongeschiktheidsverzekering: een verzekering waarop kan worden teruggevallen als het ondernemersinkomen als gevolg van arbeidsongeschiktheid daalt.

Deze alternatieven zijn nogal verschillend van aard. Een persoonlijk loon voor een zzp'er met een hoofdinkomen uit het ondernemerschap, komt waarschijnlijk uit een parttimebaan die slechts in beperkte mate een verlies van ondernemersinkomen kan opvangen. Zoals we in het vorige hoofdstuk zagen, had in 2013 slechts 18% van de zzp'ers – gemiddeld 8.900 euro – inkomsten uit loondienst. Uiteraard is het denkbaar dat een zzp'er bij het wegvallen van het ondernemersinkomen juist meer in loondienst gaat werken en op die manier zijn inkomen in meer of mindere mate op peil houdt. Tenzij de partner meer inkomen gaat genereren, betekent een verlies van ondernemersinkomen – zonder dat daar nieuwe inkomsten van de zzp'er tegenover staan – een daling van het huishoudinkomen. Wel is het mogelijk dat het huishouden zich dankzij het partnerinkomen kan onderhouden. Dit alternatief is per definitie niet of nauwelijks weggelegd voor zzp'ers in eenpersoons- en eenouderhuishoudens, zoals we in hoofdstuk 2 zagen 18% van de zzp'ers in 2013.
Financiële bezittingen en vermogen kunnen een inkomensalternatief zijn als deze voldoende groot zijn om het weggevallen ondernemersinkomen te compenseren, mogelijk zelfs tot de AOW-leeftijd (Buitenhuis 2019). Financiële bezittingen (bank-, spaartegoeden en effecten) zijn snel beschikbaar om een verlies van ondernemersinkomen op korte termijn op te vangen. Vermogen (bedrijfskapitaal, eigen woning, ander vastgoedvermogen) kunnen echter minder snel worden vrijgemaakt en mogelijk pas op de middellange termijn worden verzilverd (Berkhout & Euwals 2016; van Ewijk 2016). Ze zijn daarmee meer op de langere termijn als inkomensalternatief op te vatten.
Een arbeidsongeschiktheidsverzekering biedt slechts een alternatief bij arbeidsongeschiktheid. Verder is het afhankelijk van de overeengekomen eigenrisicoperiode wanneer de verzekering uitkeert. Dit kan variëren van zes maanden tot twee jaar nadat de arbeidsongeschiktheid is ingegaan.

4.2 Wanneer is een inkomensbron een inkomensalternatief voor een dalend ondernemersinkomen?

De vraag is wanneer de in de vorige paragraaf besproken inkomstenbronnen daadwerkelijk een terugvaloptie vormen voor een dalend ondernemersinkomen. Deze vraag leidt tot twee onderliggende vragen:

- van welke daling (in termen van omvang) van het ondernemersinkomen gaan we uit
- hoe hoog (in termen van bedragen) moet het inkomensalternatief zijn?

Daling van het ondernemersinkomen naar nul

De daling waarvan we uitgaan bij het bepalen van de mate waarin zzp'ers over een alternatief beschikken is het volledig wegvallen van het ondernemersinkomen, oftewel een daling van dit inkomen naar 0 (nul) euro (of daaronder).

Alternatief voorkomt terugval in de bijstand

Voor het beantwoorden van de vervolgvraag hoe hoog een inkomensalternatief moet zijn om ook daadwerkelijk als terugvaloptie voor het weggevallen van het ondernemersinkomen te worden aangemerkt, sluiten we aan bij de centrale vraagstelling van paragraaf 1.1: vervallen zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen tot de bijstand of hebben ze voldoende alternatieven om een dergelijke daling op te vangen?

Uitgaande van deze vraag is er voor gekozen van een (daadwerkelijk) inkomensalternatief te spreken als een andere inkomensbron of financiële reserve terugval in de bijstand voorkomt. Voor de verschillende bronnen en reserves betekent dit het volgende.

Persoonlijk loon

Op basis van de gekozen uitgangspunten is het persoonlijk loon een inkomensalternatief als het hoog genoeg is om niet te vervallen tot bijstandsniveau wanneer het ondernemersinkomen wegvalt. De grens hiervoor leggen we bij 70% van het minimumloon (inclusief vakantiegeld). Als dus het persoonlijk loon ten minste 70% van het minimumloon bedraagt, is sprake van een inkomensalternatief.

Partnerinkomen

We beschouwen het partnerinkomen als een inkomensalternatief als het zo hoog is dat het huishouden niet tot de bijstand vervalt bij het volledig wegvallen van de ondernemersinkomsten van de zzp'er. We gaan er vanuit dat dit het geval is wanneer het partnerinkomen minimaal 100% van het minimumloon (inclusief vakantiegeld) bedraagt.

Financiële bezittingen en vermogen

Uitgaande van de hierboven gegeven uitgangspunten zijn de financiële bezittingen of het vermogen een alternatief voor een wegvallend ondernemersinkomen, als ze ten minste 70% van het minimumloon (inclusief vakantiegeld) op jaarbasis bedragen. Hierdoor wordt een val in de bijstand na het wegvallen van de ondernemersinkomsten voor minimaal één jaar voorkomen.

Naast de bijstandsgrens hebben we voor de financiële bezittingen en het vermogen ook onderzocht in hoeverre ze het huishouden in staat stellen om het bestaande uitgavenpatroon min of meer te handhaven. Dit is het geval wanneer de bezittingen of het vermogen minimaal 70% van het ondernemersinkomen op jaarbasis bedragen. Dit

betekent dat gedurende ten minste één jaar het bestaande uitgavenpatroon kan worden gehandhaafd (vergelijk Buitenhuis 2019).

Voor beide invalshoeken (financiële bezittingen/vermogen >= 70% minimum jaarloon; financiële bezittingen/vermogen >= 70% van het ondernemersinkomen) is nagegaan hoe lang de bezittingen en het vermogen toereikend zijn om aan de gestelde criteria te voldoen. In verband met grote uitschieters gaan we uit van het mediane aantal jaren.

Tot slot is gekeken naar het aantal zzp'ers voor wie de financiële bezittingen, dan wel het vermogen voldoende is om tot de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar in 2013) een buffer te kunnen vormen voor een weggevallen ondernemersinkomen.

Pensioen of andere uitkeringen en arbeidsongeschiktheidsverzekering
Van deze alternatieven is alleen bekend of ze al dan niet beschikbaar zijn.

4.3 Inkomensalternatieven zzp'ers

Voor de zzp'ers van nog geen 65 jaar in 2013, is onderzocht voor hoeveel van hen de hierboven beschreven inkomensalternatieven en reserves beschikbaar waren. Zoals blijkt uit tabel 1 in hoofdstuk 1 gaat het om 793.337 zzp'ers, of te wel 96,1% van alle zzp'ers in 2013. De zzp'ers van 65 jaar en ouder zijn buiten beschouwing gelaten omdat de AOW in principe voorziet in een bestaansminimum. De resultaten zijn weergegeven in tabel 15.

tabel 15 Inkomensalternatieven en financiële reserves zzp'ers jonger dan 65 jaar voor volledig wegvallen ondernemersinkomen (2013; N=793.337)

Inkomensalternatief		*Aantal zzp'ers*	
		Aantal	Percentage
Persoonlijk loon >= 70% minimumloon		23.237	2,9%
Partnerinkomen >= 100% minimumloon		511.214	64,4%
Financiële bezittingen			
a. >= 70% minimumloon (>= 1 jaar)		454.100	58,0%
Mediaan aantal jaren dat de financiële bezittingen voorzien in 70% van het minimumloon	1,50 jaar		
b. >= 70% ondernemersinkomen (>= 1jaar)		365.257	46,6%
Mediaan aantal jaren dat de financiële bezittingen voorzien in 70% van het ondernemersinkomen	0,86 jaar		
c. Voldoende om tot en met 64e levensjaar te voorzien in:			
• 70% minimumloon		86.821	11,1%
• 70% ondernemersinkomen		57.376	7,3%
Vermogen			
a. >= 70% minimumloon (>=1 jaar)		535.427	67,5%
Mediaan aantal jaren dat het vermogen voorziet in 70% van het minimumloon	6,60		
b. >= 70% ondernemersinkomen (>= 1 jaar)		511.968	64,5%
Mediaan aantal jaren dat het vermogen voorziet in 70% van het ondernemersinkomen	3,68		
c. Voldoende om tot en met 64e levensjaar te voorzien in:			
• 70% minimumloon		267.740	33,7%
• 70% ondernemersinkomen		200.414	25,3%
Pensioen of andere uitkeringen		62.627	7,9%
Arbeidsongeschiktheidsverzekering		230.018	29,0%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Uit de tabel blijkt dat het actuele persoonlijk loon in 2013 nauwelijks een inkomensalternatief voor het wegvallen van het ondernemersinkomen was. Bij slechts 2,9% van de zzp'ers was het loon zo hoog (ten minste 70% van het minimum loon) dat daarmee een persoonlijk inkomen op bijstandsniveau werd verkregen. Uiteraard is

het, zoals eerder opgemerkt, niet ondenkbaar dat een zzp'er na een daling van het ondernemersinkomen de inkomsten uit loon verhoogt en dat dit alternatief in werkelijkheid voor een groter aantal zzp'ers is weggelegd.

Tweederde (64,4%) van de zzp-huishoudens had in 2013 een dusdanig hoog partnerinkomen (minimaal 100% minimumloon) dat een huishoudinkomen op bijstandsniveau was gegarandeerd bij het wegvallen van het ondernemersinkomen.

Ruim de helft (58,0%) van de zzp-huishoudens had dusdanig veel financiële bezittingen (ten minste 70% van het minimumloon op jaarbasis) dat ze hieruit een 'inkomen' konden genereren op minimaal bijstandsniveau. De mediane periode waarin de financiële bezittingen in een dergelijk inkomen konden voorzien, was 1,50 jaar. Bijna de helft (46,8%) van de zzp'ers had zoveel financiële bezittingen dat ze ten minste gedurende een jaar konden voorzien in 70% van het ondernemersinkomen dat werd verdiend in het jaar voor de daling van dit inkomen

Ruim een tiende (11,1%) van de zzp'ers had voldoende financiële bezittingen om op bijstandsniveau de AOW-leeftijd te halen, mocht het ondernemersinkomen wegvallen.

Voor tweederde van de zzp'ers (67,5%) was het vermogen voldoende hoog voor een bestaan van minimaal een jaar op bijstandsniveau. Het mediane aantal jaren waarvoor dit mogelijk was, bedroeg 6,6.
Een bijna even groot gedeelte (64,5%) had een vermogen dat kon voorzien in 70% van het ondernemersinkomen gedurende minimaal 1 jaar. Gemiddeld (mediaan) was dit ruim 3,6 jaar mogelijk.

Voor een derde van de zzp'ers was het vermogen dusdanig hoog dat het tot de AOW-leeftijd zou kunnen voorzien in een 'inkomen' op bijstandsniveau. Voor een kwart van de zzp'ers was het vermogen toereikend voor jaarlijks 70% van het ondernemersinkomen tot de AOW-leeftijd.

Inkomensalternatieven van zzp'ers onder de lage-inkomensgrens en onverzekerde zzp'ers

In bijlage 7 is tabel 15 verbijzonderd naar:

- zzp'ers wel en niet onder de lage-inkomensgrens (2013)
- zzp'er met en zonder particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering (2013).

Zzp'ers wel en niet onder de lage-inkomensgrens

Uit bijlage 7 blijkt – niet verrassend – dat zzp'ers onder de lage-inkomensgrens in vergelijking tot de andere zzp'ers weinig inkomensalternatieven hadden. Slechts 13,0% kon zo nodig terugvallen op een partnerinkomen dat voorzag in 100% van het minimumloon voor ten minste één jaar tegen 70,7% van de andere zzp'ers.
Ruim een tiende (11,6%) kon in het geval van arbeidsongeschiktheid terugvallen op een arbeidsongeschiktheidsverzekering tegen bijna een derde (31,1%) van de overige zzp'ers.
Ook de financiële bezittingen en het vermogen boden zzp'ers onder de lage-inkomensgrens weinig soelaas voor het eventuele wegvallen van het ondernemersinkomen: het mediane aantal jaren waarin de financiële bezittingen en het vermogen konden voorzien in een 'inkomen' van 70% van het minimumloon bedroeg 0,4 en 0,5. Voor de andere zzp'ers was dit 1,7 en 7,8.

Verzekerde en onverzekerde zzp'ers

Uit bijlage 7 blijkt dat verzekerde zzp'ers vaker financiële reserves en vermogen hadden om een daling van het ondernemersinkomen te kunnen opvangen dan onverzekerden (zie ook Buitenhuis 2019).

Ruim de helft van de onverzekerden (53,1%) had financiële bezittingen ter hoogte van ten minste 70% van het minimumloon van een jaar tegen ruim tweederde (69,9%) van de verzekerden. De mediane periode waarvoor deze bezittingen toereikend waren, was 1,18 jaar voor onverzekerden en 2,32 jaar voor verzekerden.

Iets vergelijkbaars zien we bij het vermogen: tweederde (63,7%) van de onverzekerden had voldoende vermogen voor een 'inkomen' op ten minste 70% van het minimumloon voor tenminste een jaar tegen ruim driekwart van de verzekerden (76,8%). Het mediane aantal jaren dat men op basis van het vermogen zou kunnen rondkomen op 70% van het minimumloon was respectievelijk 4,89 en 10,65 jaar.

4.4 Clusters van inkomensalternatieven zzp'ers onder de AOW-leeftijd

Dikwijls zal niet sprake zijn van één, maar meerdere inkomensalternatieven tegelijk. Daarom is door middel van een clusteranalyse nagegaan of en zo ja welke groepen (clusters) zzp'ers op basis van de hen ter beschikking staande inkomensalternatieven kunnen worden onderscheiden. Het resultaat is weergegeven in tabel 16. In bijlage 8 zijn per cluster de achtergrondkenmerken weergegeven. Volledigheidshalve zij opgemerkt dat van 10.227 zzp'ers (1%) geen cluster kon worden bepaald.

tabel 16 Zzp'ers jonger dan 65 jaar naar clusters van inkomensalternatieven (2013) (lege cel: 0,0%)

Alternatief voor verlies ondernemersinkomen	***Clusternummer en aandeel in het totaal aantal zzp'ers onder de AOW-leeftijd***						
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
	17,9%	**26,8%**	**15,8%**	**14,3%**	**17,8%**	**6,7%**	**0,8%**
Loon >= 70% minimumloon (bijstandsniveau)				16,1%	1,8%	3,4%	14,4%
Partnerinkomen >= 100% minimumloon (bijstandsniveau)		100,0%	56,1%	64,8%	78,4%	82,2%	92,1%
Particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering			100,0%	51,8%	26,9%	17,7%	10,2%
Pensioen of uitkering				30,3%	10,9%	23,9%	9,1%
Genoeg financiële bezittingen voor 70% minimumloon tot AOW-leeftijd (bijstandsniveau)				12,6%	11,2%	100,0%	83,9%
Genoeg financiële bezittingen voor 70% ondernemersinkomen tot AOW-leeftijd (hoog niveau)				1,6%		98,3%	73,7%
Genoeg vermogen voor 70% minimumloon tot AOW-leeftijd (bijstandsniveau)				61,8%	100,0%	100,0%	99,7%
Genoeg vermogen voor 70% ondernemersinkomen tot AOW-leeftijd (hoog niveau)				1,8%	100,0%	100,0%	98,8%
Mediaan aantal jaren waarin financiële bezittingen en vermogen voorzien in 70% van het minimumloon (bijstandsniveau)							
Financiële bezittingen	0,30	0,90	1,46	2,78	3,13	19,01	114,86
Vermogen	0,36	1,52	3,27	18,76	35,49	49,45	397,13
Mediaan aantal jaren waarin financiële bezittingen en vermogen voorzien in 70% van het ondernemersinkomen (hoog niveau)							
Financiële bezittingen	0,22	0,71	0,61	1,01	2,09	13,80	55,83
Vermogen	0,28	1,18	1,31	6,01	24,77	36,48	217,79

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

De clusteranalyse resulteert in zeven clusters van zzp'ers met hun eigen 'typerende' inkomensalternatieven en sociaaleconomische kenmerken. In het laatste geval is niet gekeken naar de verdeling van het cluster over deze kenmerken, maar naar achtergrondkenmerken die relatief sterk vertegenwoordigd zijn.

Cluster 1/Zzp'ers zonder inkomensalternatief. Dit cluster, met 17,9% van de zzp'ers onder 65 jaar in 2013, had nauwelijks tot geen inkomensalternatieven. Er waren geen alternatieve inkomensbronnen en gemiddeld genomen waren de financiële bezittingen en het vermogen hooguit toereikend voor een aantal maanden (mediaan) op bijstandsniveau. Dit is bij uitstek de groep die risico loopt in de bijstand terecht te komen bij verlies van het ondernemersinkomen.

Uit bijlage 8 blijkt dat het in dit cluster relatief vaak gaat om:
- zzp'ers onder de lage inkomensgrens (35,8%)
- mannen (71,4%)
- zzp'ers jonger dan 35 jaar (30,9%)
- laag (13,2%) en middelbaar opgeleiden (24,5%)
- eenpersoonshuishoudens (42,2%)
- eenouderhuishoudens (9,5%)
- winstaangevers (82,9%)
- zzp'ers met minder dan twee jaar ervaring (27,0%).

Cluster 2/Zzp'ers met een partnerinkomen als inkomensalternatief. Dit is het grootste cluster met ruim een kwart (26,8%) van de zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013. Hun enige inkomensalternatief was het inkomen van de partner, op basis waarvan het huishouden op ten minste bijstandsniveau (70% van het minimumloon) kon leven. De financiële reserves van deze zzp'ers waren beperkt: het mediane aantal jaren dat men op basis van de financiële bezittingen of het vermogen op minimaal bijstandsniveau kan rondkomen was 0,90 respectievelijk 1,52.

De groep bestaat uit relatief veel:
- niet-economisch zelfstandigen (47,8%)
- vrouwen (55,9%)
- laag opgeleiden (13,2%)
- paren met kinderen (68,3%)
- resultaatgenieters (23,2%)
- zzp'ers met minder dan twee jaar ervaring (28,1%).

Cluster 3/Zzp'ers met allen een arbeidsongeschiktheidsverzekering en voor de helft een partnerinkomen als alternatief. In dit cluster, dat 15,8% van de zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013 omvat, hadden allen in 2013 een inkomensverzekering afgesloten. Deze verzekeringen hebben veelal een eigenrisico-termijn die doorgaans varieert van zes maanden tot twee jaren. Ruim de helft van de zzp'ers in deze groep (56,1%) kon deze termijn op bijstandsniveau (ten minste 100% van het minimumloon) overbruggen op grond van het inkomen van de partner.
De financiële bezittingen en het vermogen voorzagen in een mediane overbruggingstermijn van respectievelijk 1,46 en 3,27 jaar.

Een arbeidsongeschiktheidsverzekering biedt alleen soelaas voor het wegvallen van ondernemersinkomen als gevolg van arbeidsongeschiktheid. Voor het wegvallen van ondernemersinkomen om andere redenen had deze groep zzp'ers maar beperkte inkomensalternatieven: 56,1% kon in dat geval terugvallen op een partnerinkomen.

In dit cluster vinden we relatief veel:
- economisch zelfstandige zzp'ers (92,7%)
- mannen (80,7%)
- paren met kinderen (63,6%)
- winstaangevers (82,8%).

Cluster 4/Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen. De zzp'ers in dit cluster, dat 14,3% van alle zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013 omvat, hadden als belangrijkste inkomensalternatief het partnerinkomen (100% minimumloon), een arbeidsongeschiktheidsverzekering en/of een pensioenuitkering. Bijna tweederde had voldoende vermogen om het tot de AOW-leeftijd uit te kunnen houden op bijstandsniveau (70% minimumloon).

Het gaat om relatief veel:
- economisch zelfstandigen (90,5%)
- mannen (71,8%)
- paren met kinderen (60,2%)
- zzp'ers van 45 jaar en ouder (59,7%).

Cluster 5/Vermogende zzp'ers met partnerinkomen. Dit cluster met 17,8% van de zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013, kenmerkt zich doordat voor allen het vermogen voldoende was om op ten minste een hoog inkomensniveau (70% van het ondernemersinkomen) de AOW-leeftijd te halen. Financiële bezittingen had deze groep maar in beperkte mate. Wel had meer dan driekwart een partnerinkomen dat voldoende was voor een leven op minimaal bijstandsniveau (100% van het minimumloon).

Dit cluster bestaat uit relatief veel:
- zzp'ers van 45 jaar en ouder (83,6%)
- paren zonder kinderen (33,2%).

Cluster 6/Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen. Deze groep, met 6,7% van de zzp'ers onder de 65 jaar in 2013, had genoeg financiële reserves om tot de AOW-leeftijd op ten minste bijstandsniveau te kunnen leven. Voor bijna de gehele groep (98,3%) waren deze bezittingen toereikend voor een 'inkomen' op 70% van het ondernemersinkomen tot de AOW-leeftijd. Daarnaast kon een groot gedeelte (82,2%) terugvallen op een partnerinkomen.

Relatief gezien bestond deze groep uit veel:
- zzp'ers van 55 jaar en ouder (74,3%)
- paren zonder kinderen (51,5%).

Cluster 7/Zeer vermogende zzp'ers met grote financiële bezittingen en hoog partnerinkomen. Dit zeer kleine cluster met slechts een 0,8% procent van de zzp'ers onder de 65 jaar in 2013, had voldoende vermogen om het wegvallen van het ondernemersinkomen op te vangen. Daarnaast had driekwart financiële bezittingen op basis waarvan men tot de AOW-leeftijd zichzelf kon voorzien van 70% van het ondernemersinkomen. Daarenboven hadden vrijwel alle zzp'ers in dit cluster (92,1%) een partner met een (hoog) inkomen dat voorzag in ten minste 100% van het minimumloon (bijstandsniveau).

In dit cluster vinden we relatief veel:
- zzp'ers van 45 jaar en ouder (76,9%)

- dga's (54,8%)
- paren zonder kinderen (31,9%).

4.5 Samenvatting / conclusie

In dit hoofdstuk zijn de volgende inkomensalternatieven van zzp'ers onderscheiden.

- Persoonlijk loon: bij volledig wegvallen van het ondernemersinkomen kan de zzp'er op bijstandsniveau (70% minimumloon) rondkomen van het persoonlijk loon.
- Partnerinkomen: de zzp'er kan bij het volledig wegvallen van het ondernemersinkomen terugvallen op het inkomen van de partner dat voorziet in een bestaan op minimaal bijstandsniveau (100% minimumloon).
- Financiële bezittingen: het zzp-huishouden heeft voldoende financiële bezittingen om minimaal een jaar van rond te kunnen komen op minimaal bijstandsniveau (70% minimumloon).
- Vermogen: het zzp-huishouden heeft een vermogen dat in het geval van het wegvallen van het ondernemersinkomen toereikend is voor een bestaan op minimaal bijstandsniveau (70% minimumloon) voor te minste een jaar.
- Pensioen of andere uitkeringen (alleen dichotoom[9] beschikbaar).
- Arbeidsongeschiktheidsverzekering (alleen dichotoom beschikbaar)

In onderstaande tabel zijn zeven op basis van deze alternatieven onderscheiden clusters van zzp'ers opgenomen, met de voor hen typerende inkomensalternatieven en sociaaleconomische kenmerken.

Het grootste risico om bij het wegvallen van het ondernemersinkomen, lopen de zzp'ers zonder enig inkomensalternatief (cluster 1, 17,9%).

[9] Een dichotome bestandvariabele heeft twee mogelijke waarden, bijvoorbeeld 'ja' en 'nee'. Er is dus alleen aangegeven of al dan niet sprake is van een pensioen/andere uitkeringen; de variabele bevat geen informatie over bijvoorbeeld de hoogte daarvan.

tabel 17 Clusters van zzp'ers naar kenmerkende inkomensalternatieven (2013)

Cluster	*Aandeel in totaal aantal zzp'ers*	*Kenmerkende alternatieven*	*Typerende kenmerken zzp'ers*
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	17,9%	Geen alternatieven (100%)	Mannen Jonger 35 jaar Lager en middelbaar opgeleid Eenpersoonshuishoudens Eenouderhuishoudens Winstaangevers Minder dan twee jaar ervaring Bouwnijverheid
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	26,8%	Partnerinkomen (100%)	Niet-economisch zelfstandigen Vrouwen Paren met kinderen Resultaatgenieters
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en partnerinkomen	15,8%	AOV (100%) Partnerinkomen (56%)	Economisch zelfstandigen Mannen Laag opgeleiden Paren met kinderen Winstaangevers Minder dan twee jaar ervaring Bouwnijverheid
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	14,3%	Partnerinkomen (65%) AOV (52%) Pensioen/andere uitk. (30%) Persoonlijk loon (16%) Vermogen (62%)	Economisch zelfstandigen Mannen 45 jaar en ouder Paren met kinderen
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	17,8%	Vermogen (100%) Partnerinkomen (78,4%)	45 jaar en ouder Paren zonder kinderen Landbouw, bosbouw, visserij
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	6,7%	Financiële bezittingen (100%) Vermogen (100%) Partnerinkomen (82%)	55 jaar en ouder Paren zonder kinderen Landbouw, bosbouw, visserij
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	0,8%	Vermogen (100%) Financiële bezettingen (74%) Partnerinkomen (92%)	45 jaar en ouder Dga's Paren zonder kinderen Financiële dienstverlening

Bron: Panteia berekend op basis CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

5 Daling van het ondernemersinkomen en levensgebeurtenissen

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal in welke mate zzp'ers worden geconfronteerd met een grote daling van hun ondernemersinkomen en in hoeverre zo'n daling wordt voorafgegaan door een levensgebeurtenis (ziekte, scheiding en het overlijden van een naaste).

5.1 Aantal zzp'ers met een grote daling van het ondernemersinkomen

We zijn nagegaan hoeveel ondernemers te maken hebben gehad met een grote daling van het ondernemersinkomen in 2012, 2013 of 2014 ten opzichte van het voorgaande jaar. Wanneer er in opeenvolgende jaren grote dalingen voorkomen, gaan we uit van het eerste jaar waarin een dergelijke daling plaatsvond.

We onderscheiden drie vormen van een 'grote daling'.

- Een volledig verlies van het ondernemersinkomen (ondernemersinkomen daalt naar 0 (nul) of daaronder).
- Een daling van 50% van het ondernemersinkomen ten opzichte van het aan de daling voorafgaande jaar.
- Een daling die leidt tot een ondernemersinkomen dat lager is dan 70% van het minimumloon.

Bij het bepalen van de daling, zijn bij de twee eerstgenoemde dalingen (volledig en ten minste 50%) zzp'ers die in alle jaren in de periode 2011-2014 een ondernemersinkomen van 0 (nul) of daaronder (negatief) hadden, buiten beschouwing gelaten. Bij de daling naar minder dan 70% van het minimumloon geldt dit voor zzp'ers die gedurende al deze jaren reeds een ondernemersinkomen onder dit niveau hadden. Het totaal aantal zzp'ers in de periode 2012-2014 bedroeg 1.031.910.

Uit onderstaande tabel blijkt dat 3,1% van de zzp'ers in de gehele periode 2011-2014 een negatief ondernemersinkomen had. Bij bijna een vijfde (17,6%) was sprake van een volledig verlies van het ondernemersinkomen en bij een derde (33,6%) van een daling van dit inkomen met ten minste 50%.

Ruim een kwart (28,9%) van de zzp'ers had een ondernemersinkomen onder 70% van het minimumloon in de gehele periode 2011-2014. Bij een vijfde (20,9%) was sprake van een daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon.

tabel 18 Zzp'ers met en zonder grote daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014

Daling	*Volledig verlies*		*>= 50% t.o.v. het jaar voor de daling*		*Daling tot onder 70% van het minimumloon*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Nee	819.265	79,4%	654.172	63,4%	518.580	50,3%
Ja	181.159	17,6%	346.252	33,6%	215.243	20,9%
NVT: Ondernemersinkomen nul of negatief in de periode 2011-2014	31.486	3,1%	31.486	3,1%		
NVT: Ondernemersinkomen onder 70% van het minimumloon in de periode 2011-2014					298.087	28,9%
Totaal	1.031.910	100,0%	1.031.910	100,0%	1.031.910	100,0%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

5.2 Daling van ondernemersinkomen en levensgebeurtenissen

Uit tabel 19 blijkt dat grote dalingen van het ondernemersinkomen nauwelijks voorafgegaan werden door scheiding en overlijden van een naaste (minder dan 1% van de zzp'ers met een grote daling). Een tiende van de dalingen werd voorafgegaan door ziekte.[10]

Wanneer we de gegevens van tabel 19 verbijzonderen naar achtergrondkenmerken van zzp'ers, dan zien we nauwelijks verschillen. Bij eenpersoonshuishoudens en eenouderhuishoudens is iets vaker sprake van een scheiding en bij eenouderhuishoudens en meerpersoonshuishoudens (instellingen) van het overlijden van een naaste.

[10] Van ziekte is sprake als in het huishouden in het jaar van de daling een sterke stijging van de ziektekosten plaatsvond ten opzichte van het voorgaande jaar. De kosten behoeven dus niet de ondernemer zelf te betreffen.

tabel 19 Zzp'ers bij wie een grote daling van het ondernemersinkomen voorafging door een levensgebeurtenis in het jaar voorafgaand aan de daling

	Volledig verlies		*>= 50% t.o.v. het jaar voor de daling*		*Daling tot onder 70% van het minimumloon*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Zzp'ers met grote daling ondernemersinkomen	181.159	100,0%	346.252	100,0%	215.243	100,0%
waarvan in het jaar voorafgaand aan de daling:						
• Ziekte	19.230	10,6%	37.064	10,6%	23.033	10,7%
• Scheiding	1.663	0,9%	2.818	0,8%	1.806	0,8%
• Overlijden naaste	1.231	0,7%	1.936	0,6%	1.284	0,6%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Uit tabel 20 ten slotte blijkt dat zzp'ers die werden geconfronteerd met een levensgebeurtenis in het daarop volgende jaar vaker een daling van het ondernemersinkomen hadden dan zzp'ers die de gebeurtenis niet meemaakten. Dit verband was het sterkst bij het overlijden van een naaste, gevolgd door ziekte.

tabel 20 Percentage zzp'ers met en zonder levensgebeurtenis bij wie sprake is van een grote daling van het ondernemersinkomen

Levensgebeurtenis	*Volledig verlies*		*>= 50% t.o.v. het jaar voor de daling*		*Daling tot onder 70% van het minimumloon*	
	Aantal met inkomensdaling	*Percentage van totaal aantal zzp'ers in de categorieën nee/ja*	*Aantal met inkomensdaling*	*Percentage van totaal aantal zzp'ers in de categorie nee/ja*	*Aantal met inkomensdaling*	*Percentage van totaal aantal zzp'ers in de categorie nee/ja*
Ziekte						
Nee	161.929	17,6%	309.188	33,7%	192.210	28,4%
Ja	19.230	24,6%	37.064	45,5%	23.033	41,1%
Scheiding						
Nee	179.496	18,1%	343.434	34,6%	213.497	29,3%
Ja	1.6638	24,1%	2.818	40,6%	1.806	34,0%
Overlijden naaste						
Nee	179.928	18,1%	344.316	34,6%	213.959	29,3%
Ja	1.231	32,4%	1.936	49,6%	1.284	46,1%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

5.3 Samenvatting / conclusie

Bij het beantwoorden van de vraag hoeveel zzp'ers te maken krijgen met een daling van het ondernemersinkomen is het de vraag van welke dalingsomvang wordt uitgegaan. In dit onderzoek is gekeken naar:

- volledig verlies van ondernemersinkomen (dalingen tot 0 of daaronder)
- dalingen van ten minste 50%
- dalingen tot onder 70% van het minimumloon.

We hebben gekeken naar dalingen voor de jaren 2012 tot en met 2014 ten opzichte van het voorafgaande jaar. Het blijkt dat bij ongeveer een vijfde van de zzp'ers sprake is van een volledig verlies van ondernemersinkomen en bij een derde van een verlies van meer dan 50%. Hierbij zij opgemerkt dat 3% van de zzp'ers gedurende de gehele periode 2011-2014 een ondernemersinkomen van nul of daaronder hadden. Hiervoor is niet nagegaan of sprake was van een (verdere) daling van het ondernemersinkomen.
Een vijfde van de zzp'ers zag zich geconfronteerd met een daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon. Ruim een kwart van de zzp'ers had gedurende de gehele periode 2011-2014 reeds een dergelijk ondernemersinkomen. Voor deze groep is niet nagegaan of sprake was van een (verdere) daling.

Van alle dalingen van het ondernemersinkomen wordt een verwaarloosbaar klein gedeelte (minder dan 1%) voorafgegaan door een scheiding of het overlijden van een naaste. Tien procent van de dalingen volgt op ziekte. Een arbeidsongeschiktheidsverzekering is derhalve bij hooguit 10% van de inkomensdalingen een mogelijk inkomensalternatief.

Bij zzp’ers die te maken hebben gehad met ziekte of het overlijden van een naaste was vaker sprake van een inkomensdaling dan bij zzp’ers die niet met deze levensgebeurtenissen werden geconfronteerd.

6 Mutaties in andere inkomens- en financiële reserves bij een daling van het ondernemersinkomen

In hoofdstuk 4 is nagegaan in hoeverre zzp'ers inkomensalternatieven voorhanden hebben om een eventuele daling van het ondernemersinkomen op te vangen. In dit hoofdstuk is de vraag aan de orde hoe ze een daadwerkelijk verlies aan ondernemersinkomen opvangen. Hierbij is te denken aan het verhogen van inkomsten uit een andere bron dan het ondernemerschap of het interen op financiële bezittingen en/of vermogen.
Opgemerkt zij dat een daling van het ondernemersinkomen en een daarmee gepaard gaande verhoging van andere inkomenscomponenten en/of verlaging van vermogen of financiële bezittingen niet noodzakelijkerwijs behoeft te betekenen dat door deze mutaties van andere componenten het verlies van ondernemersinkomen wordt opgevangen. Het kan ook omgekeerd werken. Zo kan een zzp'er er bewust voor kiezen (meer) als werknemer te gaan werken en zijn ondernemersactiviteiten terug te schroeven of helemaal te beëindigen. Ook kan het interen op vermogen en een verlaging van het ondernemersinkomen wijzen op een bewuste keuze. Op grond van het onderzoeksbestand is de kip-of-ei-vraag of een daling van het ondernemersinkomen ten grondslag ligt aan een mutatie van andere inkomens- of vermogenscomponenten of omgekeerd, niet te beantwoorden. In het onderzoek focussen we daarom op de samenhang van een daling van het ondernemersinkomen met (eventuele) mutaties in andere inkomens- en vermogensbestanddelen.

De populatie van het onderzoek wordt gevormd door zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen in 2012, 2013 of 2014. Vervolgens volgen we de ontwikkeling van de verschillende inkomens- en vermogensbestanddelen in het jaar van de daling en de daarop volgende twee jaren.
In dit hoofdstuk richten we ons primair op degenen met een volledig verlies van dit inkomen. In de bijlagen verstrekken we tevens informatie over zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen van 50% en een daling van dit inkomen tot onder 70% van het minimumloon.

In het navolgende onderscheiden we de volgende jaren:
- T0: het jaar voorafgaand aan de daling van het ondernemersinkomen.
- T1: het jaar van de daling van het ondernemersinkomen; als sprake is van meerdere jaren met een daling gaan we uit van het eerste jaar.
- T2: het eerste jaar na de daling van het ondernemersinkomen.
- T3: het tweede jaar na de daling van het ondernemersinkomen.

6.1 Aantal zzp'ers met een grote daling van het ondernemersinkomen

Evenals bij het onderzoek naar de inkomensalternatieven in hoofdstuk 4 richten we het onderzoek naar dalingen van het ondernemersinkomen en daarmee gepaard gaande mutaties in andere inkomens- en vermogensbestanddelen op zzp'ers die ten tijde van de daling van het ondernemersinkomen jonger dan 65 jaar waren. Daardoor zijn de in onderstaande tabel gegeven aantallen zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen iets lager (9%) dan de in tabel 18 gegeven aantallen die alle zzp'ers betreffen.

tabel 21 Aantal zzp'ers jonger dan 65 jaar met een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014

Daling	*Volledig verlies*		*>=50% t.o.v. het jaar voor de daling*		*Daling tot onder 70% van het minimumloon*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Ja	165.597	16,8%	318.032	32,4%	194.814	19,8%
Nee	788.072	80,2%	633.029	64,6%	502.248	51,1%
NVT: Ondernemersinkomen nul of negatief in de periode 2011-2014	29.360	3,0%	29.360	3,0%		
NVT: Ondernemersinkomen onder 70% van het minimumloon in de periode 2011-2014					285.060	29,0%
Totaal	983.029	100,0%	980.421	100,0%	982.122	100,0%
Gemiddeld aantal dalers per jaar	55.199		106.011		64.938	

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

6.2 Daling ondernemersinkomen en verandering hoofdbron inkomen

In figuur 3 is aangegeven in hoeverre een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder gepaard ging met een verandering van de economische hoofdactiviteit van zzp'ers.
De bijbehorende cijfers alsmede die voor zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen van minimaal 50% en met een daling van dit inkomen tot onder 70% van het minimumloon zijn opgenomen in bijlage 9.

figuur 3 Hoofdactiviteit zzp'ers jonger dan 65 jaar met een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder in het jaar voor de daling (T0), het jaar van de daling (T1) en de jaren na de daling (T2, T3).

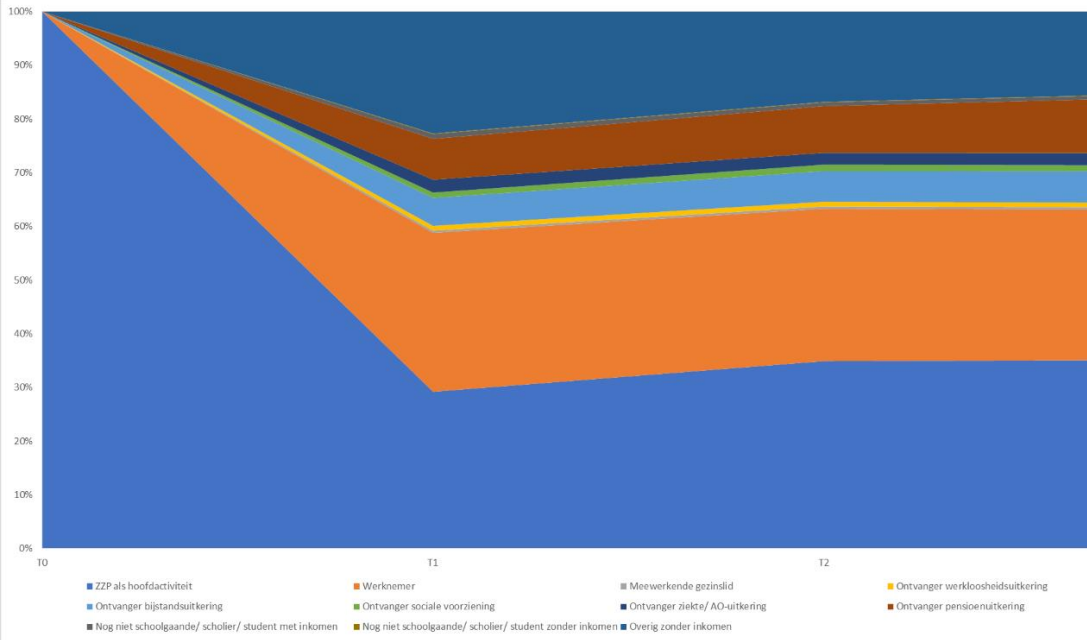

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Uit de figuur is het volgende af lezen over de belangrijkste inkomensbron van zzp'ers na een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder.

- Voor een derde van de zzp'ers (35,2% in T3) bleef het ondernemersinkomen ondanks de daling de belangrijkste bron van inkomsten.
- Voor een kwart (27,9% in T3) werd inkomen uit loondienst de belangrijkste inkomensbron.
- Voor een twintigste (5,9% in T3) van de zzp'ers met een daling werd de bijstand de hoofdbron van inkomen.
- In 2% van de gevallen (2,3% in T3) werd een ziekte- of arbeidsongeschiktheidsuitkering de belangrijkste inkomensbron.
- Een pensioenuitkering werd voor een tiende (10,6% in T3) de hoofdinkomensbron.
- Vijftien procent (15,1% in T3) had geen inkomen in de jaren na de daling.

Verder valt op dat het percentage voor wie het ondernemersinkomen de belangrijkste inkomensbron was na het jaar van de daling weer toenam (van 29,2% in T1 tot 35,2% in T3). Dit ging vooral gepaard met een daling van het aandeel zonder inkomen (van 22,7% in T1 naar 15,1% in T3).

Uit bijlage 9 blijkt dat voor de helft van de zzp'ers die een daling van het ondernemersinkomen van ten minste 50% hadden, het ondernemersinkomen de belangrijkste inkomensbron bleef (52,3% in T3). Voor een kwart (22,4% in T3) was dit een inkomen uit loondienst. Bijna een tiende (8,9%) in T3 had geen inkomen meer na de daling. Uit de bijlage blijkt verder dat deze percentages sterk overeenstemmen met de groep zzp'ers van wie het ondernemersinkomen daalde tot onder 70% van het minimumloon.

6.3 Mutatie inkomens- en vermogensbestanddelen bij een daling van het ondernemersinkomen

Alle zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen

Onderstaande figuur geeft de gemiddelde ontwikkeling van de inkomens, vermogens en financiële bezittingen van zzp'ers jonger dan 65 jaar van wie het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder is gedaald.

Uit de figuur blijkt het volgende.

- In de jaren na de daling van het ondernemersinkomen, herstelde dit inkomen zich weer enigszins. In het tweede jaar na de daling (T3) bedroeg het gemiddeld bijna 6.000 euro (onder de bijstandsnorm) tegen bijna 21.000 euro in het jaar voorafgaand aan de daling (T0).
- De gemiddelde uitkering en vooral het loon stegen aanzienlijk in het jaar van de daling om vervolgens geleidelijk door te stijgen.
- Het gemiddelde partnerinkomen bleef vrijwel gelijk (rond 50.000 euro) in alle jaren. Opvallend is het weliswaar kleine en tijdelijke dipje in het jaar van de daling van het ondernemersinkomen.
- Het gemiddelde huishoudinkomen viel fors terug in het jaar van de daling van het ondernemersinkomen en herstelde zich in de daarop volgende twee jaren tot bijna het niveau van het jaar voor de inkomensdaling.
- De daling van het ondernemersinkomen ging gepaard met een aanzienlijke vermindering van het vermogen van het huishouden met ruim 40.000 euro (bijna 15%) en een gelijktijdige toename van de financiële bezittingen van het huishouden. In het tweede jaar na de daling (T3) was het gemiddelde vermogen al weer gegroeid tot 89% van niveau in het jaar voorafgaand aan de daling.

In bijlage 10 zijn vergelijkbare figuren opgenomen voor dalingen van het ondernemersinkomen met ten minste 50% en voor dalingen tot onder 70% van het minimumloon. De patronen van deze figuren zijn in hoge mate vergelijkbaar met die van figuur 4.

figuur 4 Gemiddelde inkomens en financiële reserves van zzp'er jonger dan 65 jaar met een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder in 2012-2014

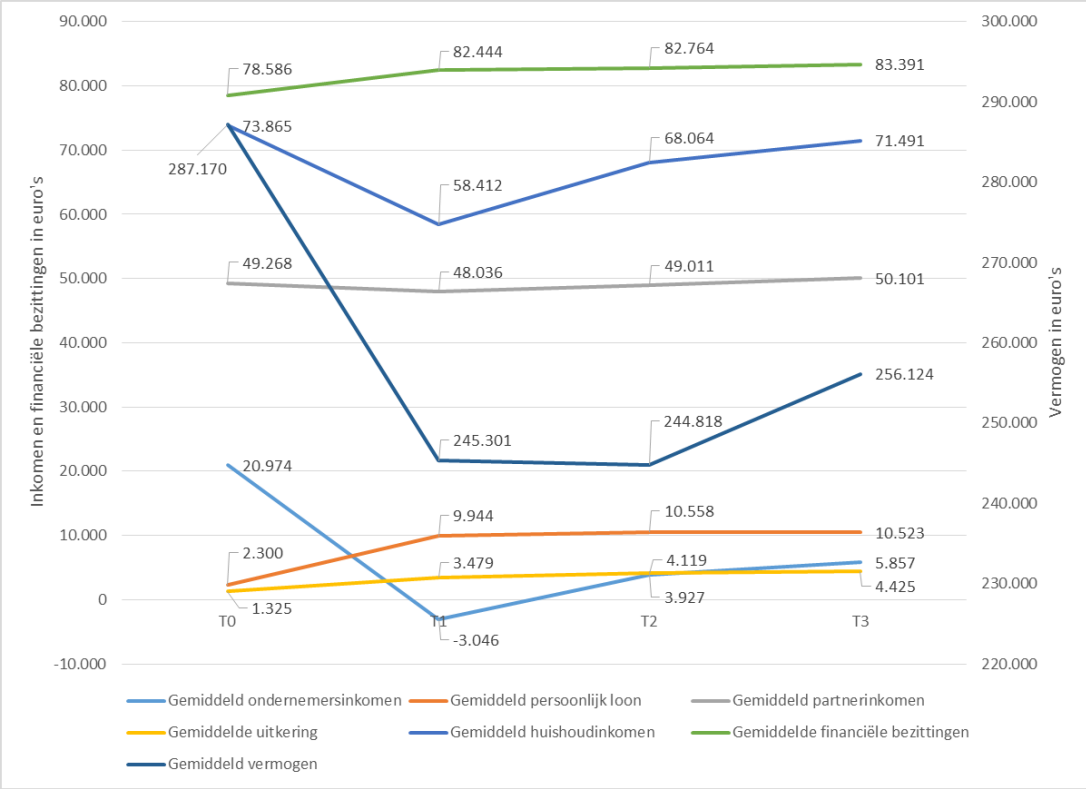

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Mutaties per cluster

In bijlage 11 zijn de mutaties van inkomens en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 weergegeven voor elk van de in hoofdstuk 4 onderscheiden clusters van inkomensalternatieven. Bij de berekening van deze mutaties is uitgegaan van het cluster in T0. Met andere woorden: wanneer een daling plaatsvond in 2012 gebruiken we de clusterindeling van 2011, voor een daling in 2013 de in deling van 2012 en voor een daling in 2014 de in tabel 14 en 15 gepresenteerde clusters van 2013. De clusterindeling van 2011 en 2012 komen overeen met die van 2013.
De bijlage bevat voor ieder cluster de mutaties bij een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder, een daling van 50% en een daling tot onder 70% van het minimumloon.
In onderstaande tabel geven we de uit de per cluster gepresenteerde grafieken te trekken conclusies. Om een indruk te geven van de gemiddelde omvang van het ondernemersinkomen, is dit gemiddelde in de tabel weergegeven voor het jaar voorafgaand aan de daling (a. daling naar nul; b. daling ten minste 50%; c. daling tot onder 70% van het minimumloon).

De met een daling van het ondernemersinkomen gepaard gaande mutaties in andere financiële grootheden, komen sterk overeen met wat op grond van de in de clusters aanwezige alternatieven (zie hoofdstuk 4) zou worden verwacht.

Bij zzp'ers zonder enig inkomensalternatief (cluster 1) steeg vooral het partnerinkomen en in mindere mate het eigen loon en daarmee het huishoudinkomen. Vooruitlopend op hoofdstuk 7 melden we hier dat in vergelijking met de andere clusters een groot deel van dit cluster in de bijstand belandde (7% tegen 2% van alle zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder).
De bevindingen ogen in eerste instantie wellicht in tegenspraak met elkaar: de zzp'ers in dit cluster hebben geen alternatief voor een wegvallend ondernemersinkomen, maar wanneer dit gebeurt valt 'slechts' 7% terug op de bijstand en nemen het partnerinkomen en het eigen inkomen uit loondienst toe. Dit laat zich verklaren doordat een belangrijk gedeelte van dit cluster weliswaar op voorhand geen feitelijke inkomensalternatieven had om op terug te vallen, maar dat ze gepaard aan de daling van het ondernemersinkomen deze wel hebben 'ontwikkeld': de partner is (meer) gaan werken en/of de zzp'er zelf is (meer) in loondienst gaan werken. Het op een bepaald moment niet voorhanden hebben van een inkomensalternatief wil dus niet zeggen dat zo'n alternatief niet alsnog kan worden gecreëerd.

De zzp'ers in cluster 2 (alleen partnerinkomen als alternatief) hadden gemiddeld een klein ondernemersinkomen. Het verlies daarvan maakten ze deels goed door stijging van het loon en uitkeringen. Hoewel het partnerinkomen hun enige alternatief was, daalde dit, maar stegen het vermogen en de financiële bezittingen.

Bij zzp'ers die alleen over een arbeidsongeschiktheidsverzekering beschikten en gedeeltelijk over een partnerinkomen (cluster 3), zien we een sterke stijging van het persoonlijk loon en een stijging van het partnerinkomen en daarmee een stijging van het huishoudinkomen. Ook het vermogen groeide na de daling van het ondernemersinkomen.

In cluster 4 en 5 ging de daling van het ondernemersinkomen gepaard met een daling van het huishoudinkomen. Daartegenover stond een daling van het vermogen en een stijging van de financiële bezittingen, hetgeen wijst op het interen op vermogen.

De zzp'ers in de kleine clusters 6 en 7 hadden – mede door afnemende partnerinkomsten – een dalend huishoudinkomen, en teerden in op zowel vermogen als financiële bezittingen.

tabel 22 Clusters van zzp'ers naar kenmerkende inkomensalternatieven (2013)

Cluster	*Kenmerkende alternatieven*	*Ondernemers-inkomen T0 (in euro's)*	*Mutaties in andere inkomens en reserves*
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	Geen alternatieven (100%)	a. 17.000 b. 24.000 c. 27.000	Sterke stijging partnerinkomen Sterke stijging loon Stijging uitkeringen Sterke stijging huishoudinkomen Stijging vermogen Stijging financiële bezittingen
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	Partnerinkomen (100%)	a. 12.000 b. 17.000 b. 25.000	Lichte daling partnerinkomen Stijging loon Stijging uitkeringen Daling huishoudinkomen Stijging vermogen Lichte stijging financiële bezittingen
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en partnerinkomen	AOV (100%) Partnerinkomen (56%)	a. 35.000 b. 49.000 c. 36.000	Sterke stijging loon Stijging partnerinkomen Stijging vermogen
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	Partnerinkomen (65%) AOV (52%) Pensioen/andere uitk. (30%) Persoonlijk loon (16%) Vermogen (62%)	a. 51.000 b. 62.000 c. 51.000	Stijging loon Constant tot licht dalend partnerinkomen Daling huishoudinkomen Daling vermogen Stijging financiële bezittingen
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	Vermogen (100%) Partnerinkomen (78,4%)	a. 13.000 b. 19.000 c. 26.000	Daling partnerinkomen Daling huishoudinkomen Daling vermogen Stijging financiële bezittingen
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	Financiële bezittingen (100%) Vermogen (100%) Partnerinkomen (82%)	a. 16.000 b.22.000 c. 29.000	Sterke stijging uitkeringen Daling partnerinkomen Daling vermogen Daling financiële bezittingen
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	Vermogen (100%) Financiële bezettingen (74%) Partnerinkomen (92%)	a. 33.000 b. 63.000 c. 53.000	Stijging uitkeringen Daling partnerinkomen na stijging in T1 Daling vermogen Daling financiële bezittingen

Bron: tabel 17 en bijlage 11

6.4 Mutatie inkomens- en vermogensbestanddelen bij een daling van het ondernemersinkomen bij sterke stijging ziektekosten

In deze paragraaf gaan we na of de mutaties in inkomens- en vermogensbestanddelen verschilt tussen zzp'ers bij wie een daling van het ondernemersinkomen wel en niet gepaard ging met een sterke stijging van de ziektekosten.

In bijlage 12 zijn de mutaties in inkomens en financiële reserves (financiële bezittingen en vermogen) bij een daling van het ondernemersinkomen apart uitgezet voor zzp'ers bij wie de daling van het ondernemersinkomen niet en wel gepaard ging met een sterke stijging van de ziektekosten.
Uit de figuren in de bijlage, blijkt in de eerste plaats dat de patronen voor de verschillende in dit onderzoek onderzochte dalingen van het ondernemersinkomen (volledig, 50% en tot onder 70 van het minimumloon) sterk overeenkomen.

Verder blijkt dat zzp'ers die met een sterke stijging van ziektekosten werden geconfronteerd, op vrijwel alle financiële grootheden in het jaar voorafgaand aan de daling van het ondernemersinkomen (T0) gemiddeld iets achterbleven bij de andere zzp'ers met zo'n daling. De enige uitzondering is dat het gemiddelde inkomen uit uitkeringen bij de zzp'ers met een sterke stijging van de ziektekosten in het jaar voorafgaand aan de daling van het ondernemersinkomen, al naar gelang de aard van de daling 25 tot 30% hoger lag dan bij de andere zzp'ers.

Gepaard met de daling zien we bij zowel zzp'ers zonder als met een sterke stijging van de ziektekosten, dat met de daling van het ondernemersinkomen het gemiddelde persoonlijk loon toenam. Bij degenen met een sterke stijging van de ziektekosten is dit echter minder sterk dan bij de anderen. Daarentegen steeg het gemiddelde inkomen uit een uitkering bij degenen met hoge ziektekosten sneller.

In beide groepen (wel en niet sterke stijging ziektekosten) was sprake van een vergelijkbare procentuele afname van het gemiddelde vermogen, maar bij degenen met een sterke stijging van de ziektekosten ging dit gepaard met een sterkere groei van de financiële bezittingen. Terwijl de gemiddelde financiële bezittingen van zzp'ers zonder sterke stijging van de ziektekosten met ongeveer 5% toenamen in T3 ten opzichte van T0, was dit voor zzp'ers met een sterke stijging van de ziekte kosten al naar gelang de daling 15 (volledige daling en daling van 50%) of 21% (bij een daling tot onder 70% van het minimumloon). Voor dit verschil hebben we geen afdoende verklaring kunnen vinden.

6.5 Samenvatting /conclusie

De (financiële) reactie van zzp'ers op een daling van hun ondernemersinkomen, komt sterk overeen met de alternatieven die ze hebben. Daar waar sprake is van weinig vermogen worden partnerinkomen en of het eigen loon verhoogd en daar waar vermogen en financiële bezittingen zijn wordt daarop ingeteerd.

Bij zzp'ers met sterk gestegen ziektekosten en een daling van het ondernemersinkomen stegen het inkomen uit een uitkering en de financiële bezittingen sterker dan bij 'dalers' een sterke stijging van de ziektekosten. Daartegenover stegen bij degenen zondersterk gestegen ziektekosten de looninkomsten iets sterker. De sterkere stijging van de financiële bezittingen bij degenen met een sterke stijging van de ziektekosten komt voor rekening van zzp'ers met een arbeidsongeschiktheidsverzekering. Dit wijst erop dat de ziekte heeft geleid tot een uitkering uit de verzekering.

7 Maatschappelijke kosten

Zzp'ers kunnen een beroep doen op de bijstand wanneer hun inkomen onvoldoende is voor een bestaan op het sociaal minimum. In dit hoofdstuk gaan we na in hoeverre een aanzienlijke daling van het ondernemersinkomen, zoals besproken in hoofdstuk 6, leidt tot een beroep op de bijstand en welke maatschappelijke kosten hiermee zijn gemoeid.

7.1 Zzp'ers in de bijstand na een daling van het ondernemersinkomen en de kosten daarvan

Operationalisatie kosten bijstand

Zzp'ers hebben via het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) toegang tot de bijstand. Deze toegang is van tweeërlei aard: in de vorm van een lening of een periodieke uitkering. Wanneer een zelfstandig ondernemer voor zijn levensonderhoud een beroep doet op de bijstand, wordt de uitkering bij toekenning als lening verstrekt. Achteraf wordt op basis van het bedrijfsresultaat, eventuele andere inkomsten, vermogen en de volgens de Participatiewet geldende bijstandsnormen bepaald of deze al dan niet wordt omgezet in een schenking.[11]

In het onderzoeksbestand is alleen te zien of al dan niet sprake is van een bijstandsuitkering (dichotome variabele). Het uitgekeerde bedrag en de aard van de uitkering (lening of schenking) zijn niet bekend. Daarom gaan we uit van een proxy voor de bijstandsuitkering. Er is sprake van een (nieuwe) bijstandsuitkering (schenking) als het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen[12] van een zzp'er door een daling van het ondernemersinkomen kleiner is geworden dan de bijstandsnorm. Vervolgens is op basis van het verschil tussen het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen en de bijstandsnorm de omvang van de bijstandsuitkering berekend.

In concreto zijn we als volgt te werk gegaan. In de eerste plaats hebben we de groep ondernemers genomen die in het jaar van de daling of in de jaren daarna in de bijstand belandt, door te selecteren op de dichotome bestandvariabele die aangeeft of al dan niet sprake is van een bijstandsuitkering. Vervolgens hebben we voor deze groep op basis van de bovengenoemde uitgangspunten berekend of sprake is van de bijstand in de vorm van een schenking of van een lening. Voor het berekenen van de maatschappelijke kosten, is het is ons te doen om de zzp'ers die de bijstand ontvangen in de vorm van een schenking; de leningen worden in principe immers terugbetaald.

Zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen en bijstand

In onderstaande tabel is voor het jaar van de daling van het ondernemersinkomen (T1) en de daarop volgende jaren (T2 en T3) aangegeven hoeveel zzp'ers een bijstandsuitkering (schenking) hebben, wat hun aandeel is in het totaal aantal bijstandgenieters (lening + schenking) en wat het met de schenkingen gemoeide totaalbedrag is.

[11] https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/besluit-bijstandverlening-zelfstandigen-bbz.

[12] Netto bedrag dat een huishouden op jaarbasis te besteden heeft, gecorrigeerd voor grootte en samenstelling van het huishouden. Alle inkomens worden herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden (https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/50/meer-huishoudens-met-inkomen-boven-50-000-euro).

tabel 23 Zzp'ers jonger dan 65 jaar (in T1) die na een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 in de bijstand belanden (schenking), hun aandeel in het totale aantal dat in de bijstand belandt (schenking + lening) en het totale met de schenkingen gemoeide bedrag

Aard daling ondernemers-inkomen	*T1*			*T2*			*T3*		
	Aantal met bijstand (schen-king)	*Aandeel in totaal met bijstand (schen-king + lening)*	*Totaal bijstand (schen-king, in €)*	*Aantal met bijstand (schen-king)*	*Aandeel in totaal met bijstand (schen-king + lening)*	*Totaal bijstand (schen-king in €)*	*Aantal met bijstand (schen-king)*	*Aandeel in totaal met bijstand (schen-king + lening)*	*Totaal bijstand (schen-king in €)*
Naar 0 (nul) of daaronder	3.754	50,7%	19.523.890	2.566	27,4%	10.281.731	2.103	21,9%	7.761.486
Ten minste 50%	4.984	50,1%	24.985.150	3.491	27,3%	14.288.720	2.981	22,6%	11.196.446
Tot onder 70% van het minimumloon	2.839	49,2%	13.608.407	2.389	30,1%	9.998.004	1.932	23,9%	7.613.775

Bron: Berekend op basis CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Het blijkt dat al naar gelang de aard van de daling van het ondernemersinkomen het aantal zzp'ers dat in het jaar van de daling (T1) in de bijstand belandde, varieerde van zo'n 3.000 (bij een daling tot onder 70% van het minimumloon) tot 5.000 (bij een daling van ten minste 50%). Dit aantal nam in de volgende jaren af.
Binnen de voor dit onderzoek gehanteerde dalingen van het ondernemersinkomen zijn de bedragen voor de totale bijstand het grootst bij een daling van ten minste 50%. In het jaar van de daling werd 25 miljoen euro aan bijstand (als schenking) uitgekeerd. Omdat de daling in 2012, 2013, of 2014 kan hebben plaatsgevonden, zijn de gemiddelde jaarlijkse kosten voor T1 8,33 miljoen euro.

Wanneer geen rekening zou worden gehouden met de leeftijd en ook zzp'ers van ten minste 65 jaar in de analyse worden meegenomen, veranderen de cijfers van de tabel nauwelijks. De absolute aantallen zzp'ers met bijstand, zouden met maximaal tien toenemen.

Daling van het ondernemersinkomen en bijstand per cluster

In tabel 24 is voor zzp'ers jonger dan 65 jaar met een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder per in hoofdstuk 4 onderscheiden cluster het aantal bijstandontvangers (schenking) in het jaar van de daling (T1) en de daarop volgende jaren weergegeven. In bijlage 13 zijn de tabellen voor de andere in dit onderzoek onderscheiden dalingen opgenomen.

tabel 24 Zzp'ers jonger dan 65 jaar met inkomensdaling naar 0 (nul) of daaronder in 2012-2014 in de bijstand (schenking)

Cluster	*T1*			*T2*			*T3*		
	Aantal	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*	*Aantal*	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*	*Aantal*	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	2.236	7%	60%	1.315	4%	51%	1.005	3%	48%
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	612	1%	16%	629	1%	25%	569	1%	27%
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en deels partnerinkomen	246	2%	7%	154	1%	6%	122	1%	6%
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	273	1%	7%	216	1%	8%	194	1%	9%
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	92	0%	2%	87	0%	3%	56	0%	3%
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	10	0%	0%	13	0%	1%	12	0%	1%
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	0	0%	0%	0	0%	0%	0	0%	0%
Cluster onbekend	285	8%	8%	152	4%	6%	145	4%	7%
Totaal	3.754	2%	100%	2.566	2%	100%	2.103	1%	100%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Uit de tabel blijkt – logisch – dat zzp'ers zonder inkomensalternatieven het grootste risico (7%) lopen om na een daling van het ondernemersinkomen in de bijstand te raken. Op grote afstand en meer in lijn met andere groepen volgt de groep die weliswaar verzekerd is tegen arbeidsongeschiktheid maar slechts voor een deel kan terugvallen op een partnerinkomen (2%). Dit beeld is het zelfde bij dalingen van het ondernemersinkomen van minimaal 50% en tot onder 70% van het minimumloon.

In vervolg op tabel 24 zijn in de volgende tabel de met de bijstand (schenking) gemoeide kosten gespecificeerd van de zzp'ers jonger dan 65 jaar (in T1)) die in 2012-2014 te maken hebben gehad met een inkomensdaling naar 0 (nul) of daaronder. Bijlage 14 bevat de overeenkomende tabellen voor dalingen van het ondernemersinkomen met ten minste 50% en tot onder 70% van het minimumloon.

tabel 25 Kosten bijstand (schenking) van zzp'ers jonger dan 65 jaar met een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder in 2012-2014

Cluster	*T1*		*T2*		*T3*	
	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	11.540.969	5.161	5.262.567	4.002	3.38.806	3.521
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	2.821.668	4.611	2.253.540	3.583	1.925.036	3.383
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en deels partnerinkomen	1.521.289	6.184	771.668	5.011	598.7.36	4.908
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	1.615.832	5.919	1.024262	4.742	842.325	4.342
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	621.366	6.754	469.234	5.393	321.007	5.732
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	53.621	5.362	45.979	3.537	64.456	5.371
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	0	0	0	0	0	0
Cluster onbekend	1.349145	4.734	454.481	2.990	471.121	3.249
Totaal	19.523.890	5.200	10.281.731	4.006	7.761.486	3.691

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

De hierboven gepresenteerde gemiddelde bijstandsbedragen kunnen niet zonder meer worden uitgedrukt in kalenderjaren, omdat de jaren waarin de daling plaatsvond kan variëren van 2012 tot 2014. Om een indruk te krijgen van de bijstandskosten gemoeid met een daling van ondernemersinkomens van zzp'ers in een kalenderjaar, delen we de genoemde totaalbedragen door drie (jaren) en totaliseren de quotiënten. Wanneer we aldus uitgaan van een volledige verlies van het ondernemersinkomen, dan bestaan de bijstandskosten in een kalenderjaar uit:

- de kosten voor ondernemers die in dat kalenderjaar hun ondernemersinkomen verloren, plus
- de kosten voor ondernemers die dat inkomen één en twee jaar eerder verloren
- of te wel: (20/3) + (10/3)+ (8/3) = 13 miljoen euro op jaarbasis.

Wanneer we dezelfde exercitie uitvoeren voor dalingen van het ondernemersinkomen met meer dan vijftig procent, dan resulteert een jaarlijks kostenbedrag van 17 miljoen euro.

Uiteraard liggen de daadwerkelijke kosten hoger, omdat in dit onderzoek de kosten zijn beperkt tot in totaal drie jaren. Het is aannemelijk dat een aantal zzp'ers na de daling van hun ondernemersinkomen voor een langere periode een beroep doen op de bijstand.

7.2 Ziekte en bijstand

Dalingen van het ondernemersinkomen naar wel en geen ziektekosten

Zoals we in hoofdstuk 5 zagen, ging 10% van de dalingen van het ondernemersinkomen gepaard met een sterke stijging van de ziektekosten. In onderstaande tabel is aangegeven welk gedeelte van de 'dalers' zonder en met een aanzienlijke stijging van de ziektekosten in de bijstand (schenking) belandde in het jaar van de daling (T1) en de daarop volgende twee jaren (T2 en T3).
Uit de tabel blijkt dat dalers waarbij de daling gepaard ging met een sterke stijging van ziektekosten in T1 relatief gezien twee keer zo vaak in de bijstand belandden dan de andere dalers (respectievelijk 3,9% en 2,1% bij een daling van het ondernemersinkomen naar nul of daaronder). Door een grotere afname van het aantal dalers in de bijstand onder dalers met een sterke stijging van ziektekosten in T2 en T3 zijn de verschillen in laatstgenoemd jaar veel minder groot.

tabel 26 Zzp'ers jonger dan 65 jaar (in T1) die na een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 in de bijstand (schenking) belanden naar het al dan niet gepaard gaan van de daling met een sterke stijging van ziektekosten

Aard van de daling	*Percentage in bijstand*		
	T1	T2	T3
Naar 0 (nul) of daaronder			
• Zonder stijging ziektekosten (N=148.893)	2,1%	1,5%	1,2%
• Met stijging ziektekosten (N=16.704)	3,9%	2,3%	1,8%
Ten minste 50%			
• Zonder stijging ziektekosten (N=285.330)	1,4%	1,0%	0,9%
• Met stijging ziektekosten (N=32.702)	2,7%	1,6 %	1,3%
Tot onder 70% van het minimumloon			
• Zonder stijging ziektekosten (N=174.991)	1,3%	1,2%	1,0%
• Met stijging ziektekosten (N=19.823)	2,8%	1,9%	1,4%

Bron: Berekend op basis CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Uit onderstaande tabel blijkt dat de gemiddelde bijstandsuitkering per bijstandsontvanger nauwelijks verschilt tussen dalers zonder en met een aan de daling van het ondernemersinkomen gepaard gaande sterke stijging van ziektekosten.

tabel 27 Totale en gemiddelde bijstandsuitkering (schenking) van zzp'ers (jonger dan 65 jaar in T1) met een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 naar het niet en wel gepaard gaan van deze daling met een sterke stijging van ziektekosten

Aard daling	*T1*		*T2*		*T3*	
	Bijstand (in €)		Bijstand (in €)		Bijstand (in €)	
	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld
Naar 0 (nul) of daaronder						
• Zonder stijging ziektekosten	16.181.442	5.223	8.712.742	4.004	6.699.832	3.730
• Met stijging ziektekosten	3.342.448	5.095	1.568.990	4.023	1.061.655	3.458
Ten minste 50%						
• Zonder stijging ziektekosten	20.569.318	5.032	12.093.363	4.093	9.635.324	3.784
• Met stijging ziektekosten	4.415.832	4.928	2.195.357	4.096	1.561.122	3.589
Tot onder 70% van het minimumloon						
• Zonder stijging ziektekosten	10.997.365	4.807	8.399.516	4.171	6.576.299	3.971
• Met stijging ziektekosten	2.611.042	4.739	1.598.488	4.263	1.037.476	3.759

Bron: Berekend op basis CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Arbeidsongeschiktheidsverzekering en bijstand

Tot slot hebben we onderzocht of zzp'ers bij wie een daling van het ondernemersinkomen gepaard ging met een sterke stijging van de ziektekosten vaker in de bijstand (schenking) kwamen als ze geen arbeidsongeschiktheidsverzekering (AOV) hadden (tabel 28). Dit blijkt inderdaad het geval te zijn: bij een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder komen zzp'ers met sterk gestegen ziektekosten zonder AOV in het jaar van de daling T1) ruim twee keer zo vaak in de bijstand als degenen die wel een AOV hebben (respectievelijk 4,3% en 1,8%). Verder nam het percentage dat bijstand genoot in het jaar na de daling (T2) onder de zzp'ers met een AOV iets meer af dan onder degenen zonder AOV.

tabel 28 Zzp'ers jonger dan 65 jaar (in T1) met een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 en een sterke stijging van ziektekosten in de bijstand (schenking) naar het al dan niet hebben van een AOV

Aard van de daling	*Percentage in bijstand*		
	T1	T2	T3
Naar 0 (nul) of daaronder			
• Zonder AOV (N=14.370)	4,3%	2,6%	2,0%
• Met AOV (N=2.334)	1,8%	0,9%	0,8%
Ten minste 50%			
• Zonder AOV (N=25.739)	3,2%	1,9%	1,5%
• Met AOV (N=6.963)	0,9%	0,4%	0,5%
Tot onder 70% van het minimumloon			
• Zonder AOV (N=14.719)	3,3%	2,3%	1,7%
• Met AOV (N=5.104)	1,2%	0,7%	0,6%

Bron: Berekend op basis CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Tegenover het lagere percentage zzp'ers met sterk gestegen ziektekosten en een AOV dat na een daling van het ondernemersinkomen in de bijstand belandde, staat wel dat het gemiddelde bijstandsbedrag (schenking) voor hen vooral vanaf het jaar na de daling aanzienlijk hoger lag dan bij degenen zonder AOV (tabel 29).

tabel 29 Totale en gemiddelde bijstandsuitkering (schenking) van zzp'ers (jonger dan 65 jaar in T1) met een daling van het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 en een sterke stijging van ziektekosten, naar het wel en niet hebben van een AOV

Aard daling	*T1*		*T2*		*T3*	
	Bijstand (in €)		Bijstand (in €)		Bijstand (in €)	
	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld
Naar 0 (nul) of daaronder						
• Zonder AOV	3.116.823	5.068 (N=615)	1.454.667	3.932 (N=370)	962.273	3.341 (N=288)
• Met AOV	225.625	5.503 (N=41)	114.323	5.716 (N=20)	99.381	5.231 (N=19)
Ten minste 50%						
• Zonder AOV	4.079.792	4.957 (N=823)	2.030.382	4.110 (N=494)	1.353.392	3.418 (N=396)
• Met AOV	336.041	5.601 (N=60)	164.975	5.499 (N=30)	207.731	6.110 (N=34)
Tot onder 70% van het minimumloon						
• Zonder AOV	2.297.845	4.709 (N=488)	1.439.558	4.234 (N=340)	851.393	3.504 (N=243)
• Met AOV	313.198	4.971 (N=63)	158.930	4.541 (N=35)	186.083	5.639 (N=33)

Bron: Berekend op basis CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

7.3 Bijstand naar achtergrondkenmerken

Met behulp van een zogenoemde chaid-analyse zijn we nagegaan of en – zo ja – met welke achtergrondkenmerken van zzp'ers het al dan niet bijstand ontvangen samenhangt.

Chaid-analyse
De chaid-analyse onderzoekt met welke onafhankelijke variabelen (bijvoorbeeld geslacht, leeftijd, opleiding, huishoudsamenstelling) een afhankelijke variabele (in dit geval het al dan niet ontvangen van bijstand) het meest verband houdt. De analyse brengt een rangorde aan in de onafhankelijke variabelen. Eerst wordt de achtergrondvariabele bepaald waarmee de onafhankelijke variabele het sterkst samenhangt. Vervolgens wordt nagegaan met welke onafhankelijke variabele de afhankelijke op de tweede plaats het meeste samenhangt, enzovoort. Hierdoor ontstaat als het ware een boomstructuur van onafhankelijke variabelen onder de afhankelijke variabele.

Om over zoveel mogelijk gegevens te kunnen beschikken zijn we uitgegaan van:
- alle 793.337 zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013 (dus niet alleen degenen met een daling van het ondernemersinkomen)
- de eerder genoemde dichotome bestandsvariabele die aangeeft of al dan niet sprake is van bijstand (dus ongeacht of sprake is van een schenking of lening).

Om te voorkomen dat we te kleine absolute aantallen zouden genereren, is de analyse beperkt tot twee niveaus van onafhankelijke variabelen.

In het rekenmodel zijn de volgende achtergrondkenmerken (onafhankelijke variabelen) opgenomen:

- geslacht
- opleiding
- leeftijd
- huishoudsamenstelling
- ervaring (als zzp'er in jaren)
- aanbod (arbeid, producten)
- bedrijfsklasse (SBI).

De resultaten van de analyse zijn weergegeven in tabel 30. Het blijkt dat opleiding in eerste instantie het belangrijkste achtergrondkenmerk is waarmee het al dan niet ontvangen van bijstand samenhangt. In tweede instantie is er een relatie met de huishoudenssamenstelling.
Van de zzp'ers in 2013 met een lage opleiding had 7,9% in 2016 bijstand. Voor zzp'ers met een middelbare en hoge opleiding was dit met respectievelijk 3,7% en 1,7% aanzienlijk lager. Vervolgens blijkt binnen de opleidingscategorieën de huishoudsamenstelling het meest samen te hangen met het ontvangen van bijstand: eenpersoons- en eenouderhuishoudens blijken in alle opleidingscategorieën het vaakst bijstand te ontvangen.

tabel 30 Chaid-analyse: zzp'ers jonger dan 65 jaar in 2013 in de bijstand in 2016 (afhankelijke variabele) en achtergrondkenmerken (onafhankelijke variabelen)

Opleiding	*Aantal in populatie 2013*	*In bijstand 2016*		*Huishoud-samenstelling*	*Aantal in populatie 2013*	*In bijstand 2016*	
		Aantal	*%*			*Aantal*	*%*
Laag	65.121	5.164	7,9%	Eén volwassene*	13.400	1.829	13,6%
				Paar**	48.106	3.030	6,3%
				Overig meerpersoons	3.615	305	8,4%
Middelbaar	159.958	5.971	3,7%	Eénpersoons	23.059	1.717	7,4%
				Eénouder	9.196	793	8,6%
				Paar**	121.510	3.216	2,6%
				Onbekend	6.193	245	4,0%
Hoog	181.038	3.124	1,7%	Geen onder-verdeling	181.038	3.124	1,7%
Onbekend	387.220	3.320	1,0%	Eénpersoons	43.176	1.492	4,7%
				Eénouder	13.033	209	1,6%
				Paar met kinderen	209.213	1.145	0,5%
				Paar zonder kinderen/ overig meer-persoons	121.798	1.056	0,9%
Totaal	793.337	17.579	2,2%		793.337	17.579	2,2%

* De analyse voegt de oorspronkelijke categorieën eenpersoons- en eenouderhuishouden samen tot één categorie.

**De analyse voegt de oorspronkelijke categorieën paar zonder en met kinderen samen tot één categorie.

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel (zzp'ers) 2009-2013

7.4 Samenvatting / conclusie

Van de zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen zoals onderscheiden in dit onderzoek, krijgt 2% in het jaar van de daling bijstand (schenking). Binnen de groep zzp'ers zonder enig inkomensalternatief ligt dit bij een volledig wegvallen van het ondernemersinkomen op 7% (voor de andere dalingen iets lager) maar daalt in de jaren volgend op de daling naar 3%.

Afhankelijk van de gekozen daling van het ondernemersinkomen variëren de gemiddelde bijstandsuitkeringen van zo'n 3.000 euro tot 5.000 euro in het jaar van de daling. In de daarop volgende jaren dalen deze gemiddelde bedragen.
We zien dus zowel een afname van het aantal zzp'ers in de bijstand als van de aan hen uitgekeerde bijstandsbedragen.

Het totale aan bijstand uitgekeerde bedrag aan zzp'ers van wie het ondernemersinkomen daalde, verschilt naar de aard van de gekozen daling. Uitgaande van een daling naar 0 (nul) of daaronder en drie jaren bijstand bedragen de kosten in een kalenderjaar circa 13 miljoen euro. Uitgaande van een daling van ten minste 50% van het ondernemersinkomen gaat het om circa 17 miljoen euro.

Zzp'ers bij wie de daling van het ondernemersinkomen gepaard ging met een sterke stijging van de ziektekosten belandden in het jaar van de daling twee keer zo vaak in de bijstand als 'dalers' zonder sterk gestegen ziektekosten (resp. 3,9% en 2,1% bij een daling van het ondernemersinkomen naar nul of daaronder; bij de andere dalingen zijn de percentages vergelijkbaar). Door een sterkere afname van het aantal bijstandontvangers onder degenen met sterk gestegen ziektekosten is dit verschil in het tweede jaar na de daling minder groot.

Verder blijkt dat zzp'ers die zich niet hebben verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid bij een daling van het ondernemersinkomen die gepaard gaat met een sterke stijging van de ziektekosten ruim twee maal zo vaak in de bijstand belandden dan degenen met zo'n verzekering (respectievelijk 4,3% en 1,8% in het jaar van een daling van het ondernemersinkomen naar nul).

Tot slot kan in het algemeen worden geconcludeerd dat vooral zzp'ers met een lage opleiding en een eenpersoons- of eenouderhuishouden een relatief hoog risico lopen een beroep te moeten doen op de bijstand wanneer hun ondernemersinkomen daalt.

8 Slotbeschouwing

Een vijfde van de zzp'ers heeft onvoldoende inkomensalternatieven voor het wegvallen van het ondernemersinkomen

Uit dit onderzoek onder zzp'ers die het merendeel van hun persoonlijk inkomen verkregen uit het zzp-schap, blijkt dat in 2013 een vijfde (achttien procent) onvoldoende inkomensalternatieven had voor het eventueel geheel wegvallen van hun ondernemersinkomen. De belangrijkste in dit onderzoek onderscheiden inkomensalternatieven zijn:

- eigen loon van de zzp'ers naast het ondernemersinkomen; dit is een alternatief als dit loon ten minste zeventig procent van het minimumloon bedraagt
- een partnerinkomen; dit is een alternatief als het partnerinkomen ten minste honderd procent van het minimumloon bedraagt
- financiële reserves in de vorm van financiële bezittingen (liquide deel van het vermogen) en vermogen; dit zijn alternatieven als ze voor ten minste één jaar kunnen voorzien in een 'inkomen' ter hoogte van zeventigprocent van het minimum loon.

Zeven procent van de zzp'ers zonder inkomensalternatief raakt in de bijstand bij het wegvallen van het ondernemersinkomen

Zzp'ers zonder inkomensalternatief vallen vaker terug op de bijstand dan andere zzp'ers wanneer het ondernemersinkomen wegvalt. Van de zzp'ers zonder inkomensalternatief belandde zeven procent bij het volledig wegvallen van het ondernemersinkomen in de periode 2012 tot 2014 in de bijstand. Van alle zzp'ers bij wie het ondernemersinkomen in deze periode wegviel, was dit twee procent. Opgemerkt zij dat bijstand hierbij is beperkt tot de gevallen waarin de deze wordt verstrekt in de vorm van een schenking. Bijstand in de vorm van een lening is buiten beschouwing gelaten omdat deze uiteindelijk wordt terugbetaald.
In het onderzoek is de ontwikkeling van het inkomen en financiële reserves van zzp'ers van wie het ondernemersinkomen wegviel gevolgd tot en met het tweede jaar na het jaar waarin dit gebeurde (dus tot uiterlijk 2016). Het blijkt dat van de zzp'ers zonder inkomensalternatieven in het tweede jaar nog vier procent bijstand genoot. Van alle zzp'ers bij wie het ondernemersinkomen wegviel, was dit nog één procent.

Opvallend is wel dat van de zzp'ers die op voorhand geen enkel inkomensalternatief hadden en bij wie het ondernemersinkomen volledig wegviel, 'slechts' zeven procent in de bijstand raakte. Dit komt doordat parallel aan en volgend op het wegvallen van het ondernemersinkomen het partnerinkomen en het eigen inkomen van de zzp'ers uit een dienstbetrekking sterk toenamen. Voorafgaand aan de daling van het ondernemersinkomen was dan wel geen sprake van een inkomensalternatief, maar deze werd tegelijk met de daling 'alsnog' gecreëerd.

Risico op bijstand het grootst bij laag opgeleiden in huishoudens met één volwassene

Laag opgeleide zzp'ers in eenpersoons- en eenouderhuishoudens lopen een verhoogd risico in de bijstand (ongeacht of het om een schenking of lening gaat) terecht te komen.

Kosten bijstand

In het jaar waarin het ondernemersinkomen wegviel, bedroeg de gemiddelde bijstand per zzp'er (die in de bijstand belandde) 5.200 euro; in de daarop volgende twee jaren daalde dit naar 4.000 en 3.700 euro. Mede als gevolg van het hierboven genoemde

dalende percentage zzp'ers dat met het verstrijken van de jaren een beroep deed op de bijstand, daalde het totaal aan bijstand uitgekeerde bedrag van 20 miljoen euro in het jaar van de daling naar 10 en 8 miljoen in de daarop volgende twee jaren. Gemiddeld komt dit neer op 13 miljoen euro per jaar.

Ziekte en arbeidsongeschiktheid

In veel onderzoeken naar de inkomensalternatieven van zzp'ers staat het al dan niet hebben van een arbeidsongeschiktheidsverzekering voorop. Gewezen wordt op de dalende verzekeringsgraad en het daarmee gepaard gaande risico dat onverzekerde zzp'ers in de bijstand vervallen bij het wegvallen van het ondernemersinkomen.
In de onderzoekspopulatie had in 2013 achtentwintig procent een particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering. Opgemerkt zij dat zo'n verzekering alleen soelaas biedt bij inkomensverlies door arbeidsongeschiktheid. Het onderzoeksbestand bevat geen gegevens over arbeidsongeschiktheid. Wel is bekend of een zzp-huishouden in een bepaald jaar al dan niet werd geconfronteerd met een aanzienlijke stijging van de ziektekosten ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze kosten kunnen dus ook betrekking hebben op andere leden van het huishouden dan de zzp'er. Het blijkt dat een tiende van alle zzp'ers van wie het ondernemersinkomen wegviel, in dezelfde periode dat dit gebeurde te maken had met een aanzienlijke stijging van de ziektekosten. Wanneer sterk verhoogde ziektekosten opgevat worden als een indicator voor mogelijke arbeidsongeschiktheid, dan zou dus bij maximaal tien procent van de gevallen waarin het ondernemersinkomen wegviel een arbeidsongeschiktheidsverzekering soelaas hebben geboden.

Zzp'ers die te maken kregen met sterk verhoogde ziektekosten verloren iets vaker hun ondernemersinkomen dan andere zzp'ers. Bij een kwart van de zzp'ers met sterk verhoogde ziektekosten viel het ondernemersinkomen weg. Bij de andere zzp'ers was dit iets minder dan een vijfde. Overigens zien we vergelijkbare samenhangen met twee andere levensgebeurtenissen, namelijk scheiding en overlijden van een naaste.

Tot slot blijkt dat in het geval een daling van het ondernemersinkomen gepaard gaat met sterk gestegen ziektekosten, zzp'ers zonder arbeidsongeschiktheidsverzekering ruim twee maal zo vaak in de bijstand belandden dan de wel verzekerden. Wanneer we uitgaan van het volledig wegvallen van het ondernemersinkomen, dan kwam vier procent van de onverzekerden met gestegen ziektekosten in de bijstand tegen twee procent van de verzekerden.

De onderzoeksresultaten in het licht van de coronacrisis van 2020

In december 2019 was sprake van een uitbraak van Corona (Covid-19) in China. Deze uitbraak ontwikkelde zich tot een pandemie die begin maart 2020 Nederland bereikte. Om de gevolgen voor de volksgezondheid het hoofd te bieden en de uitbraak te beheersen en terug te dringen, nam de rijksoverheid ingrijpende maatregelen (onder andere lockdown en social distancing) die economische krimp tot gevolg hadden. Ook zzp'ers zijn hard getroffen. Denk bijvoorbeeld aan zzp'ers in de culturele sector die van de ene op de andere dag hun opdrachten en boekingen zagen wegvallen. Maar ook in andere sectoren zijn zzp'ers geconfronteerd met vraaguitval.

Om de financieel-economische effecten van de lockdown voor bedrijven en werkenden te beperken, zijn verschillende economische steunprogramma's in het leven geroepen. Eén daarvan is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Deze regeling voorziet in een aanvullende uitkering voor levensonderhoud als het inkomen van ondernemers (zzp'ers en zmp'ers) door de coronacrisis tot onder het

sociaal minimum daalt en in een lening voor bedrijfskapitaal om liquiditeitsproblemen als gevolg van de crisis op te vangen. Om in aanmerking te komen voor de regeling moet een zzp'er in 2019 ten minste 1225 uur (gemiddeld 23,5 uur per week) in het eigen bedrijf hebben gewerkt.[13]

Voor de eerste tranche van de Tozo (looptijd maart ten met mei 2020) hebben volgens een Kamerbrief van de bewindslieden van SZW tot en met eind april naar schatting 343.000 personen een aanvraag ingediend. De meeste aanvragen betreffen ondersteuning voor levensonderhoud.[14]
Het aantal aanvragers maakt 38% uit van het aantal zzp'ers (naar hoofdactiviteit[15]) dat in het eerste kwartaal van 2020 meer dan 20 uur per week werkte (904.000).[16]
Het is lastig om het aantal aanvragers uit te drukken in de populatie van dit onderzoek (zzp'ers die het grootste deel van hun persoonlijk inkomen of te wel hun hoofdinkomen verwerven uit het zzp-schap). Dit, omdat het meest recent beschikbare aantal van deze doelgroep betrekking heeft op 2018 (940.000) en we deze groep niet kunnen verbijzonderen naar het aantal gewerkte uren. Om toch een schatting te kunnen maken, gaan we uit van twee aannames.

1. De onderzoekspopulatie (gedefinieerd op basis van hoofdinkomen) is in het eerste kwartaal van 2020 ten opzichte van 2018 in dezelfde mate gegroeid als het aantal zzp'ers met als hoofdactiviteit het zzp-schap. Laatstgenoemde groep groeide van 1.074.000 tot 1.125.000.[17]
2. Het aandeel zzp'ers dat in beide populaties (hoofdinkomen en hoofdactiviteit) in het eerste kwartaal van 2020 ten minste 20 uur per week als zzp'er werkte, is in beide groepen gelijk. Uit bovenstaande is af te leiden dat 904.000 van de 1.125.000 zzp'ers (hoofdactiviteit) minimaal 20 uur per week werkte.

Op grond van de eerste aanname schatten we dat er in het eerste kwartaal van 2020, 985.000 zzp'ers waren die hun hoofdinkomen uit het zzp-schap verdienden. Uit de tweede aanname volgt dat 792.000 van hen 20 uur of meer per week werkten. De 343.000 aanvragers vormen dan 42% van deze populatie.

Hoewel de vraagstelling van onderhavig onderzoek geen rekening hield (en kon houden) met de Tozo en de analyses min of meer waren afgerond tijdens het in werking treden van de regeling, zijn op grond van het onderzoek wel enkele opmerkingen te maken over de Tozo. Een belangrijke beperking hierbij is het feit dat het onderzoek zich heeft beperkt tot zzp'ers die het grootste gedeelte van hun persoonlijk inkomen verwerven uit het zzp-schap en dat het onderzoeksbestand geen informatie bevat over het aantal uren dat een zzp'er in de eigen onderneming werkzaam is.
Noodgedwongen zonder het in acht nemen van het urencriterium, zouden van onze onderzoekspopulatie bestaande uit zzp'ers die het belangrijkste deel van hun persoonlijke inkomen verwerven uit de eigen onderneming, de volgende groepen in principe in aanmerking kunnen komen voor de Tozo.

- In de eerste plaats gaat het dan om de hierboven genoemde groep die op voorhand onvoldoende inkomensalternatieven heeft voor het wegvallen van het ondernemersinkomen. Hierboven is aangegeven dat 'slechts' zeven procent van deze groep in de bijstand (schenking) belandt na verlies van het ondernemersinkomen. Dit, omdat dit verlies alsnog wordt opgevangen door een sterke groei van het partnerinkomen en eigen looninkomsten. Er kan vanuit

[13] Ministerie van SZW, Kamerbrief *Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers*.
[14] Ministerie van SZW, Kamerbrief *Monitoring arbeidsmarkt en beroep noodpakket*`.
[15] D.w.z. dat iemand als zzp'er wordt gezien als hij het merendeel van zijn gewerkte uren als zzp'er besteedt.
[16] CBS Statline. We gaan uit van 20 uur omdat Statline een verbijzondering naar 23,5 uur per week niet mogelijk maakt.
[17] CBS Statline.

worden gegaan dat hierachter een zekere mate van 'planning' schuilgaat. In het geval van de coronacrisis echter, verloren veel werkenden – waaronder zzp'ers – vrijwel van de ene op de andere dag hun ondernemersinkomsten. Voor hen is het veel lastiger om plotsklaps vervangende inkomsten te vinden in verhoging van het partnerinkomen of de eigen looninkomsten. Dit te meer, omdat in hun eigen sector in het bijzonder, maar ook op de arbeidsmarkt als geheel de vraag naar arbeid is afgenomen.
Het is dus te verwachten dat een zeer groot gedeelte van deze groep zzp'ers, die in 2013 achttien procent uitmaakte van alle zzp'ers met een hoofdinkomen uit het zzp-schap, voor de Tozo in aanmerking zou komen.

- In dit licht is nog een andere in het onderzoek onderscheiden groep zzp'ers van belang, namelijk zij die weliswaar allemaal een arbeidsongeschiktheidsverzekering hebben, maar slechts voor ruim de helft (56 procent) een partnerinkomen dat als inkomensalternatief kan dienen. Deze groep is in het eerste gedeelte van deze slotbeschouwing niet apart uitgelicht omdat maar een beperkt gedeelte tot de bijstand verviel bij het wegvallen van het ondernemersinkomen. Dit was vooral het gevolg van een sterke stijging van de eigen looninkomsten van de (voormalig) zzp'er. Voor deze groep, die in 2013 zestien procent van alle zzp'ers (met hoofdinkomen uit het zzp-schap omvatte) zou de arbeidsongeschiktheidsverzekering geen alternatief bieden voor de als gevolg van de coronacrisis gederfde ondernemersinkomsten. Bijna de helft (vierenveertig procent) van deze groep oftewel zeven procent van alle zzp'ers heeft hiervoor in het geheel geen alternatief. Echter, omdat in de eerste tranche van de Tozo de aanvraag niet werd getoetst aan het partnerinkomen, komt in principe deze hele groep voor een Tozo-uitkering in aanmerking.
- Dit laatste geldt ook voor zzp'ers die alleen het partnerinkomen als inkomensalternatief hebben. Deze groep maakte in 2013 zeventwintig procent uit van de totale populatie zzp'ers (met hoofdinkomen uit zzp-schap).

Om kort te gaan: op grond van onderhavig onderzoek en met veronachtzaming van het urencriterium kan worden verwacht dat maximaal (18%+16%+27%=) afgerond zestig procent van de zzp'ers met hoofdinkomen uit het zzp-schap voor de Tozo in aanmerking komt. Dit percentage ligt hoger dan het hierboven geschatte percentage zzp'ers dat tot eind april 2020 een aanvraag voor de Tozo had ingediend (42%). Dit heeft er mogelijk mee te maken dat de situatie in 2020 afwijkt van die in de onderzoeksperiode (2012-2016). Aan de andere kant is het zeer goed denkbaar dat er na eind april nieuwe aanvragen zijn ingediend.

De aanvragen in de tweede tranche van de Tozo (looptijd 1 juni tot en met 31 augustus 2020) worden in tegenstelling tot eerste tranche getoetst aan het partnerinkomen. Op grond van dit onderzoek is te verwachten dat daardoor van bovengenoemde groepen alleen nog de volgende zzp'ers voor ondersteuning in aanmerking komen:

- zzp'ers met onvoldoende inkomensalternatieven (achttien procent)
- zzp'ers met alleen een arbeidsongeschiktheidsverzekering (zeven procent).

Te verwachten is derhalve dat maximaal een kwart van de zzp'ers met hoofdinkomen uit het zzp-schap in aanmerking komt voor ondersteuning in het kader van de tweede tranche van de Tozo. Daarbij gaan we er dan wel vanuit dat het partnerinkomen niet is aangetast door de crisis.

Tot slot

- Een aanzienlijk aantal zzp'ers (een vijfde) heeft op voorhand onvoldoende inkomensalternatieven om het wegvallen van het ondernemersinkomen op te vangen.

- Toch belandt maar een ‘klein’ percentage van deze groep (7%) in de bijstand wanneer het ondernemersinkomen daadwerkelijk wegvalt. Dit komt doordat zzp’ers tegelijk hiermee of hierop volgend alsnog andere inkomensbronnen (partnerinkomen en eigen loon) aanboren.
- In de huidige coronacrisis is te verwachten dat door het plotselinge karakter van de vraaguitval, veel zzp’ers geen alternatieve inkomensbronnen weten aan te boren en het risico dat ze in de bijstand belanden aanzienlijk groter is.

Bijlagen

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

Beer, P. de (2017), Collectieve arrangementen voor zzp'ers: de argumenten gewogen. *AIAS Working Paper Series. WP 172, Amsterdam AIAS*.

Berkhout, E. & Euwals, R (2016a), Zelfstandigen en arbeidsongeschiktheid. *CPB Policy Brief, 11, Den Haag: CPB*.

Berkhout, E. & Euwals, R (2016b), Zelfstandigen en hun alternatieven voor sociale zekerheid. *CPB-achtergronddocument 11, Den Haag: CPB*.

Buitenhuis, M. (2019), Zelfstandigen met weinig vermogen vaak ook niet verzekerd. *ESB 104(4779)*.

Ewijk, C. van (2016), Kapitaalopbouw voor zorg, zekerheid en pensioen. *In: Peter van Lieshout (ed.), Sociale (on)zekerheid: de voorziene toekomst, p. 113-132, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.*

Ministerie van SZW, Kamerbrief *Monitoring arbeidsmarkt en beroep noodpakket*. Den Haag 1 mei 2020, referentie 2020-0000061835.

Ministerie van SZW, Kamerbrief *Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers*. Den Haag 27 maart 2020, referentie 2020-0000046098.

Schmid, G, (2006), Social risk management through transitional labour markets. *Socio-economic Review 4 (1), p. 1-33*.

Bijlage 2 Zzp’ers onder de lage-inkomensgrens (2013)

In onderstaande tabel zijn de gegevens van tabel 8 (paragraaf 2.3) voor wat betreft de zzp’ers onder de lage-inkomensgrens uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

Kenmerk	*Aantal*	*Kolompercentage*	*Rijpercentage*
Totaal	86.353	100,0%	10,5%
Economische zelfstandigheid			
Nee	68.217	79,0%	28,6%
Ja	16.374	19,0%	3,0%
Niet behorend tot doelpopulatie	1.762	2,0%	4,4%
Geslacht			
Man	54.832	63,5%	10,7%
Vrouw	31.521	36,5%	10,1%
Leeftijd			
15 tot 25 jaar	3.335	3,9%	12,5%
25 tot 25 jaar	17.076	19,8%	13,6%
35 tot 45 jaar	25.233	29,2%	11,1%
45 tot 55 jaar	24.470	28,3%	9,8%
55 tot 65 jaar	14.935	17,3%	9,3%
65 jaar en ouder	1.304	1,5%	4,1%
Opleiding			
Laag	11.741	13,6%	17,8%
Midden	19.629	22,7%	12,2%
Hoog	18.709	21,7%	10,3%
Onbekend	36.274	42,0%	8,7%
Huishoudsamenstelling			
Eenpersoons	30.675	35,5%	27,9%
Eenouder	7.990	9,3%	23,4%
Paar zonder kinderen	15.529	18,0%	7,1%
Paar met kinderen	29.854	34,6%	6,9%
Overig meerpersoons	2.305	2,7%	7,6%
Type zzp'er (fiscaal)			
Zelfstandig ondernemer (winstaangever)	70.347	81,5%	11,6%
Directeur-grootaandeelhouder (dga)	3.657	4,2%	3,1%
Overige zelfstandige (resultaatgenieter)	12.349	14,3%	12,1%
Type zzp'er (aard aanbod)			
Arbeid	43.531	50,4%	10,0%
Producten	26.881	31,1%	10,3%
Onbekend	15.941	18,5%	12,7%

Kenmerk	*Aantal*	*Kolompercentage*	*Rijpercentage*
Ervaring als zzp'er			
Twee jaar of korter	24.814	28,7%	14,5%
Langer dan twee jaar	61.539	71,3%	9,4%
Bedrijfstak			
Landbouw, bosbouw en visserij	5.284	0,0%	0,0%
Nijverheid en energie	2.642	6,1%	8,7%
Bouwnijverheid	8.322	3,1%	10,4%
Handel, vervoer en horeca	20.790	9,6%	8,2%
Informatie en communicatie	3.092	24,1%	16,8%
Financiële dienstverlening	1.466	3,6%	10,0%
Verhuur en handel van onroerend goed	849	1,7%	3,0%
Zakelijke dienstverlening	14.458	1,0%	9,4%
Overheid en zorg	8.207	16,7%	8,8%
Cultuur, recreatie en overige diensten	12.172	9,5%	7,0%
Onbekend	9.071	14,1%	14,5%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 3

Zzp’ers met andere inkomstenbronnen naast het ondernemersinkomen (2013)

Onderstaande tabel bevat de naar achtergrondkenmerken uitgesplitste gegevens van tabel 9 (paragraaf 3.1). Per achtergrondkenmerk is het absolute aantal zzp’ers weergegeven dat in 2013 het genoemde inkomen genoot. Tussen haakjes is het aandeel van dit aantal in het totaal aantal zzp’ers in de betreffende categorie vermeld.

Kenmerk	*Loon*	*Pensioen en andere uitkeringen*	*Bijstand*	*Arbeids-ongeschikt-heidsuitkering*
Totaal	144.328	94.538	11.109	9.091
	(17,5%)	(11,5%)	(1,3%)	(1,1%)
Economische zelfstandigheid				
Ja	104.649	39.548	2.915	5.102
	(19,2%)	(7,2%)	(0,5%)	(0,9%)
Nee	35.997	14.994	8.079	3.687
	(15,1%)	(6,3%)	(3,4%)	(1,5%)
Niet behorend tot doelpopulatie	3.682	39.996	115	302
	(9,2%)	(99,7%)	(0,3%)	(0,8%)
Onder de lage-inkomensgrens				
Ja	12.795	5.869	5.897	803
	(14,8%)	(6,8%)	(6,8%)	(0,9%)
Nee	131.003	88.629	5.170	8.282
	(17,8%)	(12%)	(0,7%)	(1,1%)
Geslacht				
Man	86.721	61.433	7.064	5.722
	(17%)	(12%)	(1,4%)	(1,1%)
Vrouw	57.607	33.105	4.045	3.369
	(18,4%)	(10,5%)	(1,3%)	(1,1%)
Leeftijd				
15 tot 25 jaar	9.754	951	412	140
	(36,2%)	(3,5%)	(1,5%)	(0,5%)
25 tot 25 jaar	26667	7.994	2.152	359
	(49%)	(6,3%)	(1,7%)	(0,3%)
35 tot 45 jaar	38.862	9.264	3.008	1.410
	(17,1%)	(4,1%)	(1,3%)	(0,6%)
45 tot 55 jaar	43557	10.654	2.996	3.115
	(40%)	(4,2%)	(1,2%)	(1,2%)
55 tot 65 jaar	22.799	33.764	2.505	4.066
	(14,1%)	(20,9%)	(1,6%)	(2,5%)
65 jaar en ouder	2.689	31.911	36	
	(8,4%)	(99,8%)	(0,1%)	

Kenmerk	*Loon*	*Pensioen en andere uitkeringen*	*Bijstand*	*Arbeids-ongeschikt-heidsuitkering*
Opleiding				
Laag	11.429 (17,2%)	5.900 (8,9%)	3.124 (4,7%)	1.374 (2,1%)
Midden	33.429 (20,7%)	12.337 (7,6%)	3.866 (2,4%	1.867 (1,2%)
Hoog	41.558 (22,8%)	12.435 (6,8%)	2.442 (1,3%)	1.208 (0,7%)
Onbekend	57912 (13,9%)	63866 (15,4%)	1677 (0,4%)	4642 (1,1%)
Huishoudsamenstelling				
Eenpersoons	19.813 (18%)	11.300 (10,2%)	3.764 (3,4%)	1.283 (1,2%)
Eenouder	6.865 (19,8%)	3.533 (10,2%)	1.456 (4,2%)	478 (1,4%)
Paar zonder kinderen	34.418 (15,7%)	47.919 (21,8%)	1.878 (0,9%)	3.298 (1,5%)
Paar met kinderen	78.142 (18,2%)	28.121 (6,5%)	3.586 (0,8%)	3.674 (0,9%)
Overig meerpersoons	5.090 (16,6%)	3.665 (11,9%)	425 (1,4%)	358 (1,2%)
Type zzp'er (fiscaal)				
Zelfstandig ondernemer (winstaangever)	78.587 (13%)	70.269 (11,6%)	9.041 (1,5%)	7.679 (1,3%)
Directeur-grootaandeelhouder (dga)	47.837 (40,7%)	16.252 (13,8%)	172 (0,1%)	647 (0,6%)
Overige zelfstandige (resultaatgenieter)	17.904 (17,5%)	8.017 (7,8%)	1.896 (1,9%)	765 (0,7%)
Type zzp'er (aard aanbod)				
Arbeid	86.640 (19,8%)	46.294 (10,6%)	6.538 (1,5%)	4.335 (1%)
Producten	33.975 (13,0%)	37.957 (14,5%)	2.095 (0,8%)	3.775 (1,4%)
Onbekend	23.713 (18,9%)	10.287 (8,2%)	2.476 (2%)	981 (0,8%)
Ervaring als zzp'er				
Twee jaar of korter	47.269 (27,4%)	14.865 (8,6%)	4.219 (2,4%)	1.577 (0,9%)
Langer dan twee jaar	97.059 (14,9%)	79.673 (12,2%)	6.890 (1,1%)	7.514 (1,2%)

Kenmerk	*Loon*	*Pensioen en andere uitkeringen*	*Bijstand*	*Arbeids-ongeschikt-heidsuitkering*
Bedrijfstak				
Landbouw, bosbouw, en visserij	7.876 (12,9%)	11.909 (19,5%)	108 (0,2%)	964 (1,6%)
Nijverheid en energie	3.204 (12,5%)	3.004 11,8%)	339 (1,3%)	325 (1,3%)
Bouwnijverheid	8.825 (8,7%)	11.099 (10,9%)	1.555 (1,5%)	1.357 (1,3%)
Handel, vervoer en horeca	17.260 (13,9%)	15.436 (12,4%)	2.667 (2,1%)	1.873 (1,5%)
Informatie en communicatie	5.659 (18,3%)	1.710 (5,5%)	399 (1,3%)	160 (0,5%)
Financiële dienstverlening	19.112 (39%)	7.557 (15,4%)	88 (0,2%)	247 (0,5%)
Verhuur en handel van onroerend goed	1.925 (21,3)	1.807 (20%)	41 (0,5%)	103 (1,1%)
Zakelijke dienstverlening	32.917 (20,1%)	17.125 (10,5%)	1.678 (1%)	1.217 (0,7%)
Overheid en zorg	22.358 (19%)	12.874 (10,9%)	1.530 (1,3%)	1.490 (1,3%)
Cultuur recreatie en overige diensten	14.349 (17,1%)	7.629 (9,1%)	1.396 (1,7%)	959 (1,1%)
Onbekend	10.843 (18,5%)	4.388 (7,5%)	1.308 (2,2%)	396 (0,7%)

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 4

Gemiddeld bruto inkomen zzp'ers en hun huishouden (2013)

In deze bijlage zijn de gegevens over de gemiddelde inkomens van zzp'ers en hun huishoudens in tabel 10 (paragraaf 3.2) van het hoofdrapport verbijzonderd naar achtergrondkenmerken van de zzp'ers. Per inkomenscomponent is het gemiddelde in 2013 in euro's vermeld, met tussen haakjes het absolute aantal zzp'ers waarop dit gemiddelde betrekking heeft.

	Ondernemers-inkomen	*Persoonlijk loon*	*Bruto persoonlijk inkomen*			*Bruto huishoudinkomen*		
			Positief	*Negatief (incl. 0)*	*Totaal*	*Positief*	*Negatief (incl. 0)*	*Totaal*
Totaal	33.146	8.867	38.536	-9549	36.498	82.570	-27.813	81.182
	(825313)	(144328)	(790333)	(34980)	(825313)	(814935)	(10378)	(825313)
Economische zelfstandigheid								
Ja	46.409	10.436	49.737	-13.565	49.736	91332	-58178	91.139
	(546123)	(104649)	(546113)	(10)	(546123)	(545419)	(704)	(546123)
Nee	3.227	3.991	6.904	-9.420	4.565	60.303	-25084,1	56.942
	(239.069)	(35997)	(204815)	(34254)	(239069)	(229659)	(9410)	(239069)
Niet behorend tot doelpopulatie	3.0874	11.947	47.713	-15.686	46.581	90.974	-44.120	90.085
	(40121)	(3682)	(39405)	(716)	(40121)	(39857)	(900)	(40121)
Onder lage-inkomensgrens								
Ja	3.466	4.494	10.191	-15.274	4.926	15.366	-28.003	10.235
	(86353)	(12795)	(68499)	(17854)	(86353)	(76136)	(10217)	(86353)
Nee	36.664	9.321	41.279	-3.551	40.243	89.605	-	89.605
	(737456)	(131003)	(720402)	(17054)	(737456)	(737456)		(737456)
Geslacht								
Man	41.104	9.889	47.025	-13.082	44.938	80.725	-28.329	79.272
	(511389)	(86721)	(493631)	(17758)	(511389)	(504575)	(6814)	(511389)
Vrouw	20.181	7.328	24.412	-5.907	22.749	85.569	-26.827	84.293
	(313924)	(57607)	(296702)	(17222)	(313924)	(310360)	(3564)	(313924)
Leeftijd								
15 tot 25 jaar	18.486	5.392	22.007	-6.083	20.966	78.726	-21.486	77.571
	(26982)	(9754)	(25982)	(1000)	(26982)	(26671)	(311)	(26982)
25 tot 35 jaar	27.589	7.205	31.222	-8.013	29.833	63.968	-17.895	62.989
	(125912)	(26667)	(121455)	(4457)	(125912)	(206.800)	(1.507)	(125912)
35 tot 45 jaar	36.214	9.023	40.700	-9.449	38.587	80.660	-25.295	79.276
	(227925)	(38862)	(218319)	(9606)	(227925)	(224947)	(2978)	(227925)
45 tot 55 jaar	36.370	9.712	41.617	-10.914	39.213	91.254	-33.095	89.581
	(251229)	(43557)	(239734)	(11495)	(251229)	(247849)	(3.380)	(251229)
55 tot 65 jaar	31.150	10.011	37.318	-8.440	35.076	85.119	-29.027	83.705
	(161289)	(22799)	(153386)	(7903)	(161289)	(159291)	(1998)	(161289)
65 jaar en ouder	30.255	12.306	47.870	-17.949	46.802	91.629	-48.105	90.738
	(31976)	(2689)	(31457)	(519)	(31976)	(31772)	(204)	(31976)

	Ondernemers-inkomen	*Persoonlijk loon*	*Bruto persoonlijk inkomen*			*Bruto huishoudinkomen*		
			Positief	*Negatief (incl. 0)*	*Totaal*	*Positief*	*Negatief (incl. 0)*	*Totaal*
Opleiding								
Laag	20.113	6.024	24.051	-7.444	22.441	58.633	-18000	57.522
	(66380)	(11429)	(62986)	(3394)	(66380)	(65417)	(963)	(66380)
Midden	25.472	7.115	2.9871	-8.065	28.145	71.097	-22781	69.895
	(161433)	(33429)	(154090)	(7343)	(161433)	(159366)	(2067)	(161433)
Hoog	42.870	9.923	48.896	-7.702	46.605	95.230	-21082	93.864
	(181922)	(41558)	(174555)	(7367)	(181922)	(179785)	(2137)	(181922)
Onbekend	33.951	9.680	39.636	-11.425	37.563	85.294	-34383	83.794
	(415578)	(57912)	(398702)	(16876)	(415578)	(410367)	(5211)	(415578)
Huishoudsamenstelling								
Eenpersoons	30.986	8.077	36.017	-9.560	3.4204	38.478	-11.920	36.706
	(110368)	(19813)	(105977)	(4391)	(110368)	(106487)	(3881)	(110368)
Eenouder	28.417	7.658	33.699	-9.213	31.783	53.724	-15.615	52.407
	(34589)	(6865)	(33044)	(1545)	(34589)	(33932)	(657)	(34589)
Paar zonder kinderen	30.273	9.101	36.771	-8.034	34.810	81.019	-27.841	80.007
	(219474)	(34418)	(209870)	(9604)	(219474)	(217432)	(2042)	(219474)
Paar met kinderen	35.945	9.147	40.886	-10.322	38.761	95.465	-45.774	94.306
	(430199)	(78142)	(412341)	(17858)	(430199)	(426667)	(3532)	(430199)
Overig meerpersoons	27.546	7.689	32.627	-10.323	30.413	99.308	-51.135	98.004
	(30683)	(5090)	(29101)	(1.582)	(30683)	(30417)	(266)	(30683)
Type zzp'er*								
Zelfstandig ondernemer (winstaangever)	31.405	8.643	36.548	-9.579	34.151	76.008	-24.234	74.533
	(605501)	(78587)	(574035)	(31466)	(605501)	(596593)	(8908)	(605501)
Directeur-grootaandeelhouder (dga)	59.919	10.561	67.987	-106.804	67.642	124.035	-84.073	122.922
	(117454)	(47837)	(117222)	(232)	(117454)	(116826)	(628)	(117454)
Overige zelfstandige (resultaatgenieter)	12.722	5.323	15.209	-2.389	14.645	73.414	-23.724	72.615
	(102358)	(17904)	(99076)	(3282)	(102358)	(101516)	(842)	(102358)
Type zzp'er (aanbod)								
Arbeid	39.332	9.615	44.926	-8.056	43.159	86.398	-24.852	85.274
	(437907)	(86640)	(423294)	(14613)	(437907)	(433481)	(4426)	(437907)
Producten	30.173	8.812	36.117	-11.875	33.218	78.944	-29897	77.026
	(261781)	(33975)	245963	(15818)	(261781)	(257165)	(4616)	(261781)
Onbekend	17.776	6.209	21.106	-6.258	20.116	76.716	-30.420	75.578
	(125625)	(23713)	(121076)	(4549)	(125625)	(124289)	(1336)	(125625)
Ervaring als zzp'er								
Twee jaar of korter	27.758	8.289	34.124	-8.875	31.865	79.099	-25.336	77.260
	(172254)	(47269)	(163203)	(9051)	(172254)	(169220)	(3034)	(172254)
Langer dan twee jaar	34.567	9.147	39.684	-9.784	37.720	83.479	-28.836	82.216
	(653059)	(97059)	(627130)	(25929)	(653059)	(645715)	(7344)	(653059)

	Ondernemers-inkomen	*Persoonlijk loon*	*Bruto persoonlijk inkomen*			*Bruto huishoudinkomen*		
			Positief	*Negatief (incl. 0)*	*Totaal*	*Positief*	*Negatief (incl. 0)*	*Totaal*
Bedrijfstak								
Landbouw, bosbouw, en visserij	32848 (61019)	9677 (7876)	40408,31 (57160)	-23572 (3859)	36362 (61019)	90038 (59377)	-52076 (1642)	86214 (61019)
Nijverheid en energie	31419 (25530)	81545 (3204)	36263,18 (24294)	-9887 (1236)	34029 (25530)	70729 (25221)	- 320123 (309)	69485 (25530)
Bouwnijverheid	32566 (101459)	6749 (8825)	35272,21 (99785)	-7782 (1674)	34562 (101459)	62511 (100919)	-16339 (540)	62091 (101459)
Handel, vervoer en horeca	23706 (124185)	7637 (17260)	29829,37 (113334)	-9550 (10851)	26389 (124185)	65762 (121045)	-22197 (3140)	63538 (124185)
Informatie en communicatie	42882 (30976)	9504 (5659)	47619,52 (29879)	-6341 (1097)	45709 (30976)	82828 (30655)	-13506 (321)	81830 (30976)
Financiële dienstverlening	59081 (48980)	10760 (19112)	67176,82 (48765)	-57389 (215)	66630 (48980)	122799 (48718)	-86968 (262)	121677 (48980)
Verhuur en handel van onroerend goed	39430 (9049)	10244 (1925)	48409,47 (8569)	-16309 (480)	44976 (9049)	103133 (8862)	-40166 (187)	100172 (9049)
Zakelijke dienstverlening	43785 (163792)	10576 (32917)	50289,56 (157781)	-6740 (6011)	48197 (163792)	96677 (162077)	-19292 (1715)	95463 (163792)
Overheid en zorg	33527 (117876)	8706 (22358)	37890,74 (115144)	-49589 (2732)	36898 (117876)	92828 (117315)	-21601 (561)	92283 (117876)
Cultuur recreatie en overige diensten	17246 (83899)	6790 (14349)	20759,72 (79655)	-4677,4 (4244)	19473 (83899)	65202 (82996)	-14237 (903)	64347 (83899)
Onbekend	19666 (58548)	6148 (10843)	23236,82 (55967)	-5103,8 (2581)	21987 (58548)	77646,31 (57750)	-27607 (798)	76212 (58548)

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 5 Gemiddeld huishoudvermogen zzp’ers (2013)

Onderstaande tabel bevat de naar achtergrondkenmerken uitgesplitste gegevens van tabel 12 (paragraaf 3.3) van het hoofdrapport. De tabel vermeldt het gemiddelde vermogen en de financiële bezittingen in euro’s in 2013 en tussen haakjes het absolute aantal zzp’ers op basis waarvan dit gemiddelde is berekend. Omdat de hoogte van het gemiddelde vermogen sterk kan worden beïnvloed door extreme waarden, is naast het rekenkundige gemiddelde de mediaan gegeven voor de positieve en negatieve vermogens.

Kenmerk	*Gemiddeld vermogen positief*		*Gemiddeld vermogen negatief*		*Totaal gemiddeld vermogen (pos. en neg)*	*Financiële bezittingen*
	Rekenkundig	*Mediaan*	*Rekenkundig*	*Mediaan*		*Rekenkundig*
Totaal	459.093	175.060	-69.058	-34.389	342.755	85.772
	(643518)		(181795)		(825313)	(814728)
Economische zelfstandigheid						
Ja	479.565	182.286	-73.248	-37.159	358.066	84.605
	(426095)		(120028)		(546123)	(540406)
Nee	314.849	130.134	-59.462	-29.028	221.677	68.407
	(179561)		(59508)		(239069)	(234684)
Niet behorend tot doelpopulatie	912796	421655	-99201,81	-31.940	855.815	204.503
	(37862)		(2259)		(40121)	(39638)
Onder de lage-inkomensgrens						
Ja	264.531	45652	-74.049	-23193	158.574	52.296
	(59329)		(27024)		(86353)	(82372)
Nee	479.178	189005	-68.131	-36162	364.718	89.665
	(583230)		(154226)		(737456)	(730899)
Geslacht						
Man	486.695	181.891	-69.768	-34.032	363.747	85.228
	(398400)		(112989)		(511389)	(503885)
Vrouw	414.232	165.293	-67.891	-34.958	308.560	86.655
	(245118)		(68806)		(313924)	(310843)
Leeftijd						
15 tot 25 jaar	324349	84804,00	-41469,54	-16841,00	221512	44867
	(19397)		(7585)		(26982)	(26204)
25 tot 25 jaar	204758	52228	-46864,84	-30217,50	104534	33515
	(75760)		(50152)		(125912)	(123076)
35 tot 45 jaar	328069	118071	-72093	-38788,00	216445	56681
	(164346)		(63579)		(227925)	(225393)
45 tot 55 jaar	480.787	203.501	-87.622	-39.087	384.797	94.241
	(208803)		(42426)		(251229)	(249009)
55 tot 65 jaar	624.501	280.366	-86.691	-33.663	552.345	134.582
	(144925)		(16364)		(161289)	(159428)
65 jaar en ouder	951.518	439.352	-100.515	-32.497	895.949	217.659
	(30287)		(1689)		(31976)	(31618)

Kenmerk	*Gemiddeld vermogen positief*		*Gemiddeld vermogen negatief*		*Totaal gemiddeld vermogen (pos. en neg)*	*Financiële bezittingen*
	Rekenkundig	*Mediaan*	*Rekenkundig*	*Mediaan*		*Rekenkundig*
Opleiding						
Laag	213.145	57.940	-40.440	-20.008	137.711	32.234
	(46634)		(19746)		(66380)	(64406)
Midden	294.352	109.212	-55.357	-30.830	192.901	49.220
	(114601)		(46832)		(161433)	(159100)
Hoog	375.496	144.685	-75.236	-40.669	252.532	90.891
	(132292)		(49630)		(181922)	(180660)
Onbekend	577.405	239.457	-82.780	-37.273	473.215	106.084
	(349991)		(65587)		(415578)	(410562)
Huishoudsamenstelling						
Eenpersoons	253.127	58.608	-39.499	-18.021	180.092	51.213
	(82822)		(27546)		(110368)	(104367)
Eenouder	318.307	95.112	-52.058	-21.388	239.275	65.978
	(27208)		(7381)		(34589)	(217043)
Paar zonder kinderen	536.441	215.585	-62.819	-33.354	427.024	110.372
	(179401)		(40073)		(219474)	(428650)
Paar met kinderen	470.190	188.626	-79.228	-41.191	342.572	81.830
	(330273)		(99926)		(430199)	(34198)
Overig meerpersoons	599.677	282.894	-94.312	-38.083	444.314	106.596
	(23814)		(6869)		(30683)	(30470)
Type zzp'er (fiscaal)						
Zelfstandig ondernemer	340.500	154.540	-61.491	-33.368	248.632	69.880
(winstaangever)	(467125)		(138376)		(605501)	(597249)
Directeur-	1.165.166	436.576	-145.750	-65.875	968.596	181.634
grootaandeelhouder (dga)	(99842)		(17612)		(117454)	(116966)
Overige zelfstandige	261.868	120.181	-57.289	-26.236	181.401	68.650
(resultaatgenieter)	(76551)		(25807)		(102358)	(100513)
Type zzp'er (aard aanbod)						
Arbeid	416.346	142.846	-68.719	-35.096	295.172	87.768
	(328513)		(109394)		(437907)	(432273)
Producten	581.793	263.354	-76.727	-38.562	479.808	89.262
	(221239)		(40542)		(261781)	(259374)
Onbekend	319.349	129.718	-60.458	-26.935	223.029	71.408
	(93766)		(31859)		(125625)	(123081)
Ervaring als zzp'er						
Twee jaar of korter	420.331	120.521	-66.755	-32.336	273.069	69.529
	(120176)		(52078)		(172254)	(168118)
Langer dan twee jaar	467.994	188.009	-69.982	-35.142	361.136	89.996
	(523342)		(129717)		(653059)	(646610)

Kenmerk	*Gemiddeld vermogen positief*		*Gemiddeld vermogen negatief*		*Totaal gemiddeld vermogen (pos. en neg)*	*Financiële bezittingen*
	Rekenkundig	*Mediaan*	*Rekenkundig*	*Mediaan*		*Rekenkundig*
Bedrijfstak						
Landbouw, bosbouw, en visserij	937.776 (56195)	648.517	-158.014 (4824)	-63.832	851.145 (61019)	125.995 (60359)
Nijverheid en energie	339.256 (20438)	167.023	-60.037 (5092)	-31.540	259.616 (25530)	64.374 (25221)
Bouwnijverheid	227.344 (76425)	107.274	-46.055 (25034)	-28.300	159.886 (101459)	36.492 (99566)
Handel, vervoer en horeca	364.570 (97127)	163.129	-63.538 (27058)	-32.075	271.292 (124185)	61.869 (121914)
Informatie en communicatie	324.637 (22884)	126.226	-60.481 (8092)	-34.371	224.031 (30976)	78.137 (30653)
Financiële dienstverlening	1.255.048 (41533)	447.540	-138.930 (7447)	-64.779	1.043.105 (48980)	191.684 (48835)
Verhuur en handel van onroerend goed	1.262.503 (7586)	469.840	-157.095 (1463)	-60.796	1.032.989 (9049)	168.350 (8985)
Zakelijke dienstverlening	459.483 (126088)	182.288	-80.052 (37704)	-41.716	335.285 (163792)	105.714 (162400)
Overheid en zorg	290.327 (89947)	136.699	-61.541 (27929)	-33.946	206.957 (117876)	85.032 (116948)
Cultuur recreatie en overige diensten	231.654 (62810)	103.436	-48.348 (21089)	-27.986	161.272 (83899)	53.908 (82743)
Onbekend	359.813 (42485)	136.701	-68.713 (16063)	-27.656	242.244 (58548)	81.169 (57104)

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 6

Zzp’ers verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid (2013)

In onderstaande tabel zijn de gegevens van tabel 13 (paragraaf 3.4) uitgesplitst naar achtergrondkenmerken van zzp’ers. De tabel vermeldt het absolute en relatieve aantal zzp’ers die een particuliere AOV hebben afgesloten en die zijn verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid op basis van een particuliere AOV en/of op basis van een betrekking in loondienst.

Kenmerk	*Particuliere AOV*		*Particuliere AOV of verzekerd door loondienst*	
	Aantal	*Aandeel in totaal aantal zzp'ers*	*Aantal*	*Aandeel in totaal aantal zzp'ers*
Totaal	230.909	28,0%	337.407	40.9%
Economische zelfstandigheid				
Ja	211.156	38,7%	281.200	51,5%
Nee	17.890	7,5%	50.827	21,3%
Niet behorend tot doelpopulatie	1.863	4,6%	5.380	13,4%
Onder de lage-inkomensgrens				
Ja	9.878	11,4%	21.290	24,7%
Nee	220.670	29,9%	315.512	42,8%
Geslacht				
Man	187.783	36,7%	243.618	47,6%
Vrouw	43.126	13,7%	93.789	29,9%
Leeftijd				
15 tot 25 jaar	3.502	13,0%	12.639	46,8%
25 tot 25 jaar	31.993	25,4%	54.186	43,0%
35 tot 45 jaar	74.933	32,9%	101.836	44,7%
45 tot 55 jaar	82.577	32,9%	111.610	44,4%
55 tot 65 jaar	37.013	22,9%	53.612	33,2%
65 jaar en ouder	891	2,8%	3.524	11,0%
Opleiding				
Laag	9.674	14,6%	19.954	30,1%
Midden	36.071	22,3%	63.638	39,4%
Hoog	58.483	32,1%	87.450	48,1%
Onbekend	126.681	30,5%	166.365	40,0%
Huishoudsamenstelling				
Eenpersoons	24.636	22,3%	40.599	36.8%
Eenouder	7.633	22.1%	13.297	38.4%
Paar zonder kinderen	50.046	22.8%	76.211	34,7%
Paar met kinderen	141.814	33,0%	196.359	45,6%
Overig meerpersoons	6.780	22.1%	10.941	35,7%
Type zzp'er (fiscaal)				
Zelfstandig ondernemer (winstaangever)	180.376	29,8%	243.861	40,3%
Directeur-grootaandeelhouder (dga)	46.009	39,2%	73.135	62,3%
Overige zelfstandige (resultaatgenieter)	4.524	4,4%	20.411	19,9%

Kenmerk	*Particuliere AOV*		*Particuliere AOV of verzekerd door loondienst*	
	Aantal	*Aandeel in totaal aantal zzp'ers*	*Aantal*	*Aandeel in totaal aantal zzp'ers*
Type zzp'er (aard aanbod)				
Arbeid	135.141	30,9%	196.062	44,8%
Producten	85.722	32,7%	110.923	42,4%
Onbekend	10.046	8,0%	30.422	24,2%
Ervaring als zzp'er				
Twee jaar of korter	31.229	18,1%	69.404	40,3%
Langer dan twee jaar	199.680	30,6%	268.003	41,0%
Bedrijfstak				
Landbouw, bosbouw, en visserij	22.746	37,3%	28.438	46,6%
Nijverheid en energie	8.578	33,6%	10.945	42,9%
Bouwnijverheid	44.809	44,2%	51.017	50,3%
Handel, vervoer en horeca	24.720	19,9%	39.132	31,5%
Informatie en communicatie	9.000	29,1%	13.145	42,4%
Financiële dienstverlening	18.953	38,7%	29.876	61,0%
Verhuur en handel van onroerend goed	2.167	23,9%	3.595	39,7%
Zakelijke dienstverlening	53.627	32,7%	75.797	46,3%
Overheid en zorg	27.918	23,7%	45.944	39,0%
Cultuur recreatie en overige diensten	11.923	14,2%	24.800	29,6%
Onbekend	6.468	11,0%	14.718	25,1%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 7

Inkomensalternatieven specifieke groepen zzp'ers

In de twee onderstaande tabellen zijn de inkomensalternatieven van tabel 15 (paragraaf 4.3) verbijzonderd naar:

- Zzp'ers onder de lage-inkomensgrens en overige zzp'ers (2013)
- Zzp'ers met en zonder arbeidsongeschiktheidsverzekering (2013).

Inkomensalternatieven zzp'ers jonger dan 65 jaar onder de lage-inkomensgrens en overige zzp'ers (2013)

Inkomensalternatief	*Laag inkomen*		*Hoog inkomen*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Totaal	85.049		706786	
Persoonlijk loon >= 70% minimumloon	253	0,3%	22.978	3,3%
Partnerinkomen >= 100% minimumloon	11.097	13,0%	499.760	70,7%
Financiële bezittingen				
a. >= 70% minimumloon (>= 1jr)	26.261	32,4%	427.277	61,0%
Mediaan aantal jaren dat de financiële bezittingen voorzien in 70% van het minimumloon	0,35		1,71	
b. >= 70% ondernemersinkomen (>=1 jr)	25.746	31,7%	338.984	48,4%
Mediaan aantal jaren dat de financiële bezittingen voorzien in 70% van het ondernemersinkomen	0,34		0,93	
c. Voldoende om tot en met 64e levensjaar te voorzien in:				
• 70% minimumloon	4.428	5,5%	82.347	11,8%
• 70% ondernemersinkomen	4.297	5,3%	53.037	7,6%
Vermogen				
a. >= 70% minimumloon (>=1 jr)	37.966	44,6%	496.771	70,3%
Mediaan aantal jaren dat het vermogen voorziet in 70% van het minimumloon	0,52		7,80	
b. >= 70% ondernemersinkomen (>=1 jr)	37.892	44,6%	473.401	67,0%
Mediaan aantal jaren dat het vermogen voorziet in 70% van het ondernemersinkomen	0,51		4,19	
c. Voldoende om tot en met 64e levensjaar te voorzien in:				
• 70% minimumloon	15.545	18,3%	251.979	35,7%
• 70% ondernemersinkomen	15.246	17,9%	184.966	26,2%
Pensioen of andere uitkeringen	4.581	5,4%	58.008	8,2%
Arbeidsongeschiktheidsverzekering	9.855	11,6%	219.802	31,1%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Inkomensalternatieven zzp'ers jonger dan 65 jaar met en zonder particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering (2013)

Inkomensalternatief	*Onverzekerde zzp'ers*		*Verzekerde zzp'ers*	
	Aantal	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*
Totaal	563.319		230.018	
Persoonlijk loon >= 70% minimumloon	14.939	2,7%	8.298	3,6%
Partnerinkomen >= 100% minimumloon	366.977	65,1%	144.237	62,7%
Financiële bezittingen				
a. >= 70% minimumloon (>=1 jr)	293.841	53,1%	160.259	69,9%
Mediaan aantal jaren dat de financiële bezittingen voorzien in 70% van het minimumloon	1,18		2,32	
b. >= 70% ondernemersinkomen (>=1 jr)	254.633	46,0%	110.624	48,3%
Mediaan aantal jaren dat de financiële bezittingen voorzien in 70% van het ondernemersinkomen	0,82		0,94	
c. Voldoende om tot en met 64e levensjaar te voorzien in:				
• 70% minimumloon	61.973	11,2%	24.848	10,8%
• 70% ondernemersinkomen	47.589	8,6%	9.787	4,3%
Vermogen				
a. >= 70% minimumloon (>=1 jr)	358.842	63,7%	176.585	76,8%
Mediaan aantal jaren dat het vermogen voorziet in 70% van het minimumloon	4,89		10,65	
b. >= 70% ondernemersinkomen (>=1 jr)	347.359	61,7%	164.609	71,6%
Mediaan aantal jaren dat het vermogen voorziet in 70% van het ondernemersinkomen	3,36		4,21	
c. Voldoende om tot en met 64e levensjaar te voorzien in:				
• 70% minimumloon	179.201	31,8%	88.539	38,5%
• 70% ondernemersinkomen	151.493	26,9%	48.921	21,3%
Pensioen of andere uitkeringen	38.686	6,9%	23.941	10,4%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013.

Bijlage 8 Clusters van inkomensalternatieven

Deze bijlage geeft de achtergrondkenmerken van zzp'ers in de in tabel 16 (paragraaf 4.4) onderscheiden clusters van inkomensalternatieven.

Kenmerk	*Clusternummer (en aandeel in de populatie zzp'ers jonger dan 65 jaar)*						
	1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
Economische zelfstandigheid							
Ja	67,9%	52,2%	92,7%	90,5%	63,8%	51,4%	66,1%
Nee	32,1%	47,8%	7,3%	8,6%	34,7%	39,4%	31,7%
Niet behorend tot doelpopulatie	0,0%	-	0,0%	0,9%	1,5%	9,2%	2,2%
Onder de lage-inkomensgrens							
Ja	35,8%	3,1%	4,8%	3,1%	7,8%	7,1%	7,8%
Nee	63,7%	96,8%	94,9%	96,8%	92,1%	92,8%	92,1%
Geen doelpopulatie of missing	0,5%	0,1%	0,2%	0,0%	0,1%	0,1%	
Geslacht							
Man	71,4%	44,1%	80,7%	71,8%	56,4%	52,6%	57,0%
Vrouw	28,6%	55,9%	19,3%	28,2%	43,6%	47,4%	43,0%
Leeftijd							
15 tot 25 jaar	4,5%	6,4%	2,1%	1,7%	1,2%	0,2%	2,4%
25 tot 25 jaar	26,4%	20,6%	21,0%	11,4%	2,6%	0,6%	4,8%
35 tot 45 jaar	34,2%	35,1%	42,6%	27,3%	12,6%	3,9%	15,8%
45 tot 55 jaar	26,4%	29,6%	29,4%	40,2%	39,8%	21,0%	37,9%
55 tot 65 jaar	8,6%	8,3%	4,9%	19,5%	43,8%	74,3%	39,0%
Opleiding							
Laag	13,2%	11,6%	5,1%	4,9%	4,8%	3,7%	2,4%
Midden	24,5%	27,1%	19,0%	16,2%	13,6%	9,9%	10,1%
Hoog	25,9%	23,2%	29,4%	28,8%	12,7%	13,8%	20,4%
Onbekend	36,4%	38,1%	46,5%	50,0%	68,9%	72,5%	67,1%
Huishoudsamenstelling							
Eenpersoons	42,2%	0,1%	10,6%	1,7%	7,1%	8,1%	6,0%
Eenouder	9,5%	2,8%	4,2%	11,4%	3,1%	2,4%	3,0%
Paar zonder kinderen	15,6%	23,8%	21,9%	27,3%	33,2%	51,5%	31,9%
Paar met kinderen	30,8%	68,3%	60,2%	40,2%	51,7%	33,3%	54,9%
Overig meerpersoons	1,9%	5,1%	3,2%	19,5%	4,9%	4,7%	4,2%
Type zzp'er (fiscaal)							
Zelfstandig ondernemer (winstaangever)	82,9%	70,6%	82,8%	68,2%	68,7%	65,1%	35,2%
Directeur-grootaandeelhouder (dga)	7,3%	6,2%	15,1%	26,9%	18,6%	18,4%	54,8%
Overige zelfstandige (resultaatgenieter)	9,8%	23,2%	2,1%	4,9%	12,8%	16,5%	10,0%

Kenmerk	*Clusternummer (en aandeel in de populatie zzp'ers jonger dan 65 jaar)*						
	1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
Type zzp'er (aard aanbod)							
Arbeid	63,7%	50,1%	63,8%	61,7%	37,0%	42,6%	53,6%
Producten	22,9%	23,9%	32,1%	30,1%	47,5%	39,2%	33,3%
Onbekend	13,4%	26,0%	4,1%	8,2%	15,5%	18,2%	13,2%
Ervaring als zzp'er							
Twee jaar of korter	27,0%	28,1%	14,3%	18,8%	15,0%	13,2%	21,8%
Langer dan twee jaar	73,0%	71,9%	85,7%	81,2%	85,0%	86,8%	78,2%
Bedrijfstak							
Landbouw, bosbouw, en visserij	2,3%	2,3%	5,4%	6,6%	17,7%	13,4%	9,0%
Nijverheid en energie	3,2%	2,6%	4,0%	3,0%	3,3%	2,6%	1,8%
Bouwnijverheid	16,0%	8,9%	23,4%	12,4%	8,0%	5,4%	2,2%
Handel, vervoer en horeca	18,6%	15,8%	10,4%	11,1%	16,5%	14,0%	9,6%
Informatie en communicatie	5,4%	3,9%	4,8%	3,9%	2,0%	2,4%	2,1%
Financiële dienstverlening	2,9%	2,5%	6,8%	10,9%	7,5%	7,2%	26,5%
Verhuur en handel van onroerend goed	0,7%	0,6%	0,7%	1,1%	1,8%	1,7%	4,5%
Zakelijke dienstverlening	19,6%	17,8%	23,6%	26,5%	15,7%	20,6%	23,0%
Overheid en zorg	10,1%	19,6%	12,1%	14,7%	12,7%	16,6%	9,2%
Cultuur recreatie en overige diensten	13,7%	14,9%	6,1%	6,1%	8,1%	8,0%	4,4%
Onbekend	7,4%	11,1%	2,7%	3,8%	6,8%	8,2%	7,7%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 9

Hoofdactiviteit zzp’ers met een daling van het ondernemersinkomen

In deze bijlage is aangegeven in hoeverre een daling van het ondernemersinkomen met ten minste 50% en tot onder 70% van het minimumloon bij zzp’ers onder de 65 jaar gepaard gaat met een verandering in het hoofdinkomen in het jaar van de daling (T1) en de jaren daarna (T2 en T3). Voor een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder zijn de gegevens grafisch weergegeven in figuur 3 van paragraaf 6.2.

Hoofdbron inkomen	*Daling ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder*				*Daling ondernemersinkomen met 50%*				*Daling ondernemersinkomen tot onder 70% minimumloon*			
	T0	*T1*	*T2*	*T3*	*T0*	*T1*	*T2*	*T3*	*T0*	*T1*	*T2*	*T3*
Zzp-schap	100,0%	29,2%	34,9%	35,2%	100,0%	51,8%	53,5%	52,3%	100,0%	61,5%	60,5%	58,8%
Loondienst	0,0%	29,6%	28,4%	27,9%	0,0%	22,4%	22,3%	22,4%	0,0%	20,6%	21,5%	22,0%
Meewerkend gezinslid	0,0%	0,4%	0,4%	0,5%	0,0%	0,3%	0,3%	0,3%	0,0%	0,2%	0,2%	0,3%
Werkloosheidsuitkering	0,0%	0,9%	0,9%	0,8%	0,0%	0,7%	0,6%	0,6%	0,0%	0,7%	0,7%	0,6%
Bijstandsuitkering	0,0%	5,2%	5,7%	5,9%	0,0%	3,0%	3,4%	3,6%	0,0%	1,8%	2,6%	2,9%
Sociale voorziening	0,0%	1,0%	1,2%	1,1%	0,0%	0,6%	0,8%	0,8%	0,0%	0,3%	0,5%	0,6%
Ziekte- arbeidsongeschiktheidsuitkering	0,0%	2,4%	2,2%	2,3%	0,0%	2,2%	2,0%	1,9%	0,0%	2,5%	2,3%	2,2%
Pensioenuitkering	0,0%	7,6%	8,7%	10,6%	0,0%	6,2%	7,1%	8,7%	0,0%	5,5%	6,4%	7,9%
Nog niet schoolgaande scholier/student met inkomen	0,0%	0,9%	0,7%	0,6%	0,0%	0,9%	0,6%	0,5%	0,0%	1,0%	0,6%	0,4%
Nog niet schoolgaande scholier/student met inkomen	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Overig zonder inkomen	0,0%	22,7%	16,8%	15,1%	0,0%	11,8%	9,4%	8,9%	0,0%	5,8%%	4,6%	4,5%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 10

Ontwikkeling inkomens- en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen

Onderstaande figuren geven de gemiddelde ontwikkeling van de inkomens, vermogens en financiële bezittingen van zzp'ers jonger dan 65 jaar van wie het ondernemersinkomen in de periode 2012-2014 is gedaald:

- met ten minste 50%
- tot onder 70% van het minimumloon.

Daling van het ondernemersinkomen met ten minste 50%

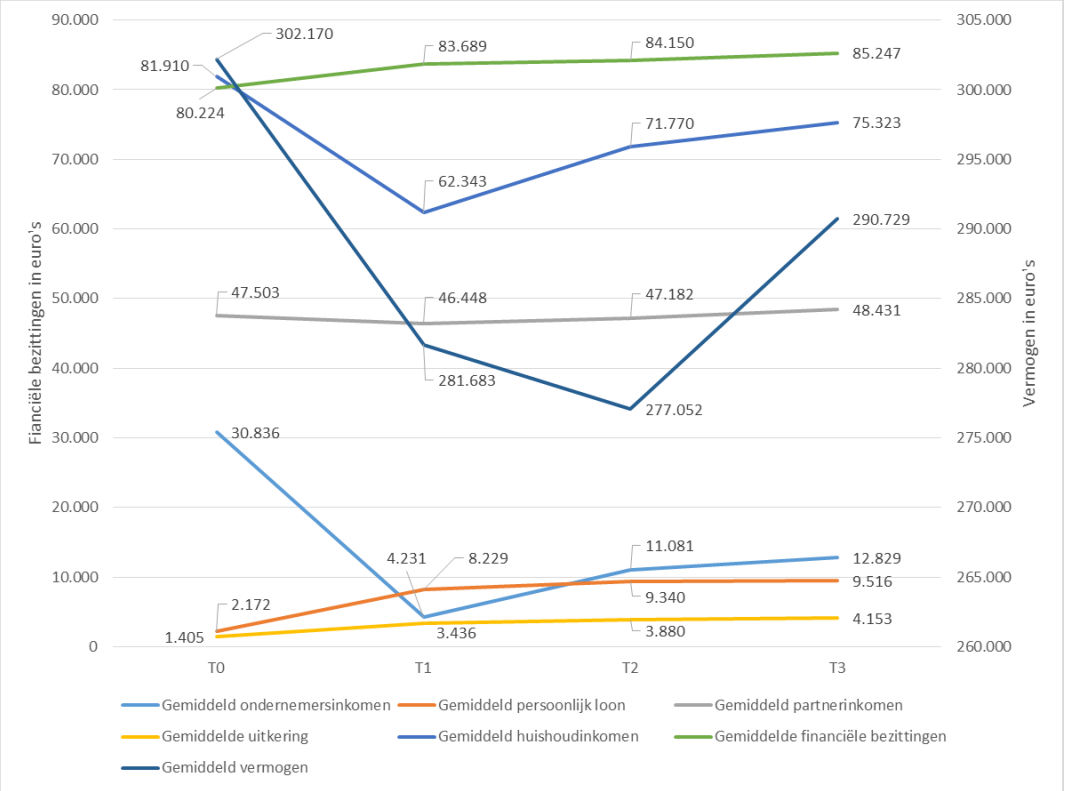

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

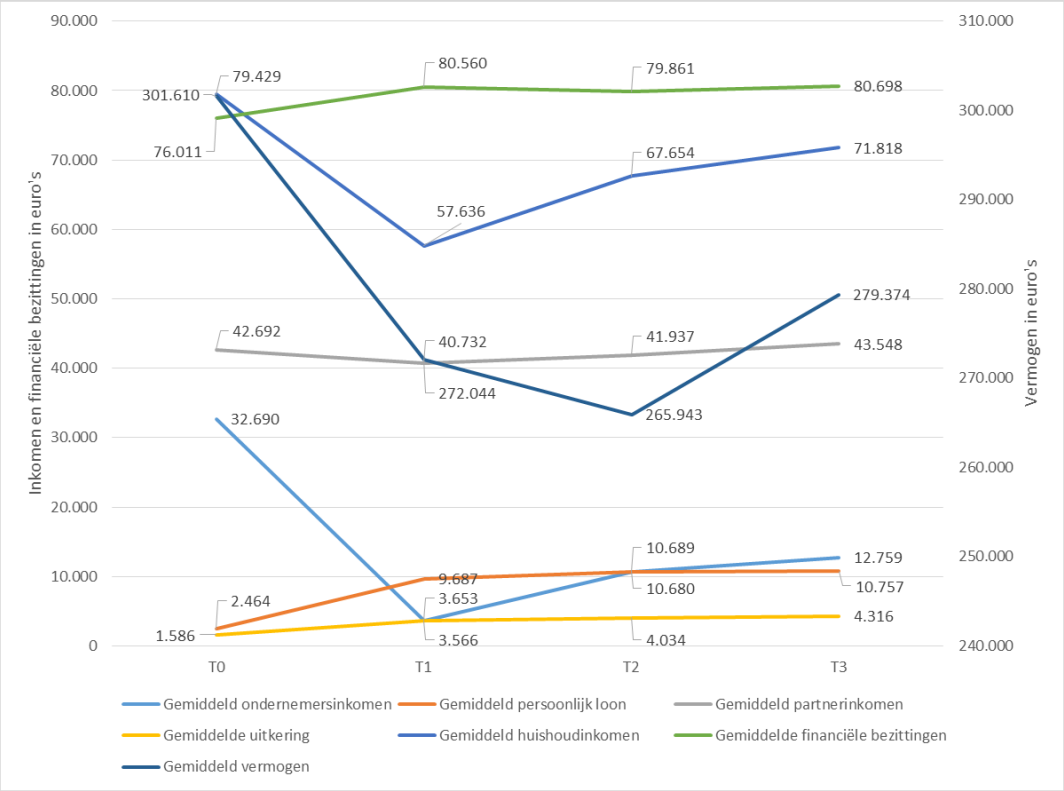

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 11

Ontwikkeling inkomens- en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen, naar clusters

Deze bijlage bevat een uitsplitsing van figuur 4 van paragraaf 6.3 en bijlage 10 naar de in hoofdstuk 3 onderscheiden clusters van inkomensalternatieven. Ze geven inzicht in de mutaties in andere inkomensbestanddelen en financiële reserves bij een daling van het ondernemersinkomen. Per cluster presenteren we achtereenvolgens de mutaties voor:

- een daling van het ondernemersinkomen naar 0 (nul) of daaronder
- een daling van het ondernemersinkomen met minimaal 50%
- een daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon.

Cluster 1 Zzp'ers zonder inkomensalternatief

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

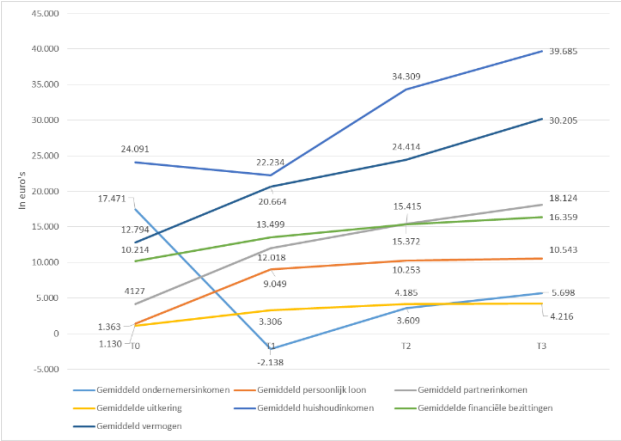

B. Daling ondernemingsinkomen van ten minste 50%

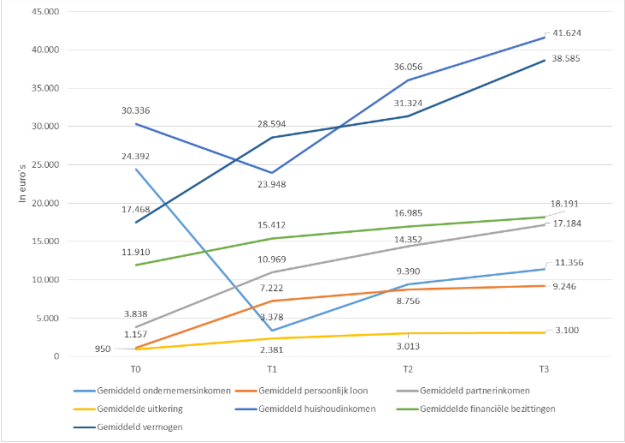

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

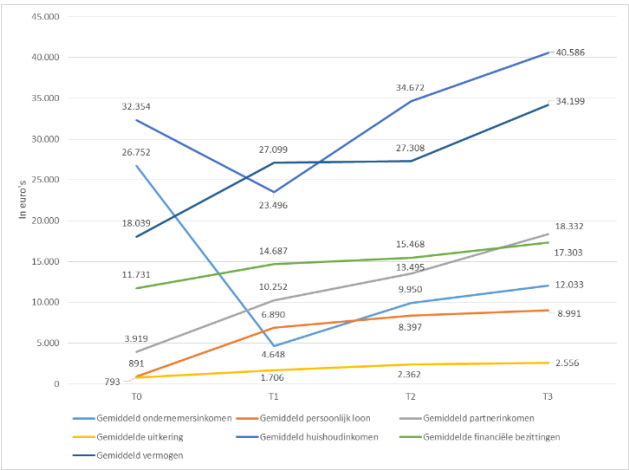

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel zzp'ers) 2009-2013

Cluster 2 Zzp'ers met een partnerinkomen als inkomensalternatief

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

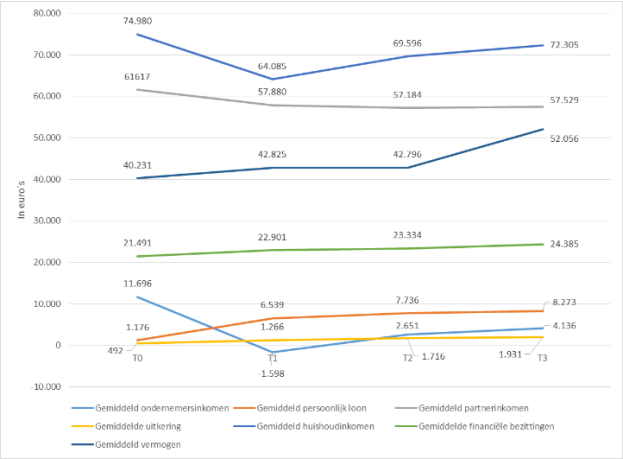

B. Daling ondernemersinkomen van ten minste 50%

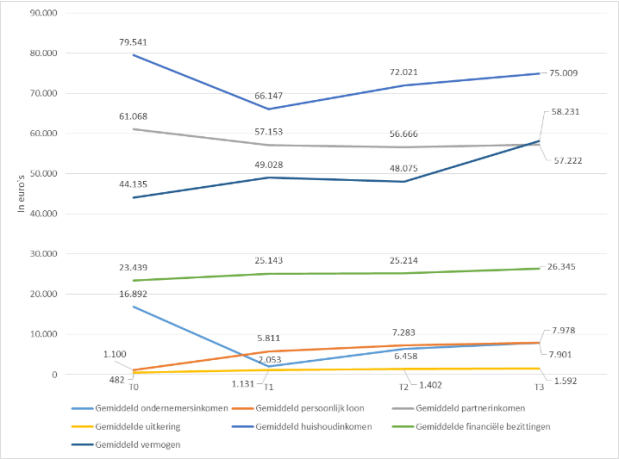

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

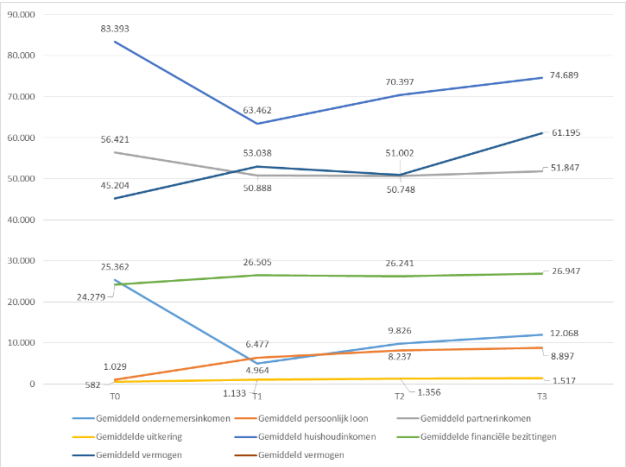

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel (zzp'ers) 2009-2013

Cluster 3 Zzp'ers met allen een arbeidsongeschiktheidsverzekering en voor de helft een partnerinkomen als alternatief

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

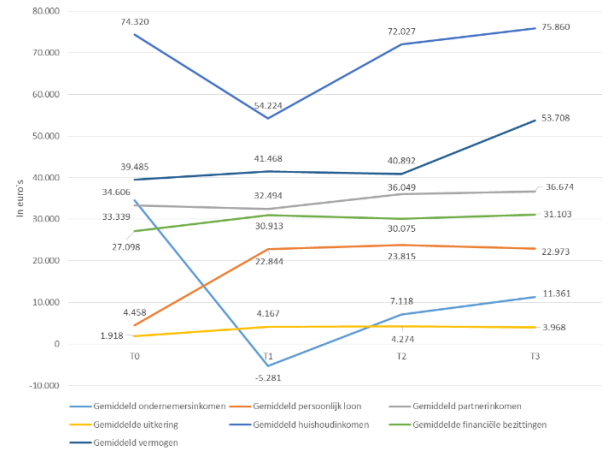

B. Daling ondernemersinkomen van ten minste 50%

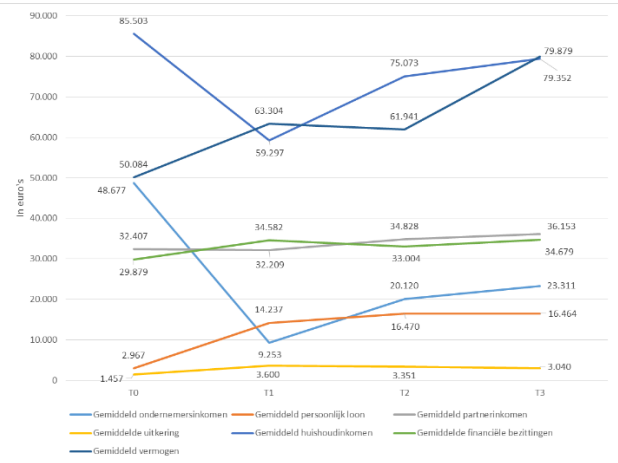

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

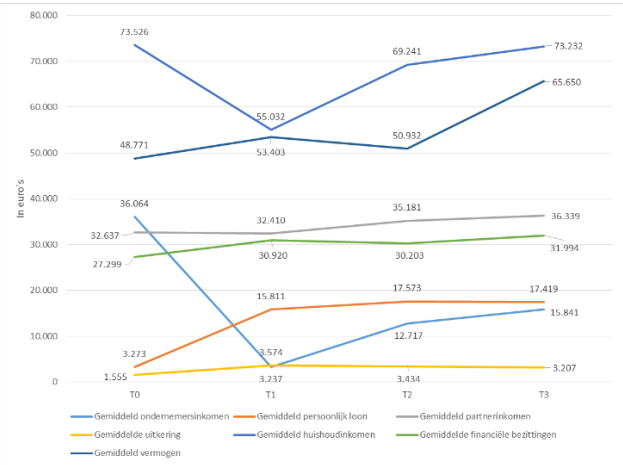

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel (zzp'ers 2009-2013)

Cluster 4 Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

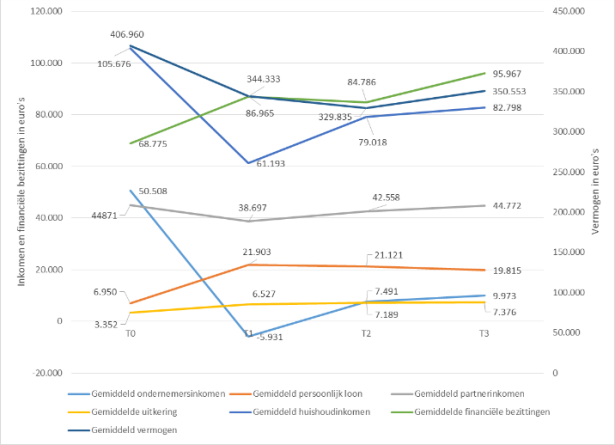

B. Daling ondernemersinkomen van ten minste 50%

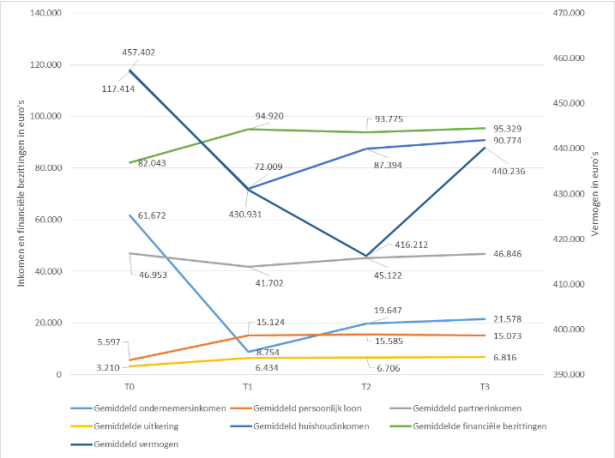

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

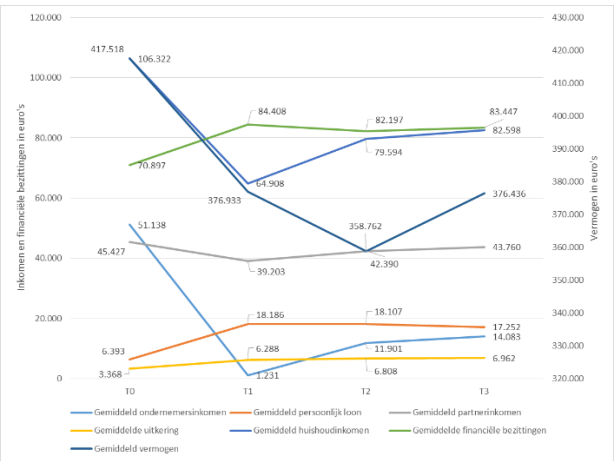

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder Personeel (zzp'ers) 2009-2013)

Cluster 5 Vermogende zzp'ers met partnerinkomen

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

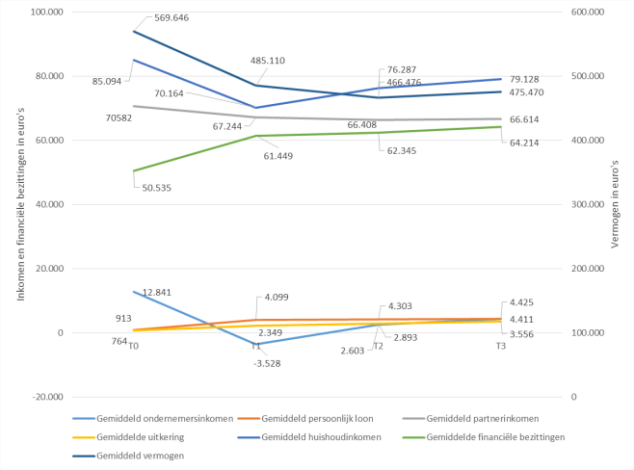

B. Daling ondernemersinkomen van ten minste 50%

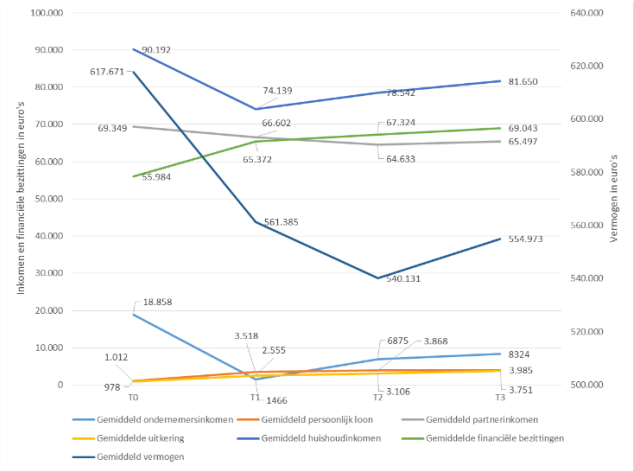

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

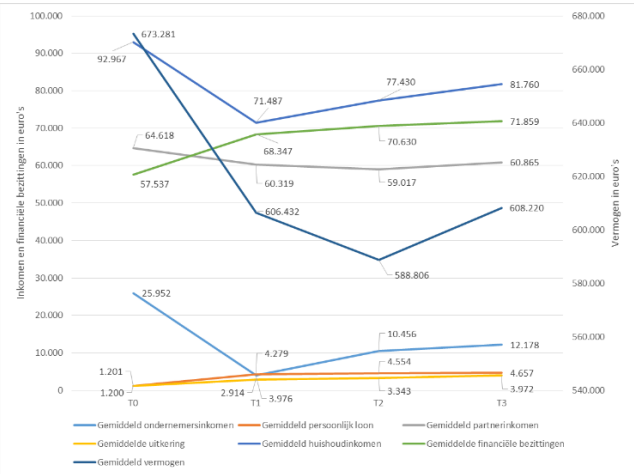

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Cluster 6 Zeer vermogende zzp'ers met grote financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

B. Daling ondernemersinkomen van ten minste 50%

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Cluster 7 Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen

A. Daling ondernemingsinkomen naar 0 of daaronder

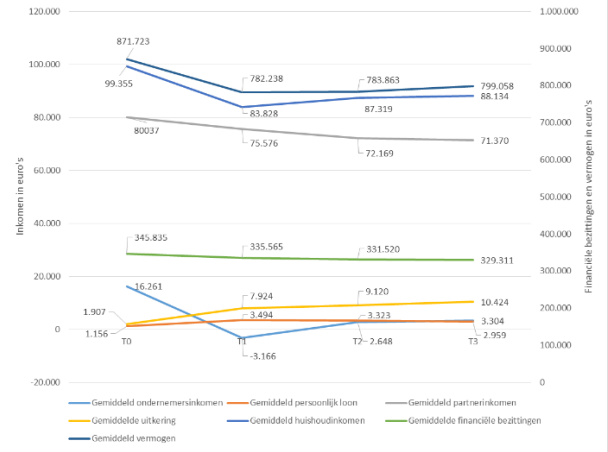

B. Daling ondernemersinkomen van ten minste 50%

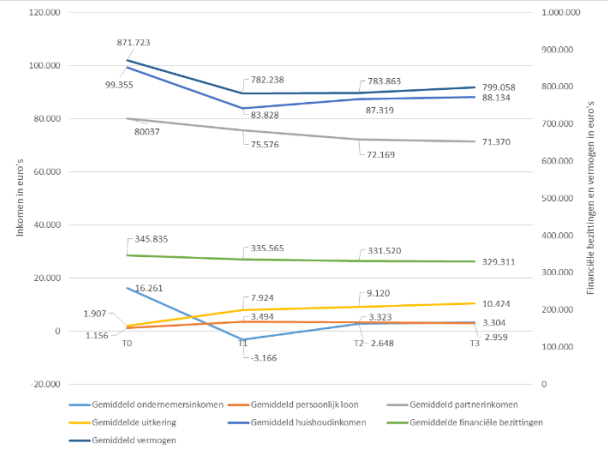

C. Daling ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

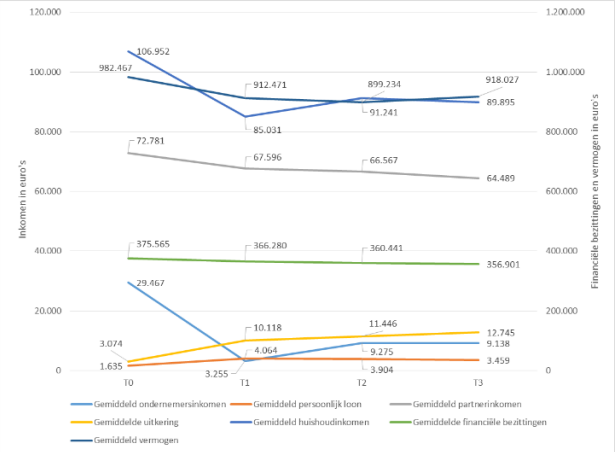

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 12

Ontwikkeling inkomens en financiële reserves van zzp'ers met een daling van het ondernemersinkomen wel en niet gepaard gaande met een sterke stijging van de ziektekosten

In onderstaande figuren behorend bij paragraaf 6.4 is voor de in dit onderzoek onderscheiden dalingen van het ondernemersinkomen weergegeven hoe de inkomens, vermogens en financiële bezittingen zich ontwikkelden voor het geval de daling niet en wel gepaard ging met een sterke verhoging van de ziektekosten.

A. Volledige daling van het ondernemersinkomen (tot nul of daaronder)

1. Daling gaat niet gepaard met sterke stijging ziektekosten

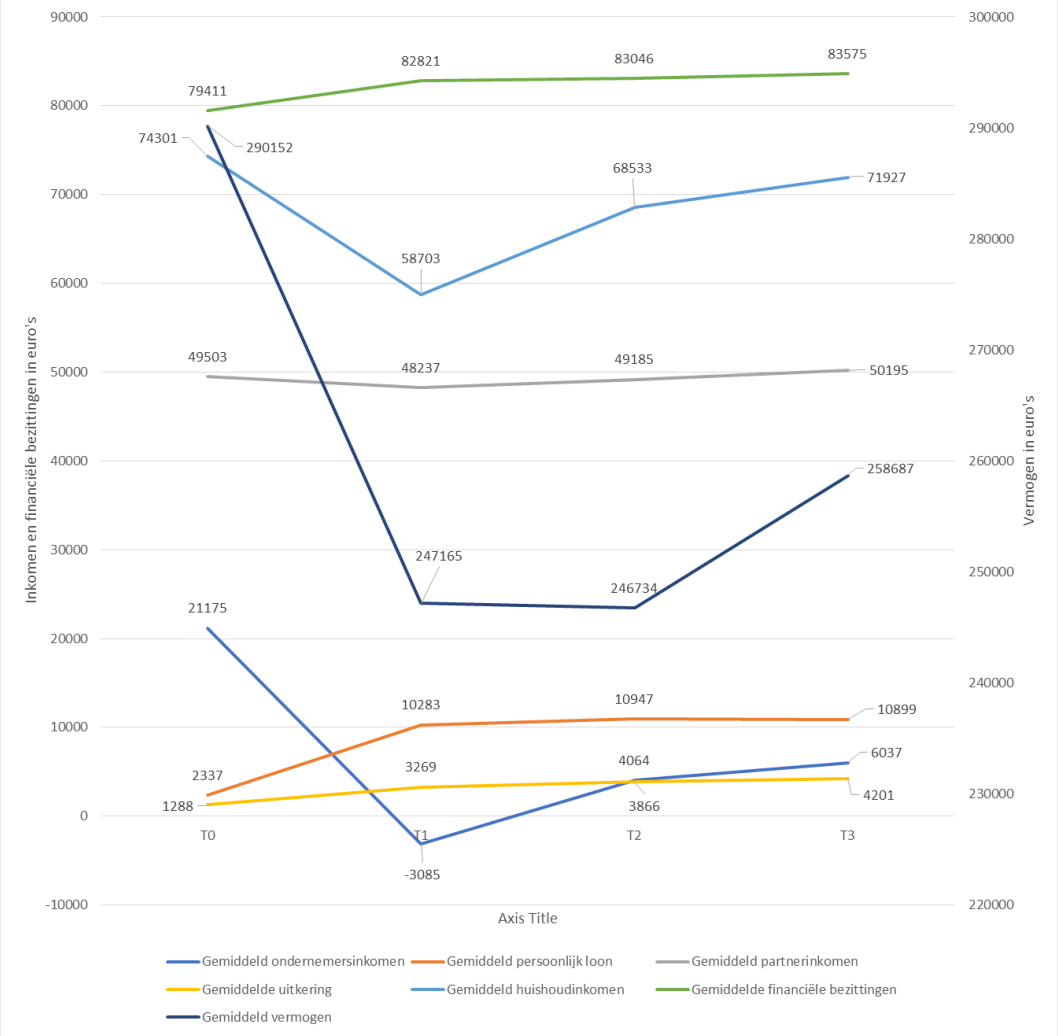

2. Daling gaat gepaard met sterke stijging ziektekosten

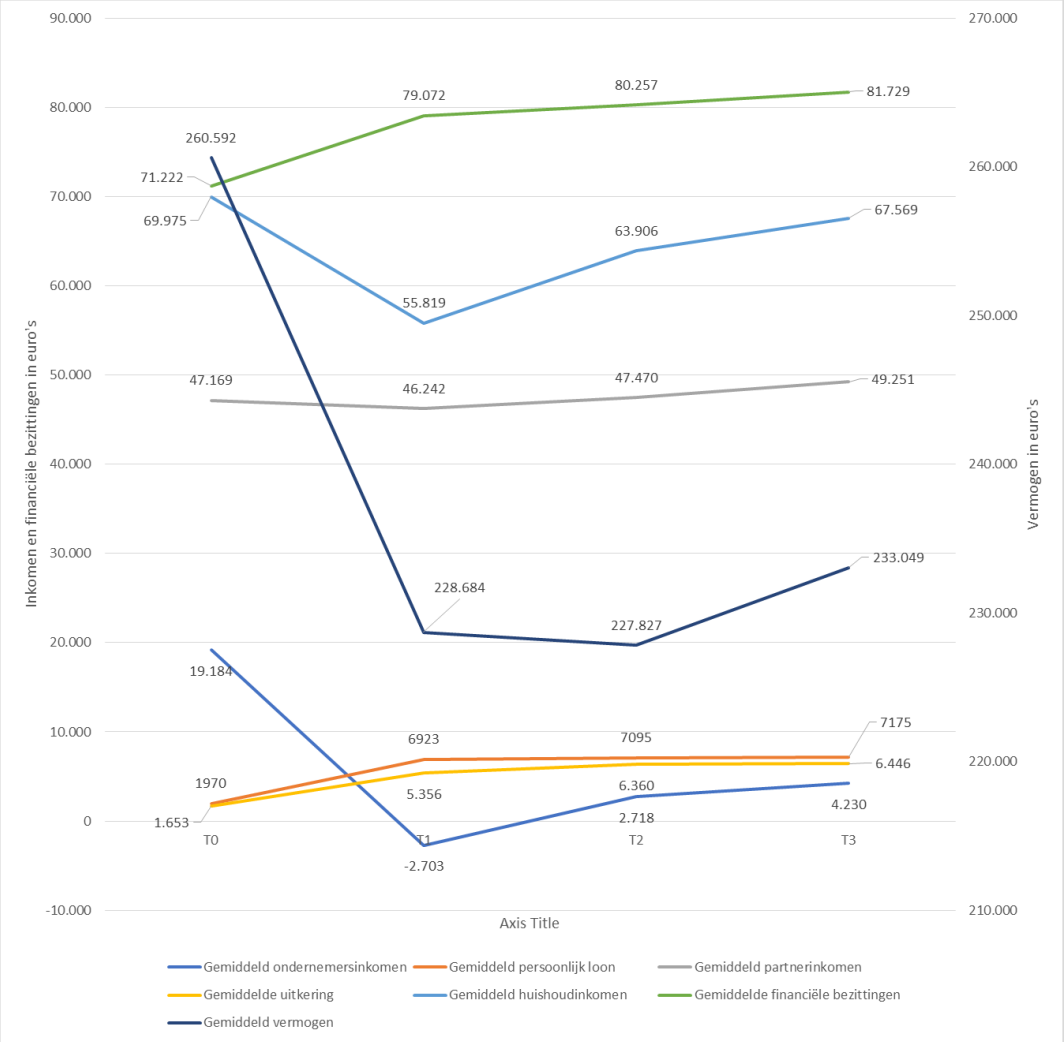

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

B. Daling van het ondernemersinkomen met ten minste 50%

1. Daling gaat niet gepaard met sterke stijging ziektekosten

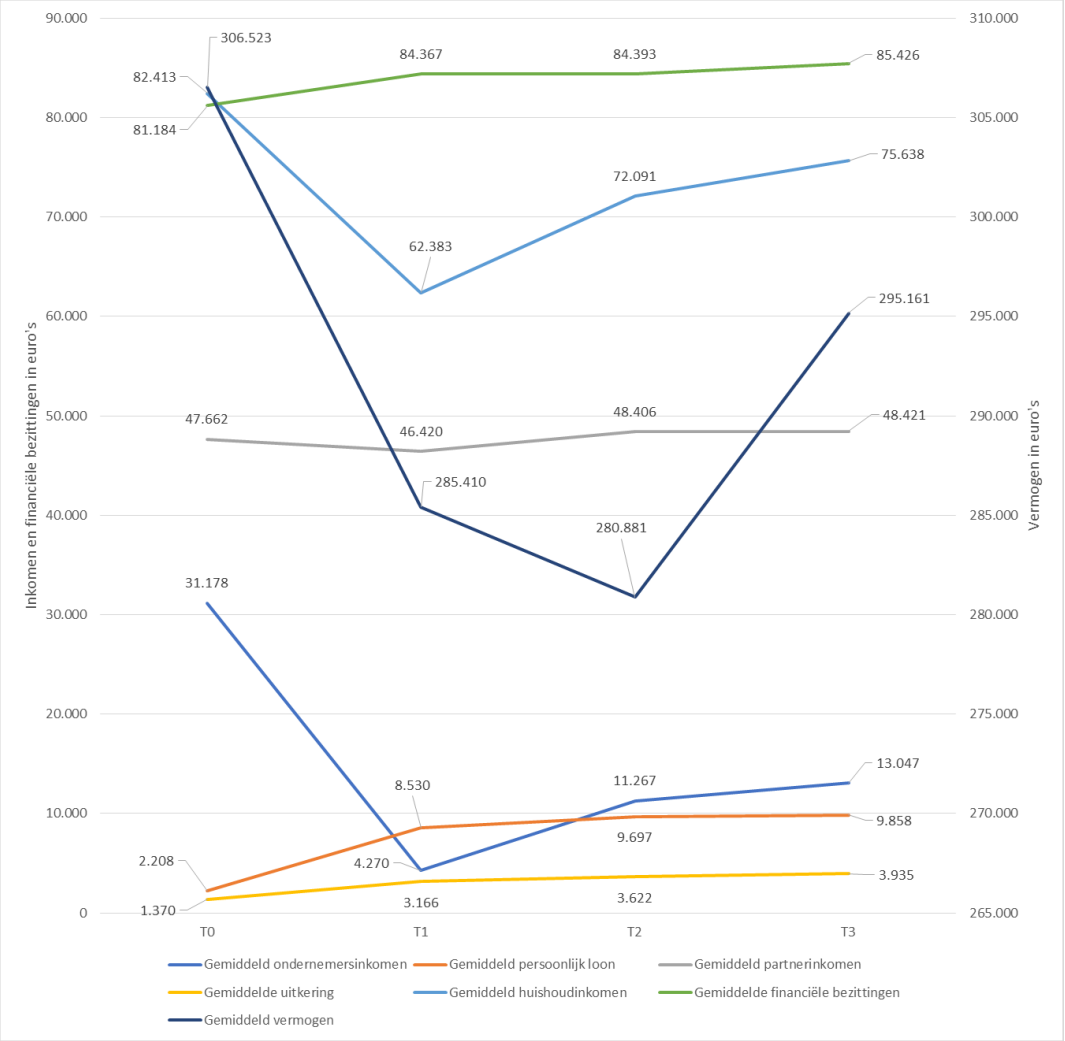

2. Daling gaat gepaard met sterke stijging ziektekosten

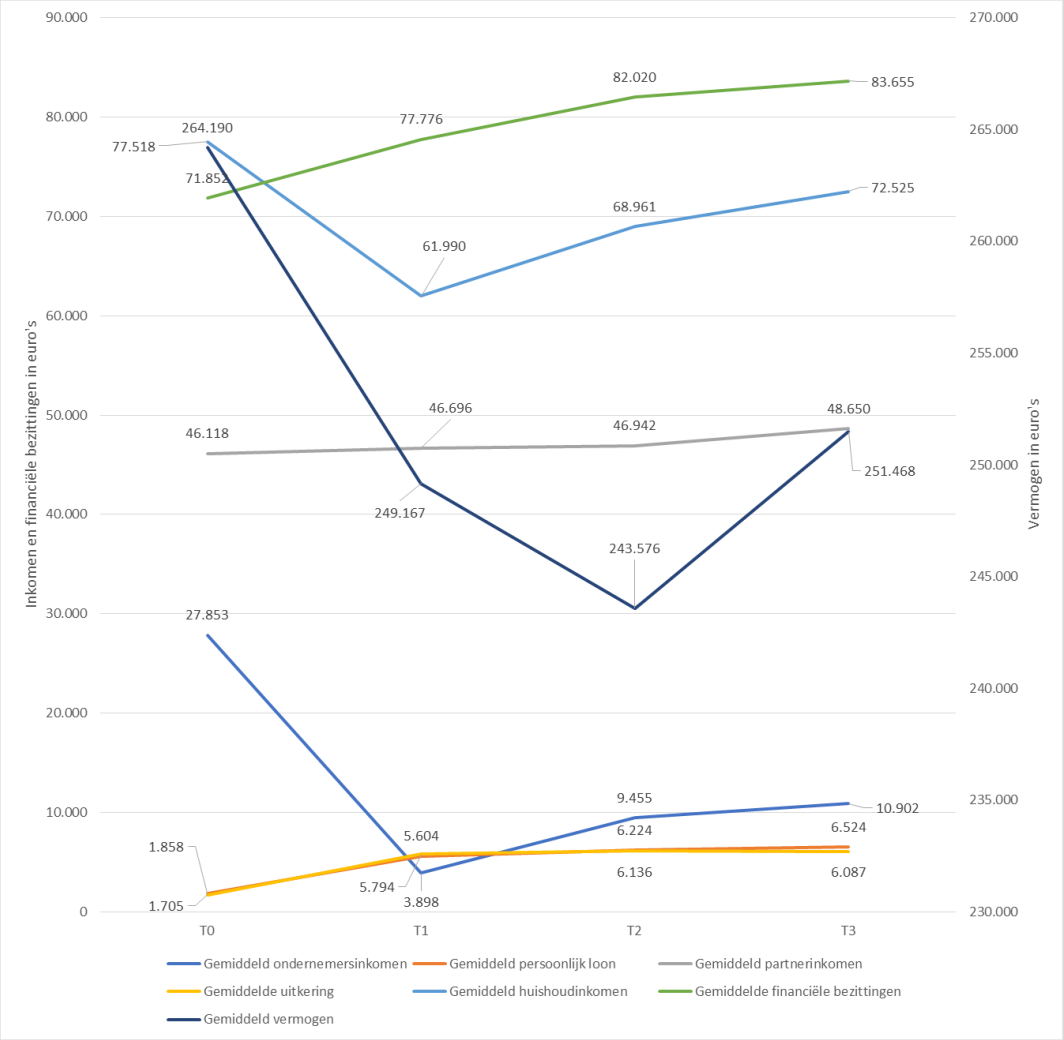

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

C. Daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

1. Daling gaat niet gepaard met sterke stijging ziektekosten

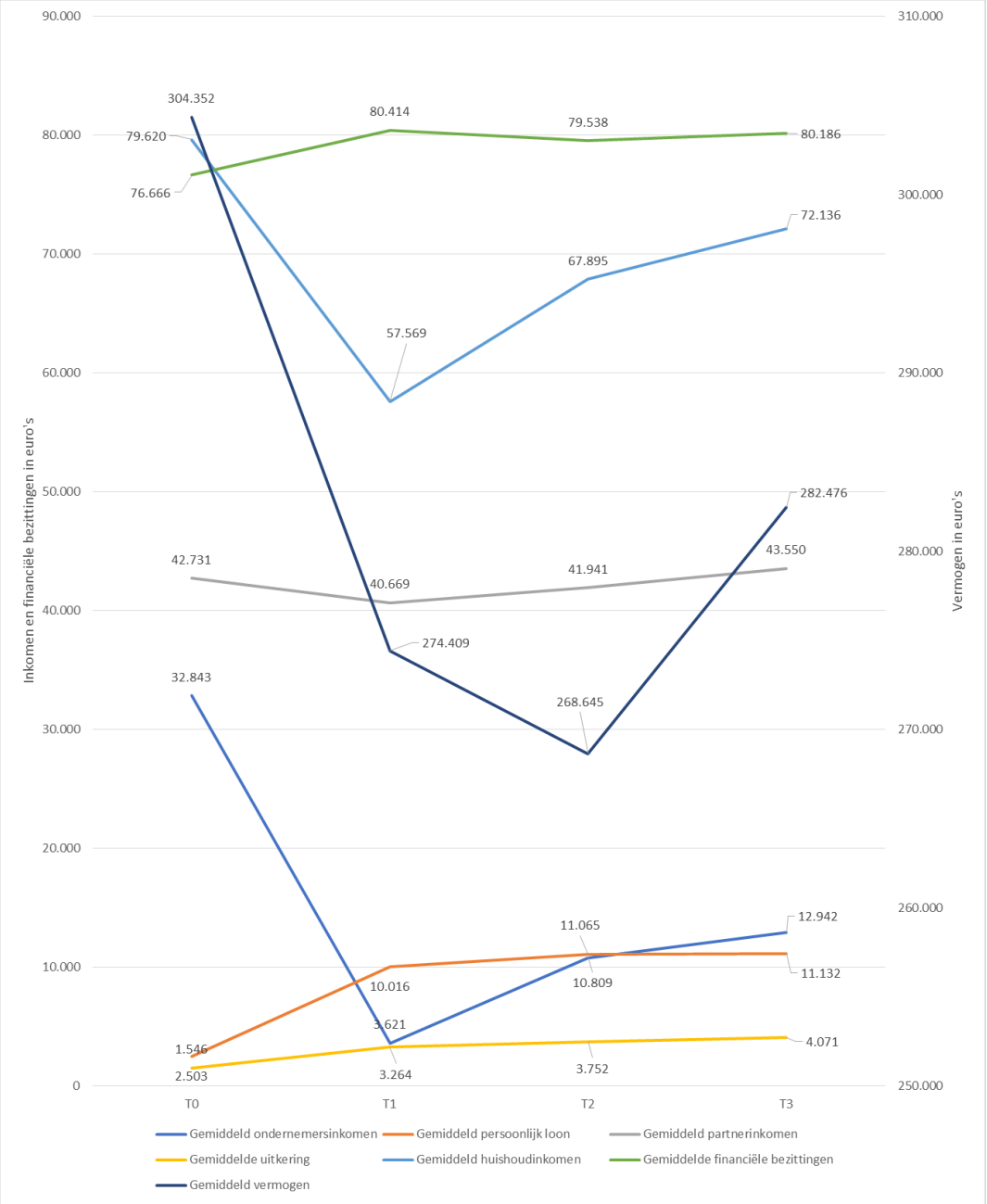

2. Daling gaat gepaard met sterke stijging ziektekosten

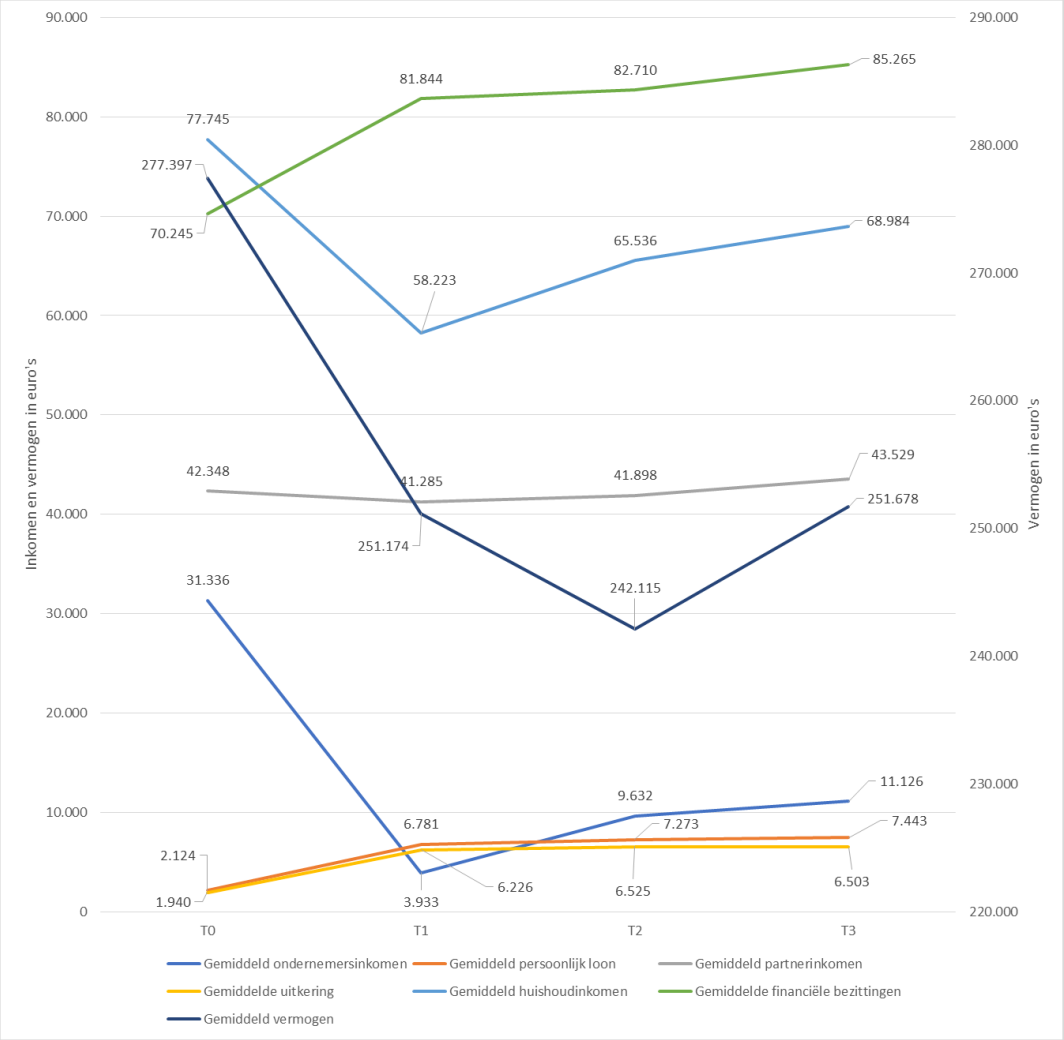

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 13

Zzp’ers met een daling van het ondernemersinkomen dat in de bijstand belandt naar cluster

Deze bijlage, behorend bij tabel 24 van paragraaf 7.1, geeft voor de dalingen van het ondernemersinkomen van ten minste 50% en tot onder 70% van het minimumloon in de periode 2012-2014, per cluster het aantal zzp’ers met bijstand in het jaar van de daling (T1) en de twee daarop volgende jaren (T2 en T3).

Daling van het ondernemersinkomen met ten minste 50%

Cluster	*T1*			*T2*			*T3*		
	Aantal	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*	*Aantal*	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*	*Aantal*	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	3.007	5%	61%	1.817	3%	52%	1.466	2%	49%
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	753	1%	15%	803	1%	23%	759	1%	25%
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en deels partnerinkomen	366	1%	7%	242	1%	7%	219	1%	7%
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	384	1%	8%	298	1%	9%	262	0%	9%
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	116	0%	2%	112	0%	3%	72	0%	2%
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	10	0%	0%	17	0%	1%	16	0%	1%
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	0	0%	0%	0	0%	0%	0	0%	0%
Cluster onbekend	348	6%	7%	202	6%	6%	187	3%	6%
Totaal	4.984	2%	100%	3.491	1%	100%	2.981	1%	100%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

Cluster	*T1*			*T2*			*T3*		
	Aantal	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*	*Aantal*	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*	*Aantal*	*Aandeel in dalers*	*Aandeel in totaal in bijstand*
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	1.705	4%	-	1.289	3%	-	974	2%	50%
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	398	1%	-	436	1%	-	410	1%	21%
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en deels partnerinkomen	284	1%	-	230	1%	-	183	1%	10%
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	237	1%	-	232	1%	-	197	1%	10%
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	39	1%	-	63	0%	-	38	0%	2%
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	-	-	-	-	-	-	10	0%	1%
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	-	-	-	0	0%	-	0	0%	0%
Cluster onbekend	171	4%	-	130	3%	-	120	3%	6%
Totaal	-	-		-			1.932	1%	100%

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Bijlage 14

Kosten bijstand zzp’ers met daling ondernemersinkomen naar cluster

Deze bijlage, behorend bij tabel 25 van paragraaf 7.1, geeft voor de dalingen van het ondernemersinkomen van ten minste 50% en tot onder 70% van het minimumloon in de periode 2012-2014 de totale en gemiddelde bijstandsuitkering per cluster in het jaar van de daling (T1) en de twee jaren daarna (T2 en T3).

Daling van het ondernemersinkomen met ten minste 50%

Cluster	*T1*		*T2*		*T3*	
	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	15.117.499	5.027	7.466.364	4.002	5.315.425	3.521
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	3.309.651	4.395	2.953.928	3.583	2.617.669	3.383
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en deels partnerinkomen	2067.051	5.648	1.185.031	5.011	1.052.534	4.908
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	2.130.680	5.549	1.380.745	4.742	1.095.506	4.342
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	726.149	6.260	602.799	5.393	400.212	5.732
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	65.020	6.502	60.572	3.537	69.278	5.371
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	0	0	0	0	0	0
Cluster onbekend	1.569.100	4.509	639.282	3.165	645.823	3.454
Totaal	24.985.150	5.013	14.288.720	4.093	11.196.446	3.756

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013

Daling van het ondernemersinkomen tot onder 70% van het minimumloon

Cluster	*T1*		*T2*		*T3*	
	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld	Totaal	Gemiddeld
1. Zzp'ers zonder inkomensalternatief	7.962.648	4.670	5.310.739	4.120	3.620.408	3.717
2. Zzp'ers met partnerinkomen als alternatief	1.885.961	4.739	1.720.533	3.946	1.546.356	3.772
3. Zzp'ers met een arbeidsongeschiktheids-verzekering (AOV) en deels partnerinkomen	1.447.635	5.097	1.068.326	4.645	935.810	5.114
4. Zzp'ers met een verscheidenheid aan alternatieven en een aanzienlijk vermogen	1.235.678	5.214	1.096.059	4.724	821.129	4.168
5. Vermogende zzp'ers met partnerinkomen	232.805	5.969	341.804	5.425	239.476	6.302
6. Vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en partnerinkomen	28.223	-	25.933	-	26.252	2.625
7. Zeer vermogende zzp'ers met financiële bezittingen en (hoog) partnerinkomen	413	-	0	0	0	0
Cluster onbekend	815.044	4.766	434.611	3.343	424.344	3.536
Totaal	13.608.407		9.998.004		7.613.775	3.941

Bron: Berekend op basis van CBS onderzoeksbestand Inkomensalternatieven van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) 2009-2013